MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

LAURA IVANAUSKIENĖ

GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO GYVENTOJŲ APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO POREIKIŲ VERTINIMAS TVARAUS REGIONO VYSTYMO KONTEKSTE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –

Doc. dr. Pranas Mierauskas

VILNIUS

2015

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO GYVENTOJŲ APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO POREIKIŲ VERTINIMAS TVARAUS REGIONO VYSTYMO KONTEKSTE

Teritorijų planavimo ir aplinkos valdymo programos magistro baigiamasis darbas

621S30001

Vadovas

_____ doc. dr. Pranas Mierauskas

2015 -

Recenzentas

_____

2015 -

Atliko

_____ stud. L.Ivanauskienė

2015 - 03 - 23

VILNIUS

2015

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 4
LENTELIŲ SĄRAŠAS....5
PRIEDŲ SĄRAŠAS 6
ŽODYNAS....7
ĮVADAS 8
1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ SISTEMA IR APLINKOSAUGA DARNAUS VYSTYMOSI KONTEKSTE 11
1.1. Saugomos teritorijos samprata, jų klasifikacija ir funkcijų apžvalga....11
1.2. Teisinė saugomų teritorijų sistema ir valdymas Lietuvoje 15
1.3. Lietuvos saugomų teritorijų darnaus vystymosi aspektai 16
1.3.1. Darnaus vystymosi samprata, tikslai ir principai 16
1.3.2. Darnaus vystymosi įgyvendinimas saugomose teritorijose 20
1.4. Visuomenės aplinkosauginio švietimo sistema Lietuvoje.... 22
1.4.1. Aplinkosauginio švietimo samprata ir poreikio nustatymas 22
1.4.2. Aplinkosauginio švietimo reikšmė darniajam vystymuisi 27
2. TYRIMO METODOLOGIJA....32
3. GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO GYVENTOJŲ APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO POREIKIŲ VERTINIMO TYRIMAS 35
3.1. Tyrimo rezultatai 36
3.1.1. Bendruomenės dalyvavimas poilsiaujant lauke 37
3.1.2. Požiūris į turizmą 41
3.1.3. Požiūris į gamtosaugą.... 45
3.1.4. Komunikacija ir savanorystė.... 49
3.2. Tyrimo apibendrinimas.... 53
3.3. SSGG analizė Gražutės regioninio parko santykių su vietos bendruomenėmis 54
3.4. Lyginamoji analizė su atliktu tyrimu Latvijoje ir Suomijoje 56
3.5. Lyginamosios analizės apibendrinimas.... 64
IŠVADOS....65
REKOMENDACIJOS....67
BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS 68
SANTRAUKA 74
SUMMARY 75
PRIEDAI....76

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Darnus vystymasis 18
2 pav. Santykinis gyventojų dalyvavimo veiklose lauke parko teritorijoje pasiskirstymas 37
3 pav. Santykinis gyventojų nuomonės apie infrastruktūros ir paslaugų įtaką įvairioms veiklos lauke pasiskirstymas 38
4 pav. Gražutės regioninio parko naudojimo poilsiavimui intensyvumas ir vietos, kuriose yra plėtros poreikis 39
5 pav. Gyventojų požiūrio į įsivertinimas. Ilgiau nei metus parko teritorijoje gyvenančių respondentų nuomonių pasiskirstymas (n=200) 41
6 pav. Gyventojų nuomonė apie turizmą 42
7 pav. Santykinis nuomonės apie turizmo įtaką skirtingose seniūnijose pasiskirstymas (%) 43
8 pav. Santykinis suvokiamo turizmo poveikio Gražutės regioniniame parke pasiskirstymas 44
9 pav. Gyventojų nuomonė apie aplinkosaugą 46
10 pav. Santykinis respondentų nuomonės apie tam tikrų veiklų tinkamumą saugomose teritorijose pasiskirstymas (n=185-197) 47
11 pav. Santykinis suvokiamo gamtosaugos poveikio Gražutės regioniniame parke pasiskirstymas (n=161-184) 48
12 pav. Gaunamos informacijos sudėtingumas 49
13 pav. Respondentų, kurie nurodė gaunantys informacijos iš tam tikrų šaltinių, kiekis (N=233) 50
14 pav. Gyventojų nuomonė apie jų galimybes dalyvauti turizmo plėtroje (n= 170-173) 50
15 pav. Lankymasis organizuojamuose renginiuose 51
16 pav. Nedalyvavimo šviečiamojo pobūdžio renginiuose priežastys 51
17 pav. Respondentų, kurie domisi dalyvavimu tam tikroje aplinkosaugos veikloje, kiekis 52
18 pav. Respondentų išreikštas noras skirti laiko vienai aplinkosaugos veiklai (n=166) 52
19 pav. Šalių ir parkų, kuriuose buvo vykdoma apklausa, žemėlapis 57
20 pav. Požiūris į turizmą skirtingų šalių regionuose 60
21 pav. Suvokiamas turizmo poveikis skirtingų šalių regionuose 61
22 pav. Suvokiamas aplinkosaugos poveikis 2013 ir 2003 metais 62
23 pav. Santykinis suvokiamas aplinkosaugos poveikis Kemeri nacionaliniame parke pasiskirstymas 63

LENTELIŲ SĄRAŠAS

*1 lentelė.*Pagrindinės saugomų teritorijų funkcijos 12
2 lentelė. Saugomų teritorijų kategorijos pagal IUCN 12
*3 lentelė.*Saugomų teritorijos pagal ūkinės veiklos principus 13
4 lentelė. Pagrindiniai darnaus vystymosi principai 19
6 lentelė. Pagrindiniai aspektai aplinkosauginiame švietime 23
7 lentelė. Aplinkos apsaugos problemos 26
8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal atskirus veiksnius 36
11 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal atskirus veiksnius skirtinguose parkuose 59

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. APKLAUSOS KLAUSIMYNAS 77
2 priedas. ŽEMĖLAPYJE NURODYTI PLĖTROS POREIKIAI 84
3 priedas. SUVOKIAMAS TURIZMO IR GAMTOS APSAUGOS POVEIKIS PAGAL REGIONUS86
4 priedas. GYVENTOJŲ PASTABOS DĖL TURIZMO IR GAMTOS APSAUGOS GRAŽUTĖS REGIONINIAME PARKE 88
5 priedas. LEIDIMAS NAUDOTI GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS INFORMACIJĄ MAGISTRO BAIGIAMAJAME DARBE 89
6 priedas. PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 90

ŽODYNAS

Aplinkosauginis švietimas – suplanuotas, strateginės komunikacijos procesas, kuriuo siekiama prisidėti prie efektyvios tam tikros politikos įgyvendinimo, visuomenės įtraukimo ir projektų realizavimo, susijusių su tvaria plėtra.

Darnus vystymasis - yra ilgalaikė, nuolatinė visuomenės plėtra, kurios tikslas — visame pasaulyje ir kiekvienoje atskiroje valstybėje, visose socialinio gyvenimo srityse užtikrinti geras gyvenimo sąlygas ne tik dabartinei, bet ir būsimoms kartoms, sudarant kompromisą tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų.

Gamtos ir kultūros paminklai – vertingiausi saugomi kraštovaizdžio objektai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu skelbiami paminklais.

Nacionaliniai parkai – saugomos teritorijos, įsteigtos nacionalinės svarbos gamtiniam ir kultūriniam kraštovaizdžiui, reprezentuojančiam šalies etnokultūrinių sričių gamtos bei kultūros savitumus, saugoti ir tvarkyti.

Regioniniai parkai – saugomos teritorijos, kurios yra steigiamos gamtinių, kultūrinių ir rekreaciniu požiūriu regioninės svarbos kraštovaizdžio kompleksams ir ekosistemoms saugoti, jų rekreaciniam ir ūkiniam naudojimui reguliuoti.

Rezervatai – absoliučios apsaugos teritorijos steigiamos siekiant sudaryti visapusiškas sąlygas natūraliai gamtinių procesų eigai arba kultūros paveldo teritorinių kompleksų ir objektų (vertybių) autentiškumui palaikyti.

Saugomi kraštovaizdžio objektai – atskiri arba grupes sudarantys gamtos ir kultūros paveldo elementai, kuriems dėl mokslinės, istorinės, meninės bei pažintinės vertės yra taikomas specialus apsaugos režimas.

Saugomos teritorijos – sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytomis aiškiomis ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka).

Saugomų teritorijų apsauga– procesas, susidedantis iš saugomų teritorijų planavimo bei projektavimo, konkrečių apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimo, kontrolės, taip pat aplinkosauginio švietimo.

Saugomų teritorijų sistema – tai įvairaus pobūdžio, paskirties ir naudojimo režimo saugomų teritorijų, išdėstytų pagal atitinkamus principus, visuma tam tikrame regione, užtikrinanti šioms teritorijoms skiriamų funkcijų atlikimą.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Gamtos, istorinio ir kultūrinio paveldo apsauga yra vienas iš pagrindinių elementų, ateities kartoms suteikiantis aukštos kokybės gyvenimo sąlygas. Vienas iš veiksmingiausių būdų atlikti šią užduotį yra saugomų teritorijų kaip pagrindinių visos visuomenės bendro paveldo saugojimas. Vis dėlto, visuomenės dalis, kuri labiausiai tiesiogiai prisideda prie šių procesų, t.y. saugomose teritorijose arba artimiausioje kaimynystėje gyvenantys žmonės, ne visada žino apie juos supančias vertybes ir dėl šios priežasties jie nežino apie priemonių, kurios yra įgyvendinamos, siekiant jas apsaugoti, poreikį.

Atsižvelgiant į tarptautinio bendradarbiavimo teikiamus privalumus, visuomenės aplinkosauginis švietimas yra geriausias būdas prisidėti prie abiejų – vietos gyventojų sąmoningumo apie juos supančias vertybes ir saugomų teritorijų vadovų informuotumą apie jose gyvenančių žmonių poreikius; bei esant įsitikinus, kad šis derinys užtikrina sėkmingą ir tvarią plėtrą bei Lietuvos bendro paveldo apsaugą platesniu mastu.

Gražutės regioninis parkas įsteigtas 1992 m. rugsėjo 24 dieną. Parko įkūrimo tikslas išsaugoti ežeringo, miškingo Šventosios upės aukštupio kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes, jas tvarkyti ir racionaliai naudoti. Aplinkosaugos vystymasis prasidėjo 1990 metais atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Tuomet pradėta formuoti aplinkos apsaugos valdymo, reguliavimo bei kontrolės sistema: „nacionalinės teisinės bazės kūrimas, naujų valstybinių institucijų bei įstaigų steigimas“(Dyšienė B, 2006, p. 3). Vienas reikšmingiausių aplinkosaugos vystymuisi reiškinys įstojimas į ES. Po įstojimo pradėta daug naujų vietinių ir tarptautinių projektų vykdymo, siekiant apsaugoti gamtą ir gamtos paveldą, gyventojų įtraukimas į regionų tvarų vystymąsi. Norint sėkmingai vystyti regionų tvarų vystymąsi svarbu išsiaiškinti vietos gyventojų poreikius ir jų supratimą apie aplinkosaugą.

Temos naujumas. Visuomenės aplinkosauginis švietimas, ypač jaunosios kartos teisingo požiūrio į gamtos vertybes formavimas ir jų aplinkosauginių iniciatyvų skatinimas yra visai neištirtas. Atlikta gyventojų apklausa saugomose teritorijoje buvo vykdoma pirmą kartą Lietuvoje, tyrimo esmė buvo atlikti vietos gyventojų nuomonių ir aplinkosauginių poreikių tyrimą ir analizę. Gyventojų aplinkosauginis švietimas susijęs su darniu vystymuisi parko teritorijoje. Pagrindinės darnaus vystymosi nuostatos suformuluotos pasaulio viršūnių susitikime Rio de Žaneire 1992 metais. Darnus vystymasis įteisintas kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija. Darnaus vystymosi koncepcijos pagrindą sudaro 3 lygiaverčiai komponentai – aplinkosauga, ekonominis ir socialinis vystymasis. Šiame darbe nagrinėjamas aplinkosaugos komponentas.

Tyrimo problema. Atotrūkis tarp valdžios institucijų ir vietos gyventojų yra didelis, nes šiais laikais yra labai mažai dėmesio kreipiama į paprastų gyventojų nuomonę ir visa tvarka yra nuleidžiama iš viršaus į apačią, o ne atvirkščiai iš apačios į viršų. Visiems regioniniams ir nacionaliniams parkams yra labai svarbus bendradarbiavimas su vietos gyventojais. Lietuvoje parkų teritorijoje gyvena žmonės, todėl yra svarbu žinoti jų poreikius ir nuomonę apie aplinkosaugą ir parko atliekamas veiklas, nes visu tuo jie naudojasi ir svarbu kuo labiau ir tiksliau pritaikyti pagal pagrindinių naudotojų poreikius ir tuo pačiu didinti aplinkosauginį švietimą.

Temos ištirtumas. Apie visuomenės aplinkosauginį švietimą, darnų vystymąsi, Lietuvos saugomas teritorijas informacijos rasti galima daug ir įvairios. Lietuvoje darnaus vystymosi tendencijos labiausiai tyrinėjamos ekonominiu, urbanistiniu ir aplinkosauginiu aspektu. Plačiai darnaus vystymosi koncepciją nagrinėja R. Čiegis (2003, 2004, 2006, 2008), kurio mokslinių tyrimų išvadomis remiasi dauguma ekonomikos, urbanistikos, aplinkosaugos bei ir edukologijos mokslininkų. Taip pat D. Štreimikienė (2002), J. Šaparauskas (2004), L. Sakalauskas ir kiti. Apie Lietuvos saugomas teritorijas yra rašomos ir išleidžiamos knygos, lankstinukai, saugomų teritorijų direkcijos reklamuoja tiek gamtinius, tiek kultūrinius objektus siekdami juos išpopuliarinti ir apsaugoti, supažindinti visuomenę. Saugomų teritorijų ypatumus nagrinėjo S. Mirinas (2003), R. Baškytė ir R. Barauskas (2004), taip pat S. Paltanavičius (2007), P. Baltrėnas ir D. Butkus (2008) bei kiti autoriai. Daug informacijos apie saugomas teritorijas yra pateikiama ir internete. Tačiau mokslinės studijos apie Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio švietimo poreikių vertinimą tvaraus regiono vystymo kontekste, atlikta nėra.

Darbo problema – nepakankamas aplinkosaugos švietimas vietos parkų gyventojų, sumažina tvaraus vystymosi galimybes regione.

Darbo objektas – Gražutės regioninio parko vietos gyventojų aplinkosauginio švietimo poreikiai.

Tyrimo hipotezė: aplinkosauginis švietimas Gražutės regioniame parke yra pakankamas.

Darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti aplinkosauginio švietimo poreikius Gražutės regioniniame.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti saugomų teritorijų sistemą ir aplinkosaugą darnaus vystymosi kontekste.
2. Išnagrinėti visuomenės aplinkosauginio švietimo sistemą Lietuvoje.
3. Ištirti Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio šveitimo poreikius skirtinguose aspektuose.
4. Įvertinti Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginį švietimą su panašiais atliktais tyrimais Lietuvoje ir užsienyje.

Darbo metodai. Nagrinėjama saugomų teritorijų ir visuomenės švietimo sistema duomenų analizės metodu, kuri apima Lietuvos ir užsienio autorių mokslinių darbų, periodinių leidinių, taip pat įstatymų, strategijų, direktyvų ir teisės aktų analizę. Pirmiausia pagal pasirinktą baigiamojo darbo temą atsirenkama mokslinė literatūra, vėliau susisteminama, lyginama, detalizuojama ir apibendrinama. Po teorinės dalies apibendrinimo atliekamas empirinis tyrimas.

Darbas yra parengtas, remiantis Gražutės regioninio parko vykdytu tyrimu, kurį atliko darbo autorius. Gražutės regioninio parko teritorijoje apklausą atliko darbo autorius. Atliekant tyrimą naudota kiekybinis empirinis tyrimas – duomenų rinkimo metodas anketine apklausa. Buvo taikomas klausimynas, sudarytas darbo autorės remiantis Oulu universiteto, geografijos departamento patirtimi, buvo daromi klausimyno pakeitimai, kurie atitiko Gražutės regioninio parko poreikius.

Mokslinės ir kitos literatūros šaltinių analizė leidžia nustatyti esamą saugomų teritorijų ir aplinkosauginio švietimo sistemą Lietuvoje ir taip pat leidžia atlikti lyginamąją analizę. Mokslins literatūros analizė ir atliktas kiekybinis tyrimas leidžia pasiekti baigiamojo darbo iškeltus tikslus ir uždavinius, pateikti tinkamus siūlymus ir išvadas, kurie yra svarbus saugomų teritorijų aplinkosauginiam švietimui ir darnaus vystymosi vystymui, taip pat atskleidžia darbo temą.

Darbo struktūra: Magistrinį baigiamąjį darbą sudaro turinys, įvadas, trys pagrindiniai skyriai. Pirmoje dalyje aptariama saugomų teritorijų sistema ir aplinkosauga darnaus vystymosi kontekste. Antroje visuomenės aplinkosauginio šveitimo Sistema Lietuvoje. Trečioje dalyje pateikiama tyrimo metodika ir pristatomi tyrimo analizės rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Iliustruojančios medžiagos apimtis: 23 paveikslai, 11 lentelių, 6 priedai, 79 literatūros šaltiniai. Darbo apimtis 67 puslapių.

1. SAUGOMŲ TERITORIJŲ SISTEMA IR APLINKOSAUGA DARNAUS VYSTYMOSI KONTEKSTE

1.1. Saugomos teritorijos samprata, jų klasifikacija ir funkcijų apžvalga

Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymo 2 str. 33 p., yra pateiktas saugomos teritorijos apibrėžimas, kuris sako, kad *saugomos teritorijos tai* – „sausumos ir (ar) vandens plotai nustatytomis aiškiomis ribomis, turintys pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ir kitokią vertę ir kuriems teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas (tvarka)“ (Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas, 2001). Kitaip tariant, saugomą teritoriją galima suprasti kaip teritoriją, kurioje, dėl joje esančių gamtinių ir kultūrinių išteklių, yra nustatytą apsauga ir naudojimosi teritorija ir joje esančiais ištekliais, rėžimai. Taip pat LR Saugomų teritorijų įstatyme yra reglamentuota ir *saugomų teritorijų apsauga,* kurią sudaro saugomų teritorijų planavimas ir projektavimas. Saugomų teritorijų apsaugą sudaro šių teritorijų apsaugos ir tvarkymo priemonių įgyvendinimas bei kontrolė. Be abejo, į saugomų teritorijų apsaugos procesą įeina ir aplinkosauginis švietimas. Taigi galima sakyti, kad saugomos teritorijos yra tos teritorijos, kuriose yra gausu gamtos išteklių bei atskirų kraštovaizdžių ir, kuriuos būtina saugoti, nors saugomos teritorijos gali skirtis „savo plotu, apsaugos statusu, funkcijomis ar ūkininkavimo režimu“ (Mierauskas P., 2009, p. 163), tačiau pagrindinis saugomų teritorijų apsaugos tikslas - išsaugoti vertingus gamtos ir kultūros objektus, esančius šiose teritorijose.

Kalbant apie saugomų teritorijų tikslą, pastarasis yra įtvirtintas ir LR Saugomų teritorijų įstatymo 3 str., kur teigiama, kad *saugomų teritorijų tikslas* yra: „išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes), kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, užtikrinti kraštovaizdžio ekologinę pusiausvyrą, gamtos išteklių subalansuotą naudojimą ir atkūrimą, sudaryti sąlygas pažintiniam turizmui, moksliniams tyrimams ir aplinkos būklės stebėjimams, propaguoti gamtos ir kultūros paveldo teritorinius kompleksus ir objektus (vertybes)“ (Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas, 2001). Taigi, atsižvelgiant į LR Saugomų teritorijų įstatyme įtvirtintą saugomų teritorijų tikslą, galima sakyti, kad s*augomų teritorijų tikslas yra kompleksinis.* Kitaip tariant, saugomos teritorijos yra steigiamos siekiant išsaugoti ne tik gamtinį, bet ir kultūrinį-istorinį kraštovaizdį, bei jo objektus. O kompleksinį saugomų teritorijų tikslą detalizuoja jų *uždaviniai,* kuriuos įtvirtina įstatymai, tačiau pažymėtina, kad „kiekvienam saugomų teritorijų tipui yra paskirti ir individualūs, tik tam tipui būdingi uždaviniai, kurie yra įtvirtinti specialiuose teisės aktuose“(Nacionalinė turizmo plėtros 2007-2010 m. programa). Tai reiškia, kad nustatyti tikslai ir uždaviniai lemia saugomų teritorijų funkcijas, kurios „atlieka atitinkamas socialines-tikslines

funkcijas, įtvirtintas teisės aktuose“ (Paulauskas R., 2009, p. 8). Pagrindinės *saugomų teritorijų funkcijos* pateiktos 1 lentelėje.

*1 lentelė.*Pagrindinės saugomų teritorijų funkcijos

Funkcija	**Paskirtis**
Gamtos darinių ir objektų apsauga	Saugoti retus, tipiškus ar etaloninius kraštovaizdžius, genetinį fondą, biologinę įvairovę ir t. t.
Regioninės-globalinės aplinkos apsauga	Saugomos teritorijos tam tikrame gamtiniame regione, sudaro rezervacinės apsaugos tinklą ir užtikrina teritorijai būdingo kraštovaizdžio išsaugojimą.
Ekologiniai tyrimai	Šiose vietovėse tirti gamtoje vykstančius savaiminius procesus, siekiant pagerinti aplinkos apsaugos ir racionalaus gamtinių išteklių naudojimo mokslinius pagrindus.
Gamtos pažinimo ir aplinkos apsaugos propagavimas	Saugomose teritorijose organizuoti pažintinę rekreaciją, supažindinant su teritorijoje esančiais gamtos turtais bei skatinant ekologišką ūkinę veiklą ir pan.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Saugomos teritorijos [žr. 2015-01-18] Prieiga per internetą: http://aplinkotyra.vdu.lt/material/moduliai/biologine_ivairove/paskaitu_medziaga/p12%20paskaita.pdf

Taigi, kaip matyti iš aukščiau esančios 1 lentelės, saugomos teritorijos yra pritaikytos darniam turizmui ir pagrindinė jų funkcija yra – išteklių, esančių saugomose teritorijose, išsaugojimas ateities kartoms. Tuo tikslu, kad saugomos teritorijos būtų apsaugotos, 1994 metais Tarptautinė gamtos išteklių apsaugos sąjunga (IUCN) patvirtino s*augomų teritorijų kategorijas* (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Saugomų teritorijų kategorijos pagal IUCN

Saugomos teritorijos	**Paskirtis**
Griežto režimo gamtos rezervatai / Laukinės gamtos teritorijos	Steigiami ir tvarkomi mokslo poreikiams tenkinti ir laukinės gamtos apsaugai.
Nacionaliniai parkai	Steigiami ir tvarkomi ekosistemų apsaugai ir rekreacijos plėtrai.
Gamtos paminklai	Steigiami konkrečių gamtos elementų apsaugai ir tvarkymui.
Buveinių/rūšių apsaugos teritorijos	Steigiamos svarbių rūšių, bendrijų ar unikalių savybių apsaugai, naudojant specialias tvarkymo ir ūkinės veiklos priemones.

2 lentelės tęsinys

Saugomos kraštovaizdžio ar jūrų akvatorijų vietovės	Steigiamos unikaliam kraštovaizdžiui išsaugoti ir rekreacinei veiklai jose organizuoti.
Tvarkomos gamtinių išteklių vietovės	Steigiamos subalansuotam (tausojančiam) gamtinių išteklių naudojimui ir apsaugai.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Jurkonis N. Kraštovaizdžio ekologija. Kaunas: VDU, 2012, p. 50

Taigi, kaip matyti, 2 lentelėje išvardintos teritorijos savo apsaugos statusu ir funkcijomis labai skiriasi, tačiau „vieninga saugomų teritorijų sistema – tai įvairaus pobūdžio, paskirties ir naudojimo režimo saugomų teritorijų, išdėstytų pagal atitinkamus principus, visuma tam tikrame regione, užtikrinanti šioms teritorijoms skiriamų funkcijų atlikimą“ (Baškytė R., Baranauskas R., Kristukas M., 2004, p. 16). Kitaip tariant, nors ir saugomų teritorijų sistema apima įvairaus pobūdžio institucijas, tačiau pagrindinis tikslas yra tas pats, t.y. saugoti svarbias gamtos ir kitas vertybes, esančias toje teritorijoje.

Aptariant saugomas teritorijas, paminėtina ir tai, kad saugomos teritorijos gali būti vertinamos ir *pagal ūkinės veiklos principus* (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Saugomų teritorijos pagal ūkinės veiklos principus

Saugomos teritorijos	**Saugomos teritorijos paskirtis**
Konservacinės (arba saugomos)	Tikslas yra išsaugoti atitinkamus gamtinius kompleksus ar jų komponentus. Tai yra teritorijos, kuriose saugomi unikalūs gamtiniai ir kultūriniai kraštovaizdžio kompleksai bei objektai. Šioms teritorijoms priskiriami rezervatai (gamtiniai ir kultūriniai), draustiniai bei gamtos ir kultūros paveldo objektai (paminklai).
Kompleksinės (integracinės)	Sujungiamos išsaugančios, apsaugančios, rekreacinės ir ūkinės zonos pagal bendrą apsaugos, tvarkymo ir naudojimo programą. Joms priskiriami valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai bei biosferos monitoringo teritorijos (biosferos rezervatai ir biosferos poligonai).
Prezervacinės (arba saugančios)	Ūkinė veikla ribojama siekiant palaikyti bendrą ekologinę kraštovaizdžio pusiausvyrą arba apsaugoti gretimas svarbias teritorijas. Jos yra išskiriamos norint išvengti neigiamo poveikio saugomiems gamtos ir kultūros paveldo kompleksams bei objektams. Šiai kategorijai yra priskiriamos ekologinės apsaugos zonos, kurios yra skirstomos į: bendrąsias ekologinės; buferines; fizines; regimąsias (vizualines); sanitarines ir rekuperacines (arba atstatomąsias).
Atkuriamosios (rekuperacinės)	Skiriamos gamtos išteklių atsistatymui, pagausinimui bei apsaugai. Joms priskiriami atkuriamieji (uogynų, grybynų, vaistažolynų, gyvūnijos, durpynu ir kt. atsinaujinantiems ištekliams atkurti bei genetiniai sklypai - sėkliniams medynams ir kt. rūšių natūraliems genetiniams ištekliams išlaikyti.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Saugomos teritorijos [žr. 2015-01-18] Prieiga per internetą: http://aplinkotyra.vdu.lt/material/moduliai/biologine_ivairove/paskaitu_medziaga/p12%20paskaita.pdf

Taigi, kaip matyti iš aukščiau pateiktos 3 lentelės, saugomų teritorijos pagal ūkinės veiklos principus yra skirstomos į: konservacines (rezervatai, draustiniai ir kiti gamtos bei kultūros objektai), kompleksines (valstybiniai parkai), prezervacines (ekologinės apsaugos zonos) ir atkuriamąsias (gamtos išteklių atstatymas teritorijose) ir, visų jų tikslas – išsaugoti gamtos ir kultūros objektus.

Analizuojant saugomų teritorijų klasifikaciją, pastebima, kad įvairiuose šaltiniuose galima rasti skirtingų šių teritorijų klasifikacijų. Taip pat pastebima, kad įvairiose valstybėse labai skiriasi saugomų teritorijų plotai, kategorijos bei išskyrimo reikalavimai. Pastaruoju metu Lietuvoje siekiama saugomų teritorijų sistemą priartinti prie Europos standartų. Tačiau *saugomas teritorijas, kaip teisinę kategoriją apibūdina* šie trys, *formalūs požymiai:*

1) „kompetentingos valstybės institucijos sprendimo dėl konkrečios vietovės ar objekto paskelbimo saugomu priėmimas;

2) naujai įsteigtos saugomos teritorijos ribų nustatymas vietovėje;

3) teisės akto, reglamentuojančio veiką tam tikroje saugomoje teritorijoje, priėmimas“ (Paulauskas R., 2009, p. 8).

Aukščiau minėti požymiai „apibūdina saugomų teritorijų steigimo procedūrą“ (Tarvydienė M. E., Gurskienė V., 2008, p. 9), kuri yra susijusi su nustatytose teritorijose esančiais veiklos apribojimais arba net visišku veiklos uždraudimu jose ir „visa tai yra derinama su žemės savininkais ir naudotojais, valstybinėmis žemėtvarkos tarnybomis bei vietos savivaldos institucijomis“ (Paulauskas R. 2009, p. 8). Tačiau galutinį sprendimą dėl saugomų teritorijų steigimo priima:

1) „LR Seimas (steigiant valstybinius rezervatus ir valstybinius parkus);

2) LR Vyriausybė (steigiant valstybinius draustinius, rezervatines apyrubes, saugomų gamtos išteklių sklypus bei gamtos paminklus);

3) LR Aplinkos ministerija (skelbiant saugomus gamtinius kraštovaizdžio objektus);

4) savivaldybių tarybos (steigiant savivaldybės saugomas teritorijas, kraštovaizdžio objektus bei nustatant vietinės reikšmės apsaugos zonas)“ (Paulauskas R., 2009, p. 8).

Taigi, apibendrinant saugomų teritorijų sampratą ir funkcijas, galima teigti, kad teritorijai suteikiamas saugomos teritorijos statusas tik tuomet, kai tam tikroje vietovėje būna atliktas jos pačios bei „joje esančių objektų, gamtinių bei kultūrinių kompleksų tyrimas ir, jei teritorija turi pripažintą mokslinę, ekologinę, kultūrinę ar kitokią vertę, joje nustatomas specialus režimas ir visose saugomose teritorijose“ (Jurkonis N., 2012, p. 51).Kitaip tariant, teritorijai suteikiamas saugomos teritorijos statusas tada, kai atsakingos Lietuvos institucijos nustato, kad teritorijoje esantys gamtiniai, kultūriniai ir kiti objektai turi būti išsaugoti.

1.2. Teisinė saugomų teritorijų sistema ir valdymas Lietuvoje

Prieš pradedant analizuoti saugomų teritorijų sistemą ir valdymą Lietuvoje, visų pirma pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau - Konstitucija) 53 straipsnis nustato, jog „valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingo poveikio“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Taip pat išskirtinę reikšmę turi ir Konstitucijos 54 straipsnis, kuris įpareigoja „valstybę rūpintis natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų, ypač vertingų vietovių, apsauga, saikingu gamtos išteklių naudojimu, atkūrimu ir gausinimu“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Taigi, atsižvelgiant į šias Konstitucijos normas, galima sakyti, kad Lietuvoje saugomų teritorijų sistema yra skirta gamtos, kultūros paveldo objektų ir biologinės įvairovės išsaugojimui bei gamtos išteklių atkūrimui ir pažintinei rekreacijai propaguoti, o šiam tikslui yra kuriami įstatymai ir teisės aktai, reglamentuojantys saugomų teritorijų apsaugą ir valdymą.

Aplinkos apsauga tai – „aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio ar padarinių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdant ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius“ (Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas, 1992). Tokį aplinkos apsaugos apibrėžimą pateikia Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo (toliau – Aplinkos apsaugos įstatymas) 1 str. 2 d.

Kaip jau buvo minėta, saugomų teritorijų steigimą ir apsaugą bei gamtos išteklių naudojimą jose, visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis, reglamentuoja Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas. Taip pat saugomų teritorijų apsaugą nustato ir kiti įstatymai, tokie kaip: pavyzdžiui Aplinkos apsaugos, Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos, Miškų, Teritorijų planavimo, Saugomų gyvūnų, augalų, grybų rūšių ir bendrijų, Laukinės gyvūnijos, Laukinės augalijos įstatymai. Taip pat be šių įstatymų, su saugomomis teritorijomis yra susiję ir nutarimai bei nuostatai, pavyzdžiui: Aplinkos ministro įsakymas „Dėl informacijos, reikalingos ataskaitų rengimui pagal 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos ir 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyvos 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos reikalavimus, surinkimo“; nutarimas „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“; „Dėl bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“; „Dėl LR saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“; „Dėl saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamentų patvirtinimo“ ir kiti nutarimai (Valstybės žinios, 2006 d). Be to, egzistuoja daug tarptautinių organizacijų, konvencijų, iniciatyvų ir projektų, kurie susiję su saugomose teritorijose esančiu bioįvairovės išsaugojimu kuriant vieningą sistemą be reikšmingų skirtumų tarp šalių. Tačiau,

nors įstatymų, nutarimų, direktyvų ir kitų dokumentų, aprašų saugančių gamtą yra gana daug, bet neretai susiduriama su problema, kad ne visada yra atliekama kontrolė ir prižiūrima ar yra laikomasi aukščiau išvardytų įstatymų, įsakymų, nutarimų bei direktyvų.

Kalbant apie pačią saugomų teritorijų sistemą, galima teigti, jog saugomų teritorijų sistema mūsų šalyje yra suformuota kryptingai, nes jai yra būdinga tai, kad saugomi:

- „tiek unikalūs, tiek ir būdingi kraštovaizdžio kompleksai (nuo natūralių iki urbanizuotų);
- tiek gamtos, tiek kultūros paveldo kompleksai ir objektai;
- tiek gyvosios, tiek ir negyvosios gamtos kompleksai ir objektai“ (Štreimikienė D., Norkus M., et al., 2005, p. 27).

Tačiau, kalbant apie saugomų teritorijų sistemą, tenka pripažinti, kad Lietuvos saugomų teritorijų sistema yra ypač paini bei sudėtinga ir Lietuvai iš kitų Europos šalių dar yra ko pasimokyti. Pavyzdžiui prof. V. Rudzgienė kaip pavyzdį nagrinėja Europos Sąjungos ekonomikos lyderę – Vokietiją. Ir pateikia Lietuvos ir Vokietijos saugomų teritorijų sistemos skirtumus,t.y.:

- Vienas iš svarbiausių tikslų, kurių siekia vietinės biosferos rezervatų ir gamtos parkų administracijos – „skatinti darnią plėtrą ir sudaryti tokias verslo sąlygas, kad vietiniai gyventojai liktų saugomose teritorijose“ (Ivavičiūtė G., 2008, p. 12). Kitaip tariant,Vokietijoje yra skatinamas turizmas. Taip pat iš saugomose teritorijose užaugintų produktų yra gaminami vietiniai tradiciniai maisto produktai ir alkoholiniai gėrimai, taip pat suvenyrai.
- Nors dabar labai populiaru Lietuvoje kalbėti apie tvarią plėtrą ir aplinkos bei ekonomikos politiką, tačiau šioje vietoje galima išskirti pagrindinį ekonominį sunkumą, su kuriuo susiduria saugomos teritorijos t.y.: sunku apibrėžti saugomų teritorijų duodamą naudą, o ir naudos bei jos konkrečios kainos riba, ne visada yra aiški.

Taigi, apibendrinant galima sakyti, jog saugomų teritorijų sistemos valdymą dar yra kur tobulinti, tobulinant įstatymus ir kitus teisės aktus, reguliuojančius saugomų teritorijų valdymą ir naudojimą gamtos ir žmonių reikmėms.

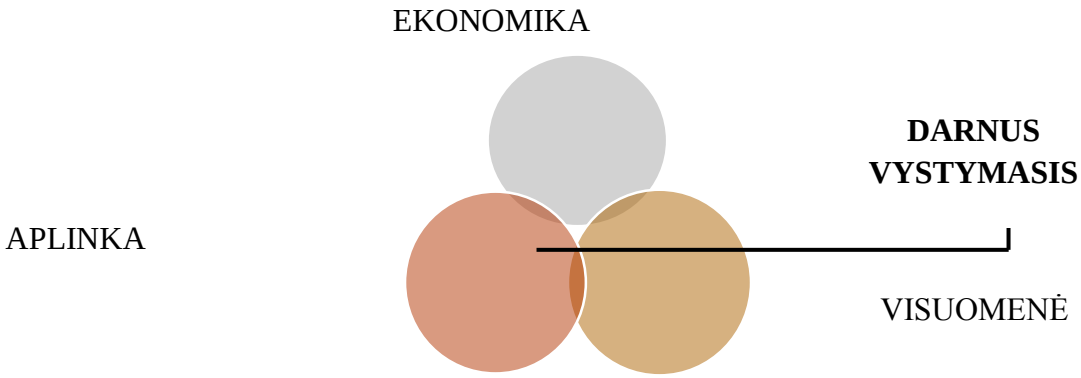
1.3. Lietuvos saugomų teritorijų darnaus vystymosi aspektai

1.3.1. Darnaus vystymosi samprata, tikslai ir principai

Darnaus vystymosi sąvoka plačiai aprašoma įvairiuose literatūros šaltiniuose. JT Aplinkos ir plėtros komisija, kuriai vadovavo tuometinė Norvegijos aplinkos ministrė Gro Harlem Brutland, pranešime „Mūsų bendra ateitis“ (1987) pateikė plačiausiai naudojamą darnaus vystymosi apibrėžimą: „Darnus vystymasis, tai toks vystymasis, kuris tenkina dabartinius visuomenės poreikius, nemažinant ateinančių kartų galimybių tenkinti savo poreikius“ (Our Common Future, 1987). Tuo tarpu Pasaulio

bankas darnų vystymąsi apibrėžė lakoniška fraze: „Darnus vystymasis – tai vystymasis, kuris tęsiasi“ (Staniškis J. K., Staniškienė Ž., Jasch Ch., 2005, p. 265). Tačiau kaip teigia R. Čiegis, „darnus vystymasis – tai savotiškas kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, leidžiantis siekti visuotinės gerovės sau ir ateinančioms kartoms“ (Čiegis R., 2009, prieiga internetu: http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/16/30.pdf). Taip pat pastebima, kad kai kurioje literatūroje yra išskiriamas darnaus vystymosi apibrėžimas skirtingose disciplinose. Pavyzdžiui, ekonomikos moksle akcentuojamas vystymasis, „užtikrinantis, kad ateities kartų asmeninės pajamos nebūtų mažesnės nei dabartinių kartų; sociologijoje – vystymasis, kuris išsaugo bendruomenę, t.y. išlaiko glaudžius socialinius ryšius ir santykius bendruomenėse; aplinkosaugoje – plėtra, išsauganti biologinių rūšių įvairovę, esmines ekosistemas ir ekologinius procesus“ (Tvarioji plėtra, 2007, cit. pagal Čiegį, Zelaniūtę, 2008, p. 39). Taigi, analizuojant mokslinę literatūrą, galima sakyti, kad Lietuvos ir užsienio autoriai analizuoja darnaus vystymosi sampratą panašiu požiūriu. Jie atkreipė dėmesį į ilgalaikį šalių ekonomikos, aplinkos apsaugos ir socialinės aplinkos vystymąsi, kuris užtikrina gerovę dabartinėms ir ateinančioms kartoms neviršijant poveikio aplinkai. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad darnaus vystymosi sąvoka gali skirtis priklausomai nuo to, kokią mokslinę sritį analizuojame. Pavyzdžiui nagrinėjant darnų vystymąsi ekologiniu požiūriu, labiausiai dėmesys kreipiamas į stabilią biologinę ir fizinę sistemą. Darnaus vystymosi ekonominiu požiūriu tikslas yra apibrėžti natūralios sistemos ir įvairių ekonominių sričių limitus. O žmonės, orientuoti į socio-kultūrinį vystymąsi, atspindi ryšį tarp vystymosi ir dominuojančių socialinių normų bei siekia išlaikyti stabilią socialinę sistemą. Kitaip tariant, darnaus vystymosi sąvoka „yra labai plati ir kai kuriuose kontekstuose įtraukiamas politinis, institucinis, kultūrinis, etinis aspektas, lygiavertis ekonominiam, socialiniam ir aplinkosauginiam aspektams“ (Čiegis R., 2009, prieiga internetu: http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/16/30. pdf). Todėl galima teigti, kad darnaus vystymosi sąvoka yra nuolat kintanti: naujos žinios, patirtis veikia problemų suvokimą ir jų sprendimų alternatyvas.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad „darnus vystymasis yra ilgalaikė, nuolatinė visuomenės plėtra, kurios tikslas — visame pasaulyje ir kiekvienoje atskiroje valstybėje, visose socialinio gyvenimo srityse užtikrinti geras gyvenimo sąlygas ne tik dabartinei, bet ir būsimoms kartoms, sudarant kompromisą tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų“ (Gaigalienė R., Petkevičienė V., 2011, p. 15) (žr. 1 pav.).

1 pav. Darnus vystymasis

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Zakarauskaitė N. Darnaus vystymosi žinių ir praktinio taikymo poreikio tyrimas. Kauno kolegijos studentų tiriamieji/kūrybiniai darbai, 1(1)

Kalbant apie darnaus vystymosi tikslus, darnaus vystymosi koncepcijoje yra susiejami du pagrindiniai tikslai, t.y.: 1) „vystymosi tikslas – užtikrinti tinkamą, saugų, gerą gyvenimą visiems žmonėms; 2) darnumo tikslas- gyventi ir dirbti atsižvelgiant į biofizines aplinkos ribas“(Bivainis E., Tamošiūnas T., 2007, p. 32). Kitaip tariant, darnaus vystymosi tikslai apima ilgalaikę nuolatinę visuomenės plėtra, siekiant tenkinti žmonių poreikius dabar ir ateityje, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius, taip išsaugant gamtą. Tuo tarpu pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi tikslas formuluojamas taip – „pagal ekonominio ir socialinio vystymosi bei išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 metų pasiekti dabartinį ES vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti ES leistinų normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos teršimą ir indėlį į globalinę klimato kaitą reikalavimų“ (Gornova A., 2011, p. 6). Taigi, atsižvelgiant į pateikiamus skirtingus darnaus vystymosi tikslus, galima sakyti, kad egzistuojantys skirtingi požiūriai į darnų vystymąsi lemia skirtingus prioritetus įvairiose šalyse. Pavyzdžiui, išvystytos rinkos ekonomikos, pereinamosios ekonomikos ir besivystančiose šalyse prioritetai skiriasi, atsižvelgiant į ekonominę situaciją, istoriją ir kultūrą, urbanizacijos lygį, klimatą ir nacionalinę politiką. Tuo tarpu aptariant darnųjį vystymąsi aplinkosauginiu aspektu, galima teigti, kad aplinkos apsaugos gerinimo potencialas, taikant švaresnes technologijas ar kitus švaresnius gamybos procesus, yra labai didelis, tačiau dažnai informacijos trūkumas ar kitos kliūtys stabdo tokių priemonių įgyvendinimą. Todėl aplinkos apsaugos problemos turi būti sprendžiamos sistemiškai, siekiant atskleisti aiškų ryšį tarp pramonės veiklos ir žmogaus poveikio bei aplinkos apsaugos ir ekologinių procesų.

Analizuojant darnaus vystymosi principus, galima išskirti šiuos principus (žr. 4 lentelę):

4 lentelė. Pagrindiniai darnaus vystymosi principai

Principas	Paaiškinimas
Partnerystė ir atsakomybė	Kolektyviniai atsakomybei kuriamos sąjungos tarp suinteresuotų grupių: kiekviena grupė yra atsakinga už savo priimtus sprendimus
Aktyvus dalyvavimas ir skaidrumas	Pagrindinės visuomeninės grupės yra įtrauktos į veiklą; visa reikiama informacija kiekvienam lengvai pasiekiama
Sisteminis požiūris	Ekonominės, ekologinės ir visuomenės problemos turi būti suvokiamos kompleksiškai
Ryšys su ateitimi	Turi būti įvertinti trumpalaikės, ilgalaikės tendencijos ir poreikiai
Lygybė ir teisingumas	Ekonominė plėtra turi būti tolydi, ekologiškai pagrįsta ir socialiai teisinga
Ekologiniai suvaržymai	Turi būti užtikrintas racionalus gamtos išteklių naudojimas
Ryšys tarp lokalaus ir globalaus masto	Turi būti suvokta vietinės darnos įtaka globaliai darnai
Vietinė svarba	Vietiniai veiksmai turi būti realistiški, įgyvendinami ir turi būti pritaikyti vietinės bendruomenės poreikiams

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Bivainis E., Tamošiūnas T. Darnus regionų vystymasis: teorinis diskursas // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2007, Nr. 1 (8), p. 32

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų darnaus vystymosi principų, pagrindiniai principai yra: partnerystė ir atsakomybė, aktyvus dalyvavimas ir skaidrumas, sisteminis požiūris, ryšys su ateitimi, lygybė ir teisingumas, ekologiniai suvaržymai, ryšys tarp lokalaus ir globalaus masto ir vietinė svarba. O visų šių principų bendras tikslas – saugomų teritorijų apsauga.

Analizuojant Lietuvos Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją (2011), pastebima, kad joje yra įvardinta 13 darnaus vystymosi principų, tačiau Lietuvos darnaus vystymosi strategija turi įgyvendinti ir darnų vystymąsi užtikrinančius bei Europos Sąjungos nuostatas išreiškiančius principus (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Darnų vystymąsi užtikrinantys bei Europos Sąjungos nuostatas išreiškiantys principai

Principas	Paaiškinimas
Generacijų lygybės	Dabartinė gyventojų karta neturi teisės palikti kitoms kartoms sugriauto ūkio ir sudarkytos gyvenamosios aplinkos
Socialinės lygybės	Visi dabar gyvenantys žmonės turi vienodą teisę į socialinę gerovę

5 lentelės tęsinys

Ekologinės lygybės	Visi dabar gyvenantys žmonės turi vienodą teisę į pilnavertę gamtinę ir kultūrinę aplinką
Ekologinės pareigos	Regiono ekologinės kokybės išsaugojimas yra tiek visų jo piliečių bei juridinių asmenų, tiek visos valstybės prigimtinė pareiga bei rūpestis
Prevencijos	Turi būti dedamos visos pastangos iš anksto užkirsti kelią galimiems neigiamiems socialiniams, ekonominiams bei ekologiniams reiškiniams, remiantis mokslinėmis prognozėmis bei priežasčių aiškinimu
Kaltojo baudimo	Žalą, padarytą gamtinei ar kultūrinei aplinkai, atlygina ją padarę juridiniai bei fiziniai asmenys
Ekonominio ir ekologinio integravimo	Makroekonominė bei visų ūkio sektorių plėtra turi integruoti aplinkosaugos kriterijus bei rodiklius

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Nacionalinės darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė, 2011

Atsižvelgiant į 5 lentelėje pateiktus darnų vystymąsi užtikrinančius principus, galima teigti, kad vienas iš Lietuvos darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo prioritetų yra „darnaus vystymo koncepcijos privalomumo, planuojant šalies teritorijos raidą, įtvirtinimas aukščiausiu lygmeniu, įskaitant teisinį. Taip pat yra formuojama ir įtvirtinama nuostata, kad kraštovaizdis nėra paprastas rinkos objektas, o veiklos reguliavimu bei apribojimais sukuriama racionali jo struktūra yra tautos gyvenamosios aplinkos prigimtinis poreikis, o ne vien perkama ar parduodama kokybė“(Gudelytė I., 2011, p. 24).Tai reiškia, kad darnaus vystymosi principai yra privalomi steigiant saugomas teritorijas ir ribojant ūkinę veiklą jose.

1.3.2. Darnaus vystymosi įgyvendinimas saugomose teritorijose

Prieš pradedant kalbėti apie darnaus vystymosi įgyvendinimą Lietuvos saugomose teritorijose, visų pirma tikslinga paminėti, kad „Lietuvos kelias į darnų šalies vystymąsi prasidėjo 1992 m., kai buvo parengta Lietuvos aplinkos apsaugos programa, apibrėžusi pagrindines šalies aplinkos problemas. Ji apėmė svarbiausias to meto gamtosaugos problemas, numatė jų sprendimo būdus bei eiliškumą. Dauguma programoje numatytų priemonių buvo kryptingai realizuojamos, kai kurios jų tęsiamos ir šiuo metu“ (Čiegis R., Zeleniūtė R., 2008, p. 15). Kitaip tariant, darnus vystymasis Lietuvoje ilgą laiką buvo tik teorinė sąvoka, nes esant nuosmukiui ir sumažėjus gamybos mastams, buvo mažesnis aplinkos teršimas bei gamtos išteklių naudojimas. Ir tik tuomet, kai atsigavo Lietuvos ekonomika ir vėl pradėjus didėti gamybos mastams, gamtos išteklių naudojimas bei aplinkos teršimas Lietuvoje, taip pat pradėjo didėti.

Kalbant apie Lietuvos saugomų teritorijų darnųjį vystymąsi, Lietuvos darnaus vystymosi strategijoje yra nustatytas ilgalaikis tikslas - išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę šalies įvairovę, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, atkurti pažeistus gamtinius elementus, užtikrinti racionalų kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės naudojimą. O šiam tikslui pasiekti, nustatyti pagrindiniai uždaviniai yra:

- „išsaugoti valstybės ir jos etnografinių regionų kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę ir savitumą, užtikrinti racionalų jų naudojimą, mažinti neigiamą žemės ūkio veiklos poveikį kraštovaizdžiui ir biologinei įvairovei;
- plėtoti saugomų teritorijų tinklą ir gamtinį karkasą, derinti juos prie Europos ekologinių tinklų, padidinti Lietuvos saugomų teritorijų plotą iki 16–18 procentų šalies teritorijos;
- užtikrinti rekreacinių išteklių apsaugą ir racionalų naudojimą, padidinti saugomų teritorijų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją apie saugomų teritorijų svarbą ir tikslus;
- per Strategijos galiojimo laiką (iki 2020 metų) padidinti 3 procentais Lietuvos miškingumą, plėsti kitos natūralios daugiametės augalijos plotus, sumažinti teritorinį miškų išsidėstymo netolygumą, ypač daug dėmesio skirti mažiausiai miškingų rajonų miškingumui didinti;
- sustiprinti jūros kranto, marių kranto zonos kraštovaizdžio ir jūros ekosistemų biologinės įvairovės apsaugą, derinti apsaugą su racionaliu jų naudojimu visuomenės reikmėms;
- saugoti ir gausinti želdynus ir kitas natūralias urbanizuoto kraštovaizdžio teritorijas;
- tobulinti biologinės įvairovės apsaugos metodus, plėtoti biologinės įvairovės, ūkinės veiklos poveikio ir saugomų teritorijų režimo veiksmingumo tyrimus” (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2011).

Taigi, galima sakyti, kad Lietuvos saugomų teritorijų darnaus vystymosi ilgalaikis tikslas yra pritaikyti saugomas teritorijas visuomenės poreikiams, tačiau išsaugant Lietuvos kraštovaizdį, informuojant visuomenę apie saugomas teritorijas, jų svarbą ir tikslus.

Taip pat Lietuvos darnaus vystymosi strategijoje yra nustatytas ir „trumpalaikis tikslas, t.y. sukurti šiuolaikišką, Lietuvos nacionalinius interesus ir ES reikalavimus atitinkančią kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, kultūros paveldo apsaugos ir naudojimo sistemą“ (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2011). Šiam tikslui pasiekti iškelti trumpalaikiai uždaviniai yra:

- „tobulinti biologinės įvairovės išsaugojimo teisinę bazę ir strategines nuostatas;
- tobulinti Lietuvos saugomų teritorijų sistemą ir gamtinį karkasą, užtikrinti kertinių miško buveinių apsaugą, baigti steigti paukščių apsaugai svarbias teritorijas;
- plačiau naudoti saugomas teritorijas, visų pirma nacionalinius ir regioninius parkus, pažintiniam ekologiniam turizmui, taip pat miestų želdynus ekologiniam švietimui, gamtos ir kultūros vertybėms propaguoti;

- atkurti labiausiai pažeistus kraštovaizdžio elementus, saugoti ir gausinti estetines kraštovaizdžio vertybes, stiprinti tradicinio kaimo kraštovaizdžio apsaugą, sumažinti jo vizualinę taršą" (Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Darnios plėtros skyriaus pažyma, 2009 Prieiga per internetą:http://www.lrv.lt/Posed_medz/2009/090916/37.pdf).

Taigi, apibendrinant darnaus vystymosi ilgalaikius ir trumpalaikius tikslus, galima sakyti, kad Lietuvos darnaus vystymosi prioritetai yra: efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas, efektyvesnė kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsauga bei švietimo vaidmens didinimas darnaus vystymosi kontekste.

1.4. Visuomenės aplinkosauginio švietimo sistema Lietuvoje

1.4.1. Aplinkosauginio švietimo samprata ir poreikio nustatymas

Visuomenės aplinkosauginis sąmoningumas yra svarbus „įgyvendint aplinkos politiką ir siekiant darnaus vystymosi plačiąja prasme, o visuomenės informavimas ir švietimas tampa esmine kaitos ir pilietinės veiklos prielaida" (Kacėnienė A., 2010, p. 41).Kitaip tariant, visuomenės aplinkosauginis švietimas yra svarbus siekiant efektyvaus gamtos išteklių naudojimo bei efektyvios kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos, Lietuvos saugomose teritorijose.

Kalbant apie aplinkosauginį švietimą, pastebima, kad teorijoje ir praktikoje dažniausiai yra išskiriamas formalus ir neformalus visuomenės švietimas. Formalus švietimas apibūdina mokslinių institucijų - mokyklų, universitetų, kolegijų veiklą. Tuo tarpu neformalaus švietimo esmė yra ta, kad individui yra suteikiama įvairiapusė informacija, formuojami įgūdžiai, gilinamos bendrosios žinios, didinamas sąmoningumas, bet nėra išduodamas pažymėjimas už baigtą studijų programą. Pažymėtina, kad šioje darbo dalyje nėra analizuojamas formalus aplinkosauginis švietimas, bet telkiamas dėmesys į tai, kaip įvairiomis priemonėmis yra šviečiama visuomenė apie aplinką.

Analizuojant aplinkosauginio švietimo sampratas, pastebima, kad į aplinkosauginio švietimo sąvoką įeina visuomenės informavimas apie aplinkosauginę situaciją, problemas, susijusias su oro, klimato, vandens, dirvožemio, vandens išteklių apsauga, atliekų tvarkymu, transportu, maisto produktais, radiacija ir kt. Pavyzdžiui, J. F. Disinger (1983) teigia, kad vienas iš pirmųjų aplinkosauginio švietimų apibrėžimų buvo pateiktas Brenann 1970 m., kuris apibūdino aplinkosauginį švietimą kaip švietimą, kuris įdiegia suvokimą apie žmogaus ir gamtos priklausomybę vienas nuo kito ir išvysto supratimą, kad žmogus, būdamas atsakingas už aplinką, savo veiksmais turi padaryti viską, kad gyventų harmonijoje su ja. Kitas, pasak J. F. Disinger (1983), populiarus apibrėžimas buvo pateiktas Stapp, kuriame paminėti trys pagrindiniai bruožai: aplinkosauginis švietimas suteikia informacijos, žinių apie aplinkos problemas, įdiegia supratimą, kaip spręsti tas problemas, ir

motyvuoja, kad būtų imtasi sprendimų. Kiek vėliau, pasak J. F. Disinger, kitas autorius R. Roth išskiria, kad aplinkosauginio švietimo apibrėžimas ir samprata turi sietis su keturiais aspektais:

- Biofizinis - gyvi sutvėrimai yra priklausomi vienas nuo kito ir nuo aplinkos;
- Sociokultūrinis – žmogaus ir gamtos santykį nulemia kultūra;
- Aplinkos vadyba – apgalvotas išteklių valdymas, kad jų užtektų ir ateities kartoms;
- Pokyčiai – gyvi organizmai ir aplinka nuolat keičiasi.

Vienas iš naujesnių apibrėžimų yra M. Oepen (2000), kuris teigia, kad aplinkosauginis švietimas – tai suplanuotas, strateginės komunikacijos procesas, kuriuo siekiama prisidėti prie efektyvios tam tikros politikos įgyvendinimo, visuomenės įtraukimo ir projektų realizavimo, susijusių su tvaria plėtra. Tai dvikryptis komunikacinis procesas, siekiantis, kad individai iš esmės suvoktų aplinkos problemas ir tiesioginę priklausomybę nuo jų gyvenimo būdo. Tokiu aplinkosauginiu švietimu siekiama sumažinti dabarties problemas ir atlikti prevencinį, galimai iškylančių problemų, sustabdymą.

Aplinkosauginio švietimo sąvoka taip pat siejasi su tvarios plėtros samprata. Jos tikslas – „suderinti ekonominį miesto augimą, užtikrinant socialinę pažangą, saikingai panaudojant gamtinius išteklius, palaikant ekologinę pusiausvyrą, užtikrinant geras sąlygas ateities kartoms“ (Burinskienė M., 2003, p. 38). Tvarios plėtros principai yra susiję ir su aplinkos apsaugos principais, nes abi sritys yra „orientuotos į taupų gamtinių išteklių naudojimą, gamtos tausojimą, infrastruktūros, pritaikytos prie aplinkos sąlygų, kūrimą, bei, kiek įmanoma, tolygų visų sričių vystymąsi“ (Vanagas J., 2008, p. 24). Tačiau aplinkosauginis švietimo samprata kito priklausomai nuo laikotarpio.

Žemiau pateiktoje 6 lentelėje, pavaizduotas kitimas, į ką buvo kreipiamas pagrindinis dėmesys nuo 1960 m. iki 2000 m. Pirmiausiai švietimas buvo siejamas su elementarių žinių apie gyvūnus, augalus diegimą, o XXI a pradžioje jis apima socialinį, ekonominį, politinį sektorių. Dabar A. Joy Palmer lentelę galima papildyti 2010 metais ir įvardinti, kad aplinkosauginis švietimas tapo pasaulinės bendrijos reikalu.

6 lentelė. Pagrindiniai aspektai aplinkosauginiame švietime

Metai	Kryptis
1960	*Gamtos studijos* – informuojama apie augalus, gyvūnus ir fizinę aplinką, kurioje jie gyvena. *Faktinės medžiagos rinkimas* – ekspertai, mokslininkai sutelkė dėmesį nagrinėjant biologiją, geografiją.
1970	*Švietimas gamtoje* – siekiama šviesti individus per tiesioginį sąlytį su gamta. *Tyrimų centrai* – gilinamos žinios, atliekami tyrimai ir eksperimentai, susiję su mokymosi nauda lauke. *Išaugojimas* – informacijos sklaida ir mokymas, kaip saugoti gamtą. *Miesto studijos* – tiriama ir šviečiama apie miestų ir gamtos sąveiką.

6 lentelės tęsinys

1980	*Globalus švietimas* – pasaulinis požiūris į aplinkosauginius klausimus.*Politikoje pradedamas akcentuoti aplinkosauginis švietimasVertybių ugdymas* – ugdomos vertybės per asmenines patirtis. *Veiksmo tyrimai* – bendruomenių problemų sprendimas ir įtraukimas į švietimo sistemą.
1990	*Galios įgijimas* – komunikacijos plėtra, pasitikėjimo vystymas, problemų sprendimai. *Švietimas apie darnią ateitį* – siekimas keisti požiūrį ir elgesį, ekologinių problemų sprendimas.
2000	*Partnerių bendruomenė* – studentai, moksleiviai, mokytojai, nevyriausybinės organizacijos, politikai, verslo sektorius – visi dirba kartu, kad išspręstų socioekonomines problemas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Palmer Joy A. Environmental education in 21st century. Theory, practice, progress and promise. Londonas: Taylor&Francis e-Library, 2003, p. 87

Analizuojant 6 lentelėje pateiktus aplinkosauginio švietimo pagrindinių aspektų kitimus, galima teigti, kad tokiai aplinkosauginio švietimo krypčių kaitai įtaką galėjo padaryti egzistuojantys penki skirtingi švietimo būdai, susiformavę skirtingu laikotarpiu ir kurie suteikia aplinkosauginio švietimo sampratai įvairiapusiškumo. Taip pat šių aspektų kitimas leidžia suprasti, kodėl skirtingose šalyse yra taikomi nevienodi švietimo būdai. Pavyzdžiui P. Walter, analizuodamas įvairius autorius, išskiria tokius švietimo požiūrius (Walter P., 2009, p. 47-49):

- *Liberalus švietimo požiūris* – tokio švietimo esmė, kad siekiama praplėsti intelektualines besimokančiųjų žinias ir ugdyti jų jautrumą kultūrai, gilinti moralės jausmą. Šio švietimo atstovai tiki, jog žmonės yra racionalūs ir sugeba išnaudoti savo protinį potencialą, logiškai dėstyti mintis ir įsisavinti naujas žinias. Jie supranta tiksliųjų mokslų ir ekonomikos pagrindus, vertina meną, muziką, literatūrą ir teatrą, o tai nulemia, kad jie veikia apgalvotai ir išlieka informuotais piliečiais. Liberaliojo švietimo atstovai giliai tiki mokslų galia, kuri gali pakeisti suaugusiųjų gamtos supratimą ir suvokimą, ir įtikinti juos, kaip piliečius, saugoti ir tausoti šį bendrą gamtos paveldą. Būdami racionaliais ir mąstančiais žmonėmis, jie privalo suprasti, jog gilesnės žinios apie paukščius, augalus, gyvūnų populiacijas, laukinės gamtos ekologiją, geologiją, hidrologiją, miškus, pelkynus, dykumas ir t.t. prisidės prie efektyvesnio natūralios aplinkos tausojimo ir tolimesnės aplinkos naikinimo rizikos mažinimo;
- *Progresyvus švietimo požiūris* – toks požiūris susijęs su demokratinių idealų ugdymu, eksperimentavimu ir mokslinių metodų taikymu, sprendžiant socialines problemas. Taip pat yra praplečiamos mokymo ir švietimo ribos, įtraukiant „mokymosi visą gyvenimą sąvoką“ suaugusiųjų tarpe. Progresyvizmas buvo įtakingas formuojant suaugusiųjų ugdymą aplinkosaugos klausimais jau nuo senų laikų. Buvo tikima, kad medžioklė, žvejyba, žygiai, slidinėjimas ir alpinizmas ne tik paskatins žmones tausoti gamtą ir jos grožį, bet ir prisidės prie jų vystymo. Iki šių dienų yra manoma, kad žmogaus švietimas pačioje gamtoje formuoja charakterį;

- *Bihevioristinis švietimo požiūris* – skirtingai nuo progresyvizmo, kuriame akcentuojama empirinė gamtos jėga, biheviorizme, kaip psichologinėje ugdymo teorijoje, skiriama daug dėmesio žmogaus sukonstruotai aplinkai, kuri formuoja tiek patį individą, tiek kolektyvinį socialinį elgesį. Biheviorizmo teorijoje ugdymo esmę sudaro sukurtų aplinkos dirgiklių suformavimas tokiu požiūriu, kad besimokantys asmenys sureaguotų į juos emocionaliame ir kognityviniame lygmenyje ir atsakytų į juos konkrečiu, iš anksto numatytu elgesiu. 1970-ųjų pradžioje stiprus bihevioristinis orientavimasis į visuomeninį suaugusiųjų aplinkosauginį ugdymą siejamas su naujų aplinkos apsaugos įstatymų aktyviu leidimu, perdirbimo iniciatyvų ir kampanijų prieš aplinkos taršą atsiradimu. Dabar jos akcentuoja švietimą gamtos taršos mažinimo srityje, kurio apčiuopiami rezultatai gali būti palyginti su anksčiau numatytais standartais.
- *Humanistinis švietimo požiūris* – priešingai nei bihevioristiniame, šiame švietimo požiūryje akcentuojamas asmeninis suaugusiojo žmogaus augimas ir savirealizacijos skatinimas mokymosi metu, taip pat iškeliami besimokančiojo poreikiai ir pageidavimai. Informacijos priėmimas pagal šį požiūrį yra asmeninis ir holistinis, pabrėžiantis esminį biofizinį, dvasinį žmonių ryšį su gamta ir jos gydomąsias jėgas, kuris dažnai vyksta palaikančios bendruomenės besimokančių narių ar mokytojų apsuptyje. Pagrindinis dėmesys skiriamas metafiziniam aspektui, ekologinės sąmonės transformacijai per apmąstymus ir meditaciją gamtos apsupty. Manoma, kad susiliejus su gamta, bus imamasi atitinkamų veiksmų, kad nebūtų daroma žala jai.
- *Radikalus švietimo požiūris* – humanistiniame švietime susikoncentruojama ties individo raida, o radikaliame suaugusiųjų švietime akcentuojamas sąmonės formavimasis, praktika ir veiksmai, kuriais siekiama užtikrinti socialinę kaitą. Suaugusieji, pagal šią kryptį, yra aktyvūs savo gyvenimų, istorijų ir ateities kūrėjai. Jie mokosi per problemų iškėlimą patiems sau, kas išlaisvina juos iš ideologinės ir materialios priespaudos. Suaugusiųjų aplinkosauginio mokymo plotmėje ši radikali tradicija plačiai apima suaugusiųjų mokymąsi socialinio judėjimo kontekste, aplinkosauginį teisingumą, transformatyvų mokymąsi bei feministinį ir liaudies švietimą.

Apibendrinant P. Walter, išskirtus švietimo požiūrius, galima sakyti, kad dabartiniu laikotarpiu tokie švietimo požiūriai gali būti pritaikomi kuriant ir įgyvendinant šalies aplinkosauginio švietimo strategijas. Tačiau yra sudėtinga surasti pavyzdį, kuris iliustruotų, kad tam tikros šalies vyriausybė vadovaujasi griežtai tik vienu iš būdų, kadangi realybėje šie būdai dažniausiai yra derinami. Pavyzdžiui, pasak P. Walter, „bihevioristinis švietimas jaučiamas poveikio aplinkai vertinimo srityje, reguliuojančioje žalias statybas, įmonių eko-rinkodaroje, tvarumo iniciatyvose ir aplinkosauginėse sistemose“ (Walter P., 2009, p. 50). Progresyvus švietimas gali būti susijęs su socialiniais judėjimais, kurie propaguoja žygius gamtoje, išgyvenimą gamtos sąlygomis be modernių technologijų ar tam tikrų žmogaus sukurtų prietaisų. Taigi, galima teigti, kad aplinkosauginis švietimas yra orientuotas į gyventojų sąmoningumo kėlimą ir motyvacijos suteikimą imtis realių pokyčių.

Kalbant apie aplinkosauginį švietimą, pažymėtina, kad visame pasaulyje yra susiduriama su aplinkos apsaugos problemomis ir tik nuo pačių žmonių veiksmų priklausys, kokioje aplinkoje gyvensime. Todėl aplinkosauginis švietimas yra būtinas dėl trijų pagrindinių priežasčių: 1) aplinkos apsaugos problemos, 2) per mažas gyventojų sąmoningumo lygis (mažas informuotumas) ir 3) kontrargumentų dėl klimato kaitos sklaida. Kitaip tariant, aplinkos apsaugos problemos yra susijusios su keliomis pagrindinėmis sferomis, pagal kurias ir yra įgyvendinamas aplinkosauginis švietimas (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Aplinkos apsaugos problemos

Problema	**Priežastys**
Klimato kaita	Šyla klimatas, tirpsta ledynai, kyla vandenynų lygis, daugėja gamtos stichijų nelaimių – cunamiai, uraganai, potvyniai
Gamta ir biologinė įvairovė	Nykstant biologinei įvairovei prarandami gamtos turtai ir ekosistemų teikiamos paslaugos. Jai įtaką daro žmogaus veikla – žemės ūkis, miškininkystė, žuvininkystė ir urbanizacija
Gamtos ištekliai ir atliekos	Neatsinaujinančių išteklių naudojimas, atliekų susidarymas, jų neigiamas poveikis aplinkai
Sveikata ir gyvenimo kokybė	Žmonių gyvenimo būdo pokyčiai ir aplinkos būklės blogėjimas dėl oro taršos, triukšmo, žalingų cheminių medžiagų poveikio, prastos vandens kokybės daro neigiamą įtaką sveikatai.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Europos Aplinkos agentūra. Europos aplinka. Būklė ir raidos perspektyvos 2010 m. Apibendrinimas. Danija: Rosendahls-Schultz Grafisk, 2010.

Kaip matyti iš 7 lentelėje pateiktų aplinkos apsaugos problemų, pagrindinės problemos yra klimato atšilimas ir tirpstantys ledynai, nykstanti biologinė įvairovė, atliekos (jų nerūšiavimas) ir žmonių gyvenimo būdas. Kalbant apie klimato atšilimą, dažnai vyrauja skeptiškas požiūris, kad šiuo metu yra tiesiog populiaru kalbėti, rašyti, diskutuoti apie klimato kaitą, tačiau faktai rodo, kad situacija iš tikrųjų yra grėsminga. „Pasaulio vidurkio temperatūra buvo 0,7 – 0,8 °C didesnė lyginant su priešindustriniu laikotarpiu, o 2000 – 2009 m. temperatūra buvo aukščiausia“ (Europos Aplinkos agentūra, 2010). Padidėjus vidutinei temperatūrai, pavyzdžiui 4 – 5 °C, gresia katastrofa nes ištirps ledynai, pakils jūrų vandens lygis, bus apsemti miestai. Aptariant blogėjančią aplinkos situaciją, galima sakyti, kad nykstanti biologinė įvairovė, susikaupusių atliekų kiekiai,priklauso ir nuo žmogaus, tiek kaip individo, tiek kaip verslo kūrėjo, tiek kaip politikos formuotojo, veiksmų: išteklių nesaugojimas, neperėjimas prie alternatyvių energijos šaltinių, tarša, atliekų nerūšiavimas ir pan.lemia mūsų aplinkos situaciją šiuo metu ir turi įtakos jos būklei ateityje. Ir vien tik mokslinėmis ar technologinėmis

priemonėmis problema nebus išspręsta ar bent sumažinta, todėl ir yra reikalingas aplinkosauginis švietimas, kuris keltų gyventojų sąmoningumo lygį, paskatintų žmones keisti elgesį, atitinkamai keistųsi gamybos technologijos, vartojimo įpročiai, santykis su pačia aplinka. Nes būtent nepakankamas žinių lygis, neįsigilinimas į situaciją lemia, kad Lietuvos gyventojai atsakomybę dėl klimato kaitos problemų sprendimo perkelia kitiems. Kaip teigiama tyrimo ataskaitoje: „Lietuvos gyventojai nėra linkę sureikšminti asmeninės atsakomybės klimato kaitos klausimu. Paklausti apie asmeninį indėlį, sprendžiant klimato kaitos problemas, respondentai buvo linkę deleguoti atsakomybę mokslininkams, politikams bei kitų sričių ekspertams“ (Rinkevičius L., 2009, p. 27).

Dar viena priežastis, kodėl yra svarbus aplinkosauginis švietimas, remiantis Al. Gore (2008) įžvalgomis, tai aktyvus opozicijos judėjimas, kuris suinteresuotas, kad nebūtų sprendžiamos aplinkos apsaugos problemos. Al. Gore požiūriu (2008), dauguma žmonių suvokia, kokia rimta problema yra klimato kaita, tačiau elgesio nekeičia todėl, kad žmonėms yra sudėtinga pakeisti savo įpročius. Švietimas apie klimato kaitą yra nenaudingas stambioms naftos ar akmens anglies kompanijoms, kurios, pasak Al. Gore (2008), investuoja į abejonių skleidimą dėl klimato kaitos, pateikdamos tokius argumentus:

- Ginčijamasi, ar visuotinis atšilimas apskritai egzistuoja. Siekiant paneigti įrodymus, jog globalinis atšilimas egzistuoja, teigiama, kad klimatas šiltėja, tačiau tai natūralus procesas;
- Visuotinis atšilimas yra naudingas, jeigu jį stabdysime, pakenksime ekonomikai;
- Visuotinis atšilimas vyksta, bet neverta imtis kažkokių priemonių, nes vis tiek situacijos neįmanoma pakeisti.

Apibendrinant galima teigti, kad aplinkosauginis švietimas yra būtinas tam, jog individai įsisąmonintų egzistuojančias problemas ir keisdami savo elgesį prisidėtų prie situacijos gerinimo tiek, kiek tai yra įmanoma. Kaip buvo teigta, situacijos žinojimas nereiškia elgesio pakeitimų, todėl labai svarbu aiškiai apibrėžti, kaip įgyvendinti aplinkosauginį švietimą, kad būtų pasiekta norimų rezultatų.

1.4.2. Aplinkosauginio švietimo reikšmė darniajam vystymuisi

Prieš pradedant aptarinėti aplinkosauginio švietimo reikšmę, visų pirma tikslinga paminėti, kad Lietuva dalyvauja įgyvendinant darnaus vystymosi švietimo dešimtmečio (2005 –2014 metai) strategijos veiksmų planą, kurį parengė Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (UNESCO). Šios programos tikslas – „gerinti įvairių valstybės institucijų ir įstaigų švietimo veiklą, kad gyventojai, organizacijos, įmonės, įstaigos, bendruomenės, visuomenė geriau suprastų, kas yra darnus vystymasis, kokia jo svarba; ugdyti visų visuomenės narių gebėjimus, vertybines nuostatas ir paskatas demokratiškai ir atsakingai veikti – prisidėti prie darnaus vystymosi siekių įgyvendinimo;

plėtoti institucinių struktūrų gebėjimą aktyviai dalyvauti darnaus vystymosi procesuose“ (Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programa, 2007).

Kaip jau buvo minėta anksčiau, „Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymo konferencija, įvykusi Rio de Žaneire 1992 metais, nustatė esminius darnaus vystymosi principus ir numatė veiklos planą darniam vystymuisi pasiekti“ (Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymo konferencijos ataskaita, 1992). Šiame forume daugiau kaip 150 valstybių atstovai ir vyriausybių nariai, JT institucijų ir visuomeninių organizacijų atstovai priėmė dokumentus, iš kurių du ypač svarbūs visuomenės aplinkosauginiam švietimui:

- „Rio deklaracija dėl aplinkos ir plėtros“, kurios 27 principai reglamentuoja valstybių teises ir atsakomybę siekiant darnaus vystymosi;
- „Darbotvarkė 21-ajam amžiui” (Agenda 21) - darnaus vystymosi tarptautinė strategija”. (Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa, 1997, p. 5).

Buvo svarstoma integruoti darnų vystymąsi į švietimo programas visuose švietimo lygiuose, taip pat paremti švietimo panaudojimą darnaus vystymosi skatinimui, įskaitant ir neatidėliotinus veiksmus visais lygiais (Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymo konferencijos ataskaita, 1992). 2002 metais Johanesburge vyko Pasaulio darnaus vystymosi aukščiausio lygio susitikimas, kuris buvo skirtas skatinti darnaus vystymosi mokymąsi. Darnaus vystymosi mokymas buvo pristatytas kaip pagrindinis elementas įgyvendinimo plane ir dešimtmečio planas buvo priimtas vėliau tais pačias metais JT Generalinės asamblėjos. „JT darnaus vystymosi mokymo dešimtmečio plano įgyvendinimas yra kontroliuojamas UNESCO, kuri turi globalinę viziją ir tikslus, kad visi turės lygias galimybes įgyti kokybišką išsilavinimą ir susipažinti su vertybėmis, elgesio modeliais ir gyvenimo būdu reikalingu darniai ateičiai ir pozityviai socialinei transformacijai“ (Pivorienė J., 2009, p. 10). Johanesburgo viršūnių susitikime buvo daug nuveikta suburiant didelę tautų ir požiūrių įvairovę, „konstruktyviai ieškant bendro kelio į tą pasaulį, kuriame būtų gerbiama ir įgyvendinama darnaus vystymosi vizija“ (Johanesburgo darnaus vystymosi deklaracija, 2002).

Viena iš svarbiausių darniosios politikos raidos prielaidų – sudaryti galimybę visuomenei dalyvauti priimant sprendimus, dėl to buvo priimta Orhus konvencija (1998). Šioje konvencijoje yra įteisinta „suinteresuotosios visuomenės“ sąvoka. Ji nusako visuomenę, kuriai daro ar gali daryti įtaką aplinkos apsaugos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų priėmimo procesu. Pagal šį apibrėžimą nevyriausybinės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas ir veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, yra laikomos suinteresuotomis organizacijomis. Tačiau „išprususios, suvokiančios aplinkosaugos būtinumą visuomenės formavimas – ilgas procesas. Viena svarbiausių jo sąlygų – visuomenės informavimas“ (Informavimo apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimo programa, 2004).

Europos Sąjungos atnaujintoje darnaus vystymosi strategijoje yra numatyti darnaus vystymosi politikos principai - atvira ir demokratinė visuomenė ir piliečių dalyvavimas. Strategijoje numatoma „plėtoti tinkamas visų suinteresuotų šalių ir asociacijų konsultacijų priemones, stiprinti piliečių dalyvavimą priimant sprendimus, skatinti švietimą darnaus vystymosi klausimais ir ugdyti visuomenės sąmoningumą“ (Europos Sąjungos Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2006). O Lietuvos aplinkos apsaugos 1996 m. strategijos veiksmų programoje numatyta, kad „darnios visuomenės tikslas gali būti pasiektas tik tada, kai visi suinteresuoti asmenys ims vieningai veikti ir bendradarbiauti“ (Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, 1996). Tai yra vyriausybinės, tarptautinės organizacijos, vietos valdžia, nevyriausybinės organizacijos, ūkio šakos per savo asociacijas, įmonės, vartotojai, visuomenės nariai ir t.t. Pavyzdžiui 2009 m. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje pagrindinėse nuostatose skelbiama, kad „darnus vystymasis neįmanomas be plataus visuomenės dalyvavimo ne tik sprendžiant konkrečius strategijoje nurodytus uždavinius, bet ir priimant darnaus vystymosi požiūriu svarbius įvairaus lygio sprendimus“ (Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, 2009). Taip pat efektyvūs aplinkosaugos sprendimai demokratinėje visuomenėje negali būti įgyvendinti be piliečių teisės laisvai gauti informaciją ir visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus. Todėl, siekiant užtikrinti, kad visuomenė, pilietinės institucijos aktyviai dalyvautų „formuojant aplinkosaugos politiką ir priimant sprendimus, labai svarbu kuo plačiau ir intensyviau skleisti informaciją, naudojant patrauklias ir skatinančias pilietinę iniciatyvą priemones“ (Maarleveld M, 2003, p. 46). Kitaip tariant, žmonių švietimas yra vienas svarbiausių ir pagrindinis žinių perdavimo šaltinis. Visuomenės švietimas apie darnų vystymąsi skatina žmones keisti savo požiūrius, kad galėtų gyventi ir kurti saugesnį bei sveikesnį pasaulį.

Kalbant apie žmonių aplinkosauginį švietimą, paminėtina, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas nustato LR Švietimo ir mokslo ministerijos, jai pavaldžių institucijų veiklą, taip pat kitų ministerijų, departamentų, apskričių bei savivaldos institucijų kompetenciją švietimo klausimais, tačiau aplinkosauginis ugdymas švietimo įstatyme tiesiogiai nėra įvardijamas, ši veikla suvokiama kaip sudėtinė švietimo dalis.

Visuomenės *aplinkosauginio švietimo tikslas* yra „formuoti visuomenę, siekiančią ir gebančią užtikrinti šalies darnųjį vystymąsi, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius, išsaugant sveiką aplinką ateities kartoms“ (Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa, 1997). O vienas iš uždavinių „perteikti visuomenei žinias ir patirtį, atspindinčius žmogaus įvairiapusį ryšį su aplinka, įgyvendinti laisvos, lengvai prieinamos aplinkosaugos informacijos politiką, ugdyti ir lavinti veiklos įgūdžius (gebėjimus) aplinkosaugos problemoms spręsti ir formuoti atsakomybę bei aktyvią asmeninę poziciją“ (Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa, 1997).

Lietuvoje valstybinį aplinkos apsaugos valdymą vykdo Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Aplinkos apsaugos ministerija, kitos įgaliotos valstybinės institucijos. Savivaldybių teritorijose aplinkos apsaugos valdymą įstatymų nustatyta tvarka vykdo atitinkamos vietos savivaldos institucijos. Kiekviena iš šių institucijų atsako už įstatymo joms priskirtų funkcijų, kurių dalis yra visuomenės aplinkosauginio švietimo organizavimas, vykdymą. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas visiems piliečiams ir visuomeninėms organizacijoms suteikia daug teisių, tačiau įpareigoja vykdyti ir savo pilietines pareigas saugant aplinką. Tai reiškia, kad „aplinkosauginio švietimo procese vienaip ar kitaip turi dalyvauti visi šalies gyventojai, nes sudėtingų darnaus vystymosi uždavinių be reikiamo visuomenės pasirengimo išspęsti neįmanoma“ (Aplinkos apsaugos įstatymas, 1996).

Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa remiasi pagrindinėmis darnaus vystymosi nuostatomis, „numatytomis Rio de Žaneiro konferencijos „Darbotvarkėje - 21-ajam amžiui“, Europos Bendrijos Tarybos direktyva dėl laisvo prieinamumo prie informacijos apie aplinką, taip pat kitų tarptautinių bei Lietuvos Respublikos dokumentų (Valstybine aplinkos apsaugos strategija, JT Bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo nacionaline strategija, Biologinės įvairovės išsaugojimo strategija, Švietimo koncepcija ir kt.) strateginėmis nuostatomis“ (Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa, 1997).

Taigi, visuomenės informavimas ir aplinkosauginis švietimas yra viena iš pagrindinių priemonių siekiant įgyvendinti aplinkos apsaugos ir darnaus vystymosi tikslus, kitaip tariant, visuomeninės informavimas ir švietimas yra „viena iš aplinkos politikos įgyvendinimo priemonių. O visuomenės dalyvavimas realizuojant aplinkos apsaugos tikslus yra vienas pagrindinių sėkmingo aplinkos apsaugos strategijos įgyvendinimo garantų. Tačiau tam reikia, kad visuomenė turėtų žinių, patirties ir įgūdžių įgyvendinti darnaus vystymosi uždavinius, kad „visuomenė būtų informuota apie aplinkos apsaugos problemas ir būtų suinteresuota jų sprendimu. Taip pat reikia skatinti visuomenę aktyviai dalyvauti aplinkos apsaugos politikoje ir veikloje ir remti visuomenines aplinkosaugos organizacijas, gerinti informacijos pateikimą per visuomenės informavimo priemones, propaguoti ekologiškai švarios produkcijos gamybą ir vartojimą, energijos ir žaliavų taupymą“ (Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, 1996). Gerinant visuomenės informavimą ir švietimą, reikalinga:

- „sukurti visuomenės informavimo aplinkosaugos klausimais sistemą atsižvelgiant į rengiamą JTO Europos ekonominės komisijos konvenciją dėl informacijos apie aplinkos būklę skleidimo ir visuomenės dalyvavimo sprendžiant aplinkosaugos problemas;
- sukurti informacijos aplinkos apsaugos klausimais teikimo visuomenei sistemą;
- parengti ir įgyvendinti kvalifikacijos kėlimo ekologinio švietimo srityje programas;
- įtraukti aplinkosaugos mokymą į visų pakopų mokymo įstaigų programas;

- parengti ir išleisti leidinius apie aplinkos kokybės, gamtinių išteklių apsaugos, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo svarbą, veiksmus ir jų įgyvendinimą (Lietuvos aplinkos apsaugos strategija, 1996).

Taigi, apibendrinant visuomenės aplinkosauginio švietimo sistemą Lietuvoje, galima teigti, kad visuomenės aplinkosauginis švietimas plėtojamas pagal esamą šalies formaliojo ir susiklosčiusią neformaliojo aplinkosauginio švietimo sistemą. Už šalies aplinkosauginio švietimo tikslų ir uždavinių gyvendinimą atsakingos visų lygmenų (šalies, apskričių, miestų ir rajonų) valdžios ir valdymo institucijos pagal įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytą kompetenciją. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas visiems piliečiams ir visuomeninėms organizacijoms suteikia daug teisių, tačiau įpareigoja vykdyti ir savo pilietines pareigas saugant aplinką, tausojant gamtos išteklius ir nepažeidžiant kitų gamtos išteklių naudotojų teisių bei interesų. Tai reiškia, kad aplinkosauginio švietimo procese vienaip ar kitaip turi dalyvauti (vieni mokytis, kiti mokyti) visi šalies gyventojai.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti vietos gyventojų požiūrį į turizmą, gamtos apsaugą, norą prisidėti prie savanoriškos veiklos, sustiprinti ryšį ir bendradarbiavimą tarp vietos gyventojų ir regioninių, nacionalinių parkų, skatinti darnios ir tvarios bendruomenės vystymąsi, atrasti geriausius būdus savaiminio neformaliojo mokymosi ir didinti aplinkosauginį švietimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio švietimo poreikius skirtinguose aspektuose.
2. Įvertinti Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginį švietimą su panašiais atliktais tyrimais Lietuvoje ir Latvijoje bei Suomijoje.

Tyrimo metodologijos principai. Šio tyrimo metodologijos, kaip teorinių ir empirinių procedūrų visumos, pagrindiniai principai yra:

1. Tyrimo metodų panaudojimas bei derinimas siekiant tyrimo uždavinių įgyvendinimo;
2. Socialiniuose tyrimuose priimtas patikimumo procedūrų užtikrinimas: duomenų atrankos, surinkimo, saugojimo, aprašomosios ir statistikos panaudojimo išryškinant analizuojamų reiškinių tendencijas bei jų statistinį reikšmingumą ir pan.

Tyrimo metodas - kiekybinis.

Tyrimo etapai*:*

1. Analizuojama tyrimo problematika.
2. Rengiama tyrimo metodika, kuriama anketa, atliekamas tyrimas.

Analizuojami tyrimo rezultatai, daromos išvados, kuriamos rekomendacijos.

Tyrimo instrumentas – anketa. Anketa sudaryta darbo autorės remiantis Oulu universiteto patirtimi, buvo daromi klausimyno pakeitimai, kurie atitiko Gražutės regioninio parko poreikius. Gražutės regioninio parko direkcija neprieštarauja, kad pavadinimas būtų skelbiamas šiame darbe ir visa informacija yra naudojama, gavus sutikimą iš Gražutės regioninio parko direkcijos direktoriaus, pridedamas sutikimo raštas (žr. 5 priedą). Klausimyną sudarė keturios dalys. Pirmoje dalyje, vietos gyventojų buvo klausiama apie jų poilsį gamtoje regioninio parko teritorijoje ir norą įsitraukti į savanorišką veiklą. Antroje dalyje apie respondentų požiūrį į turizmą, trečioje požiūris į gamtos apsaugą, ketvirtoje dalyje individuali informacija. Daugiausiai klausimyno atsakymų buvo parengta pagal Likerto skalę. Dažniausiai socialinių tyrimų klausimynuose naudojami Likerto skalės kintamieji, kai liepiama pasirinkti pvz.: labai blogai (1), gana prastai (2), nei gerai, nei blogai (3), gana gerai (4), puikiai (5). Taip pat buvo įtraukta ir atvirų klausimų. Klausimynas yra pateiktas 1 priede.

Apklausos būdas – vaikščiojimas po namus (house-to-house). Vienas klausimynas buvo skiriamas vienam namų ūkiui, dažniausiai klausimyną pildydavo namų ūkio šeimininkas. Respondentams užpildyti klausimyną buvo skiriama 2 – 3 dienos, po to klausimynai buvo surenkami. Siekiant palengvinti klausimynų pateikimą ir surinkimą buvo pasinaudota pašto dėžutėmis, arba susitarta pirmojo apsilankymo metu, kur paliks užpildytą klausimyną tą dieną, kai atvyks anketuotojas surinkti. Išimtiniais atvejais, kada respondentas buvo senyvo amžiaus, jam buvo suteikta pagalba, klausimynas buvo pildomas kartu su juo ir suteikiami papildomi klausimų paaiškinimai. Klausimyno pildymas kartu su respondentu užtrukdavo nuo dvidešimt minučių iki vienos ar pusantros valandos.

Tyrimo dalyviai. Gražutės regioninio parko teritorijoje gyvenantys gyventojai.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Išsami Gražutės regioninio parko gyventojų apklausa buvo atliekama 2013 metais lapkričio – gruodžio mėnesiais. Iš viso buvo išdalinti 385 klausimynai, Gražutės regioninio parko teritorijoje gyvenantiems gyventojams, viena anketa vienam namų ūkiui. Iš visų išdalintų klausimynų sugrįžo 233, atsakymų lygis sudarė 60 %.

Gražutės regioninis parkas apima dviejų rajonų teritorijas: Zarasų ir Ignalinos. Į parko teritoriją patenkančios Zarasų rajono seniūnijos: Antalieptės, Degučių, Salako ir Zarasų, Ignalinos rajono tik viena seniūnija – Dūkšto. Kaip jau buvo minėta, tyrimo populiaciją sudarė Gražutės regioninio parko teritorijoje gyvenantys žmonės. Tyrimo teritorija buvo suskirstyta į seniūnijas, siekiant gauti reprezentatyviąją imtį. Gyventojų skaičius buvo panaudotas, nustatant seniūnijose namų ūkių skaičių kiekvienoje teritorijos dalyje. Mažesnėse seniūnijose visi namų ūkiai buvo įtraukiami į tyrimo imtį. Zarasų seniūnijoje nustatyta apklausti 50 namų ūkių, Dūkšto seniūnijoje 70 namų ūkių ir Antalieptės seniūnijoje 150 namų ūkių. Didžiausiose seniūnijose Degučių ir Salako atsitiktiniu būdu buvo pasirinkta po 200 namų ūkių. Turmanto seniūnija buvo išbraukta iš tyrimo imties dėl per mažo skaičiaus namų ūkių, pagal surinktus duomenis į parko teritoriją pakliuvo tik 2 namų ūkiai. Iš viso Gražutės regioninio parko teritorijoje gyvena apie 1800 gyventojų, didžioji dalis gyvena Salako seniūnijoje. Gyventojų skaičius parko teritorijoje buvo skaičiuojamas, remiantis Lietuvos statistikos departamento ataskaita „Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas pagal teritoriją, amžių ir lytį Lietuvos respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai” ir į parko teritoriją patenkančių seniūnijų pateiktais duomenimis apie gyventojų skaičių, seniūnijų teritorijoje. Tikslaus gyventojų ir namų ūkių skaičiaus iš pateiktų duomenų nepavyko sužinoti, todėl preliminarūs spėjimai, kiek reikėtų aplankyti namų ūkių buvo žymiai didesni, nei pavyko apklausti atliekant tyrimą. Lietuvos statistikos departamento ataskaitoje duomenys pateikti dviejų metų senumo, seniūnijų pateikti duomenys taip pat nėra tikslūs, nes renkami duomenys apie asmenis registruotus seniūnijose, bet dauguma žmonių gyvena kitur, ypač jaunimas, registruoti tėvų namuose, o gyvena kituose miestuose. Atliekant tyrimą, darbo autorė pastebėjo, kad daug namų ūkių yra negyvenami, apleisti arba gyvenami tik šiltuoju metu sezonu. Dėl visų išvardintų priežasčių tyrimo imtis sumažėjo, nei buvo numatyta

pradžioje, surinkta informacija yra tik tų regioninio parko gyventojų, kurie Gražutės regioninio parko teritorijoje gyvena nuolat.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Išanalizuoti tyrimo rezultatai pateikiami lentelėse ir paveiksluose. Bendras požiūris į turizmą ir gamtos apsaugą aiškinamas, pateikiant vidurkį, kuris buvo apskaičiuotas pagal Likerto skalės balus. Sąsaja tarp respondentų individualių veiksnių ir požiūrių buvo nustatoma, naudojant X2 testą. Atsižvelgiant į šias vidutines reikšmes, statistinis reikšmingumas tarp skirtingų gyventojų grupių buvo nustatytas, taikant vienos krypties ANOVA („one-way ANOVA“) metodą. Skirtumai, kurie lėmė mažesnes nei 0,05 p vertes, buvo laikomi statistiškai reikšmingais ir jie įtraukti į šio tyrimo ataskaitą.Tyrimas buvo vykdomas pagal „Nord Plus adult“ programos projektą „Bendruomenės programa tvariam vystymuisi“. Kaip jau buvo minėta, tyrimą Gražutės regioninio parko teritorijoje atliko darbo autorius, gautus tyrimo rezultatus analizavo darbo autorius, konsultuodamasis su Suomijos Oulu universiteto Geografijos departamento darbuotojais. Darbo autoriaus įnašas į klausimyno parengimą penkiasdešimt procentų, nes buvo remtasi Suomijos Oulu universiteto parengtu klausimynu, pritaikant pagal Gražutės regioninio parko poreikius, apklausos atlikimas vaikštant po namus (iš namo į namą) šimtas procentų, gautų rezultatų analizavimas penkiasdešimt procentų, ataskaitos rengimas penkiasdešimt procentų, gautų rezultatų pristatymas seniūnijoje ir veiksmų plano parengimas šimtas procentų.

Šioje tyrimo ataskaitoje tyrimo rezultatai suskirstyti į keturias dalis. Pirmoje dalyje pateikiama, kaip Gražutės regioninio parko teritorijoje gyvenantys žmonės naudojasi parku poilsiavimui lauke ir kaip jie suvokia parko infrastruktūrą ir paslaugas, prisidedančias prie jų naudojimosi parku. Antrojoje šios tyrimo ataskaitos dalyje dėmesys sutelkiamas į gyventojų požiūrį į turizmą ir kaip jie suvokia turizmo poveikį parko teritorijoje. Sekančioje dalyje pateikiamas gyventojų požiūris į gamtos apsaugą ir koks yra apsaugos poveikis tiriamoje teritorijoje. Paskutinėje šios tyrimo ataskaitos dalyje pristatoma, kaip vietiniai žmonės yra informuojami apie parką ir kaip jie norėtų prisidėti prie savanoriškos veiklos.

3. GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO GYVENTOJŲ APLINKOSAUGINIO ŠVIETIMO POREIKIŲ VERTINIMO TYRIMAS

Gražutės regioninio parko direkcija yra biudžetinė įstaiga, vykdanti saugomos teritorijos valdymą. Gražutės regioninis parko teritorija užima 31 933 ha, trečias pagal dydį regioninis parkas Lietuvoje. Gražutės regioninis parkas buvo įkurtas 1992 metais, siekiant išsaugoti ir atkurti gamtos ir kultūrinį paveldą ežeringo ir miškingo kraštovaizdžio Šventosios upės aukštupio teritorijoje, bei organizuoti tvarų jos išteklių naudojimą, skleisti aplinkosaugos idėjas ir didinti vietinių gyventojų bei parko lankytojų sąmoningumą ekosistemų srityje. Gražutės regioninio parko direkcija yra įsikūrusi Salake, Laisvoji a. 14, Zarasų rajone. Gamtos ir kultūros objektais, paminklais ir kitomis vertybėmis rūpinasi 6 darbuotojai ir savanoriai. Parko darbuotojai organizuoja mokslinius tyrimus, renka duomenis ir informaciją apie gamtos ir kultūros vertybes teritorijoje, teikia ją lankytojams Gražutės regioninio parko lankytojų centre arba leidiniuose, sudaro sąlygas apsilankyti parke, nedarant žalos gamtai, bei užsiima ekologiniu švietimu. Nuo 2007 metų parko prioritetas yra tvari plėtra. 2010 metais parkas buvo pripažintas „Patraukliausia vandens turizmo vietove Lietuvoje“ Europos Komisijos projekte EDEN („Patraukliausios Europos turizmo vietovės“ – tai projektas, skatinantis tvaraus turizmo vystymo modelius visoje Europos Sąjungoje). Visa Gražutės regioninio parko teritorija, išskyrus, rekreacines, žemės ūkio ir kitos (gyvenamosios) paskirties zonas, Europos Komisijos sprendimu pripažinta teritorija, atitinkančia svarbiausius nustatytus natūralios buveinės apsaugos atrankos kriterijus.

Todėl buvo pasirinkta įgyvendinti gyventojų apklausą parko teritorijoje ir išsiaiškinti vietinių gyventojų požiūrį į aplinkosaugą, turizmą, sužinoti poreikius, tuo pačiu didinti aplinkosauginį švietimą ir neformalųjį mokymasi. Gamtos, istorinio ir kultūrinio paveldo apsauga yra vienas iš pagrindinių elementų, ateities kartoms suteikiantis aukštos kokybės gyvenimo sąlygas. Vis dėlto, visuomenės dalis, kuri labiausiai tiesiogiai prisideda prie šių procesų, t.y. saugomose teritorijose arba artimiausioje kaimynystėje gyvenantys žmonės, ne visada žino apie juos supančias vertybes, todėl būtinas aplinkosauginis švietimas.

3.1. Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatų pristatymas pradedamas nuo bendrosios informacijos apie Gražutės regioninio parko gyventojus, informacija pateikiama 8 lentelėje.

8 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal atskirus veiksnius

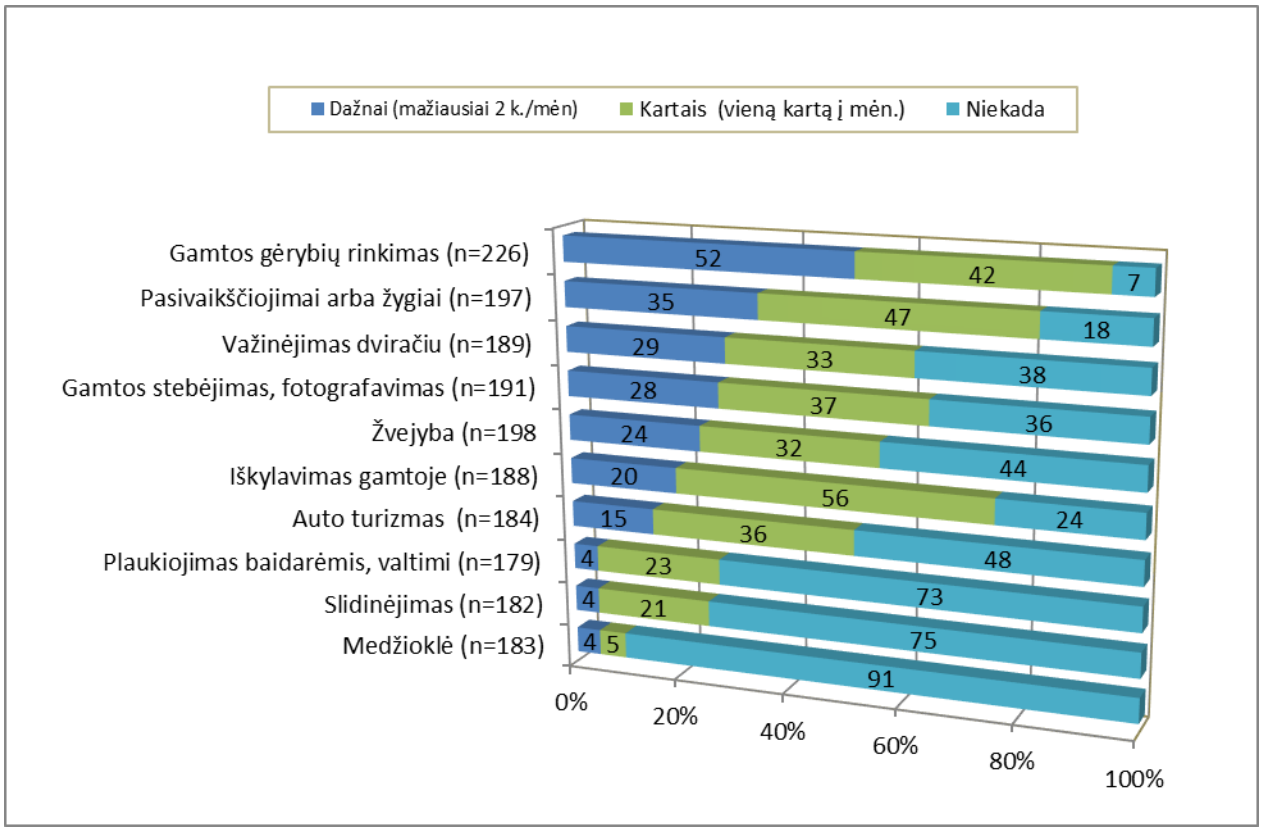
Gimtasis rajonas	**n**	**%**	**Išsilavinimas**	**n**	**%**
Zarasų seniūnija	12	5	Pradinis arba panašus	12	5
Dūkšto seniūnija	24	10	Vidurinis	42	18
Salako seniūnija	99	43	Profesinis	52	22
Antalieptės seniūnija	51	22	Aukštasis neuniversitetinis	54	23
Degučių seniūnija	38	16	Aukštasis universitetinis	61	26
Nenurodyta	9	4	*Nenurodyta*	12	5
Kilmė	**n**	**%**	**Amžius**	**n**	**%**
Vietinis	86	37	45 m. ir jaunesni	51	22
Grįžęs	28	12	45-65 m.	96	41
Atvykėlis	107	46	65 m. ir vyresni	68	29
Nenurodyta	12	5	*Nenurodyta*	18	8
Pajamos	**n**	**%**	**Užsiėmimas**	**n**	**%**
mažiau nei 12 000 LT	113	49	Verslininkas arba savarankiškai dirbantis asmuo	13	6
12 001 – 42 000 LT	58	25	Samdomas darbininkas	66	28
42 001 – 72 000 LT	10	4	Bedarbis	32	14
daugiau nei 72 001 LT	6	3	Pensininkas	94	40
Nenurodyta	45	19	Kita	15	7
			Nenurodyta	13	6
Lytis	**n**	**%**	**Su turizmu susijęs darbas**	**n**	**%**
Vyras	133	57	Ne	154	66
Moteris	91	39	Taip	41	18
Nenurodyta	9	4	*Nenurodyta*	15	6
Antrųjų namų savininkas	**n**	**%**	**Žemės savininkas**	**n**	**%**
Ne	154	66	Ne	108	46
Taip	41	18	Taip	101	43
Nenurodyta	38	16	*Nenurodyta*	24	10

Iš visų seniūnijų, patenkančių į Gražutės regioninio parko teritoriją, didžiausia yra Salako seniūnija, net 43% respondentų užpildžiusių klausimyną gyvena šioje seniūnijoje. Taip pat didelis procentas naujakurių 46%. Beveik pusė (49%) respondentų nurodė, kad metinės pajamos neviršija 12000 Lt. 19% procentų visai nenurodė savo gaunamų pajamų. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą panašus, mažumą sudarė tik turintys pradinį ar panašų išsilavinimą. Net 40% visų

respondentų, sudarė pensininkai, 28% samdomų darbininkų, taip pat nemažas procentas bedarbių (14%). Tarp apklaustųjų 41 gyventojas dirba turizmo srityje. 18% respondentų turi antruosius namus parko teritorijoje ir 43% turi nuosavos žemės.

3.1.1. Bendruomenės dalyvavimas poilsiaujant lauke

Tyrime dalyvavusių respondentų buvo prašoma nurodyti kaip dažnai ir kokiomis veiklomis jie užsiima parko teritorijoje. (žr. 2 pav.).

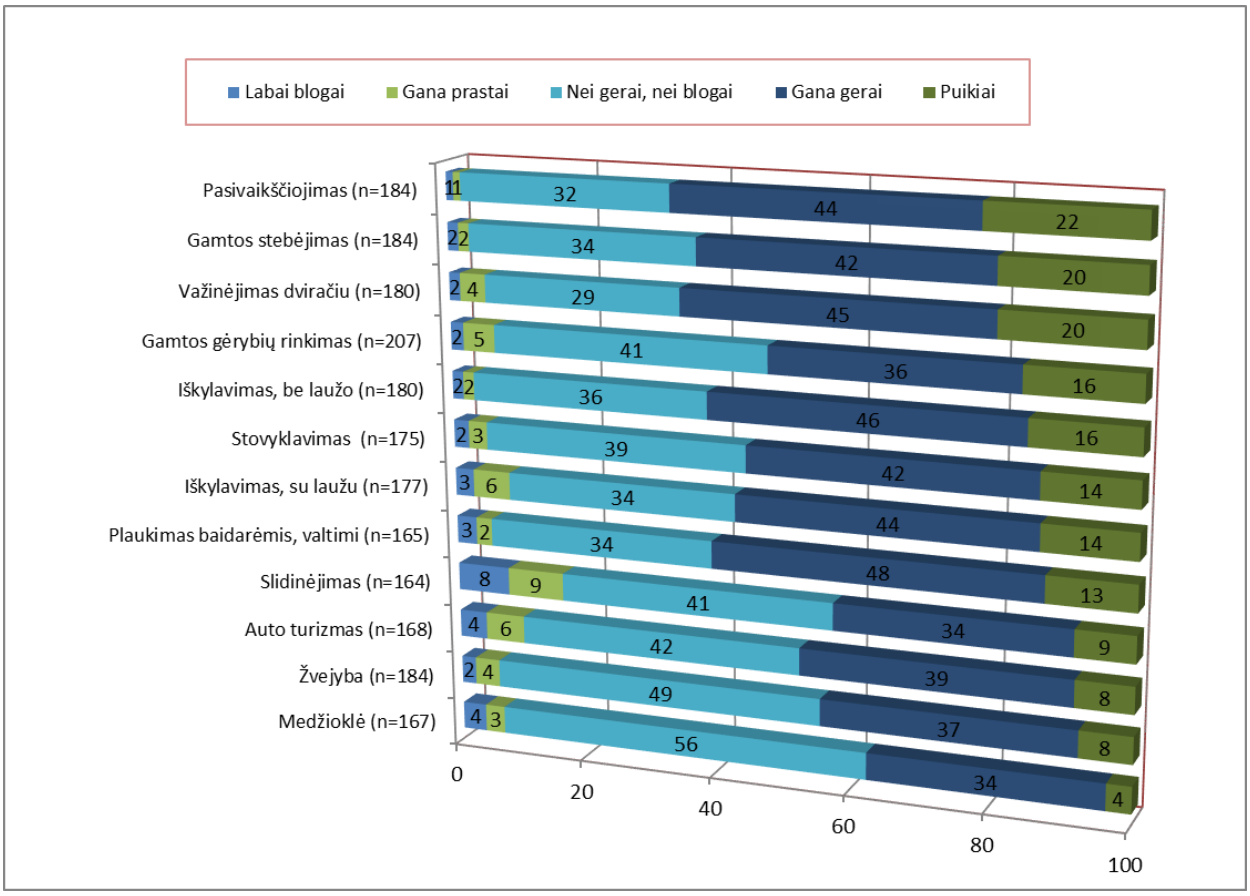

2 pav. Santykinis gyventojų dalyvavimo veiklose lauke parko teritorijoje pasiskirstymas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko tyrimo ataskaita "Bendruomenės ryšys su Gražutės regioniniu parku", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Kaip matyti iš 2 paveiksle pateiktų duomenų, pagrindinė ir dažniausia Gražutės regioninio parko vietos gyventojų veikla yra gamtos gėrybių rinkimas (52%), šia veikla gyventojai užsiima dažnai, mažiausiai du kartus per mėnesį gamtos gėrybių rinkimo sezono metu. Antra pagal populiarumą veikla pasivaikščiojimai ir žygiai, 35% nurodė, kad užsiima šia veikla daugiau kaip 2 kartus per mėnesį ir 47% vieną kartą per mėnesį. Pasivaikščiojimai ir žygiai įdomiausi vyresnio amžiaus gyventojams, taip pat šeimoms auginančioms vaikus, turintiems šunis. Kitos mėgstamos veiklos yra važinėjimas dviračiu, gamtos stebėjimas, fotografavimas, žvejyba ir iškylavimas gamtoje.

Auto turizmas, plaukiojimas baidarėmis, valtimi, slidinėjimas ir medžioklė yra veiklos, kuriomis vietos gyventojai užsiima rečiausiai arba išvis neužsiima. Be išvardintų veiklų respondentai komentaruose nurodė, kad norėtų parko teritorijoje užsiimti jodinėjimu, dažasvydžiu. Norėtų, kad būtų parko teritorijoje slidinėjimo trasa ir nuotykių parkas (laipiojimas medžiuose).

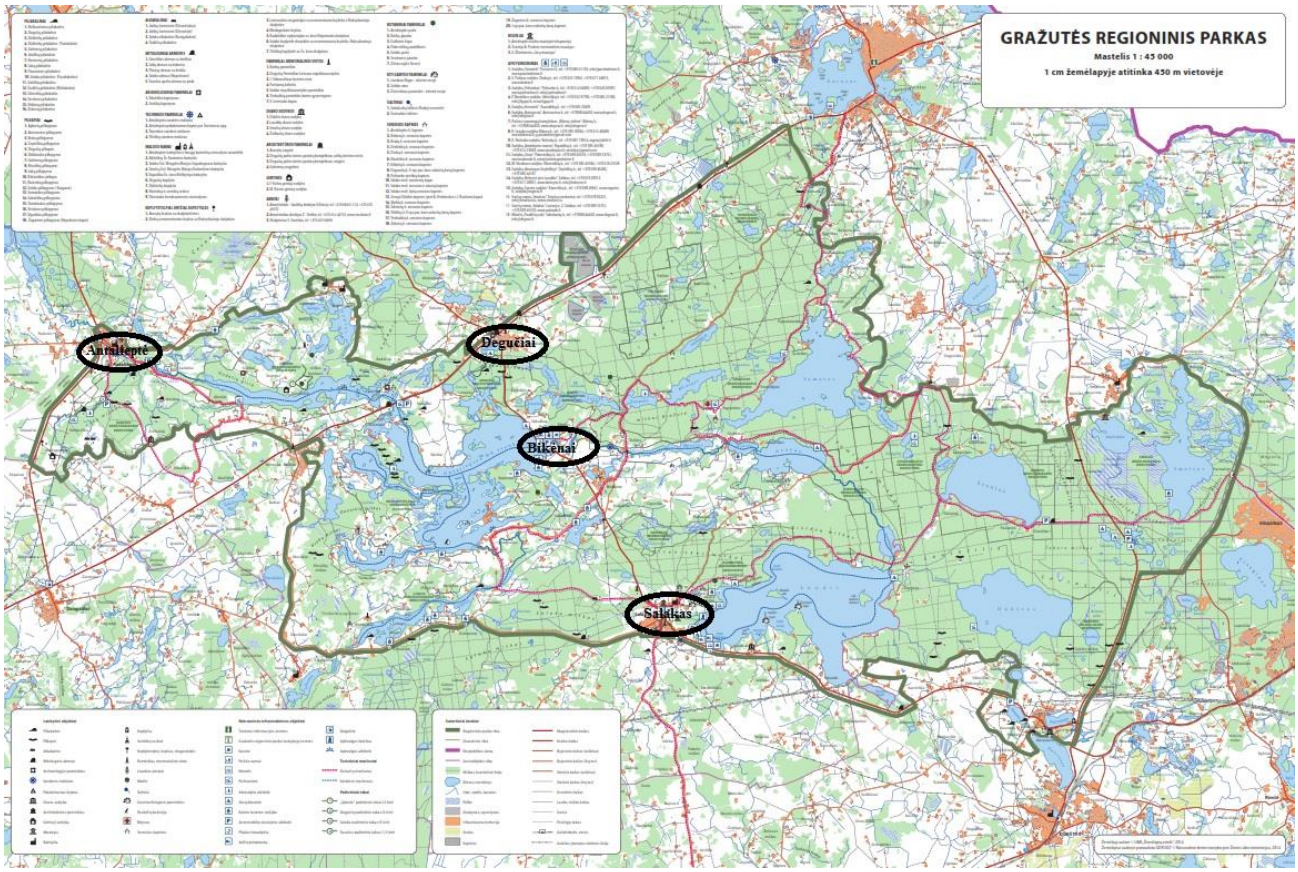

3 pav. Santykinis gyventojų nuomonės apie infrastruktūros ir paslaugų įtaką įvairioms veiklos lauke pasiskirstymas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko tyrimo ataskaita "Bendruomenės ryšys su Gražutės regioniniu parku", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Kaip matyti iš aukščiau esančiame 3 paveiksle pateiktų duomenų, Gražutės regioninio parko kuriama ir prižiūrima infrastruktūra ir teikiamos paslaugos labiausiai prisideda prie vaikščiojimo gamtoje, gamtos stebėjimo, važinėjimo dviračiu, gamtos gėrybių rinkimo ir iškylavimo, be laužo. Šios veiklos yra populiariausios tarp vietos gyventojų, ir parkas prie šių veiklų prisideda puikiai arba gana gerai. Mažiausiai prisideda prie slidinėjimo, auto turizmo, medžioklės ir iškylavimo prie laužo, nes apie 13% respondentų mano, kad parko infrastruktūra ir paslaugos prisideda prie slidinėjimo, medžioklės ir iškylavimo prie laužo, labai blogai arba gana prastai ir 45% mano, kad prisideda vidutiniškai, nei gerai, nei blogai.

Prie klausimyno gyventojams buvo pateiktas Gražutės regioninio parko žemėlapis, kuriame turėjo pažymėti poilsiui naudojamas zonas parko teritorijoje, taip pat atvirame klausime parašyti tikslią vietą, pavadinimą, įvardinti vietovių trūkumas, plėtros ir infrastruktūros poreikį. Iš viso buvo nurodytos 287 vietos, kuriomis gyventojai naudojasi poilsiui Gražutės regioninio parko teritorijoje. Dažniausios poilsiavietės buvo prie Luodžio ežero, Bikėnų valtinės ir Antalieptėje. Degučių seniūnijos apylinkės taip pat buvo gana populiarios poilsiavimui lauke (žr. 4 pav.).

4 pav. Gražutės regioninio parko naudojimo poilsiavimui intensyvumas ir vietos, kuriose yra plėtros poreikis

Šaltinis: cit. pagal: Turistinis Gražutės regioninio parko žemėlapis, [žiūrėta 2015-02-20] Prieiga per internetą: http://grazute.lt/data/files/turistinis_zemelapis.pdf

Dauguma respondentų pažymėtų vietų reikia tvarkyti plėsti ir tobulinti, reikalinga infrastruktūros plėtra, pastatams reikalinga rekonstrukcija. Esančios stovyklavietės turėtų būti labiau prižiūrimos, keliai remontuojami, ypač miško keliai, nes dauguma po miškovežių yra suniokoti ir nesutvarkyti, pravažiuoti su lengvąja mašina sudėtinga. 9 lentelėje pateikiamas plėtros poreikis atskirose seniūnijoje.

9 lentelė. Plėtros poreikis skirtingose Gražutės regioninio parko teritorijoje esančiose seniūnijose

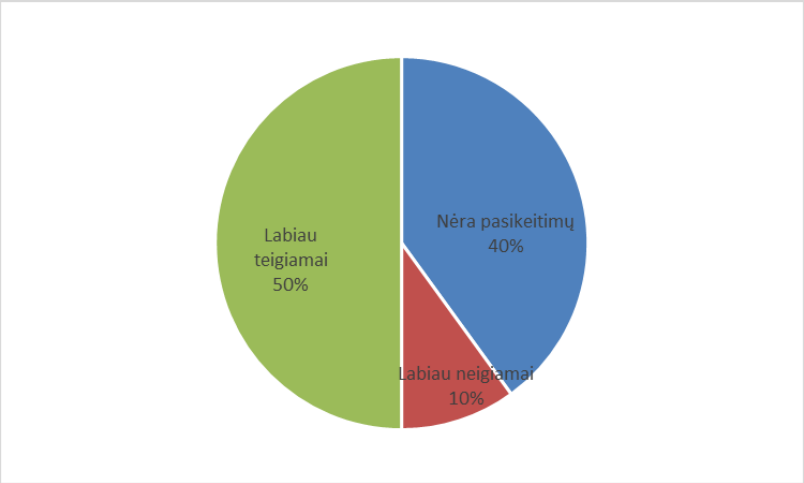
Antalieptės seniūnija	**Degučių seniūnija**
Kanalo tvarkymas	Degučių bažnyčios tvarkymas
Vandens malūno tvarkymas	Degučių pilkapio tvarkymas
Liepto ir laiptų remontas	Degučių laisvės paminklo tvarkymas
Užtvankos tvarkymas	Degučių piliakalnio tvarkymas
Šavašos pažintinio tako rekonstrukcija	Kelio ežero link tvarkymas
Lūžų miško valymas	Priėjimų ir stovyklaviečių įrengimas prie Ažukalnio ež.
Žvilbučių dvaro tvarkymas	Stovyklavietės tvarkymas
	Automobilių stovėjimo aikštelės įrengimas prie stovyklavietės
	Reikalingos šiukšliadėžių pastatymas įrengtose stovyklavietėse
Salako seniūnija	**Dūkšto seniūnija**
Tiltiškių energetikos muziejaus tvarkymas ir plėtra	Švento Ežero pakrantės, suoliukų ir stalų tvarkymas, reikalingas parko žemėlapis
Senųjų kapinių tvarkymas, kad jos nesunyktų	Nauji suoliukai ir ženklas prie Dūkšto ežero
Partizanų kapavietės paženklinimas	Reikalingi suoliukai, stalai ir pavėsinės stovyklavietėse
Reikalingas Salako kelrodis	Reikalingas Gražutės regioninio parko kelrodis prie Dūkšto ežero
Automobilių stovėjimo aikštelės įrengimas	Šiukšlių surinkimas iš visų esančių stovyklaviečių
Luodžio ežero pakrantės tvarkymas	Turizmo infrastruktūros plėtra
Įkalinimo centro vietos ženklinimas	Ženklas „Pažemiškis“ prieš vietinės reikšmės kelią pastatymas
Kartuvių vietos Salako aikštėje paženklinimas	Dūkšto dvaro plėtra
Paplūdimio valymas	
Aplinkos tvarkymas	
Suoliukų tvarkymas	
Sabalunkos poilsiavietės tvarkymas	
Vandens infrastruktūros plėtra	

Didžiausias plėtros poreikis Dūkšto seniūnijoje prie Dūkšto ežero, reikalingi nauji suoliukai, stalai, informaciniai ženklai, parko žemėlapis. Taip pat ir pačiame Dūkšte miestelyje reikėtų informacinių stendų su Gražutės regioninio parko žemėlapių. Dar keli respondentai nurodė, kad norėtų, jog būtų daroma Dūkšto dvaro plėtra. Reikalinga visapusiška infrastruktūros plėtra Dūkšto seniūnijoje. Respondentai turizmo plėtrą Dūkšto seniūnijoje įvertino prasčiausiai. Antalieptėje respondentai, nurodė, kad reikalingas vandens malūno, užtvankos, Žvilbučių dvaro, lieptų ir laiptų tvarkymas, Lūžų miško valymas. Taip pat buvo nurodyta, kad reikalinga Šavašos pažintinio tako rekonstrukcija, tačiau šio tako rekonstrukcija jau buvo atlikta 2014 metų vasarą, o apklausa buvo atliekama 2013 metų lapkričio, gruodžio mėnesiais. Luodžio ežero pakrantės tvarkymo darbai taip pat buvo atlikti. Sabalunkų poilsiavietė buvo sutvarkyta 2014 metų vasarą ir yra pirmoji Lietuvoje

neįgaliųjų stovyklavietė. Aplinkos tvarkymas ir šiukšlių rinkimas yra didelė problema visuose parkuose ir ne tik parkuose, todėl reikalingas tvarkymas kiekvienais metais po kelis kartus. Degučių seniūnijoje reikalingas įvairiapusiškas tobulinimų poreikis nurodytose vietovėse.

3.1.2. Požiūris į turizmą

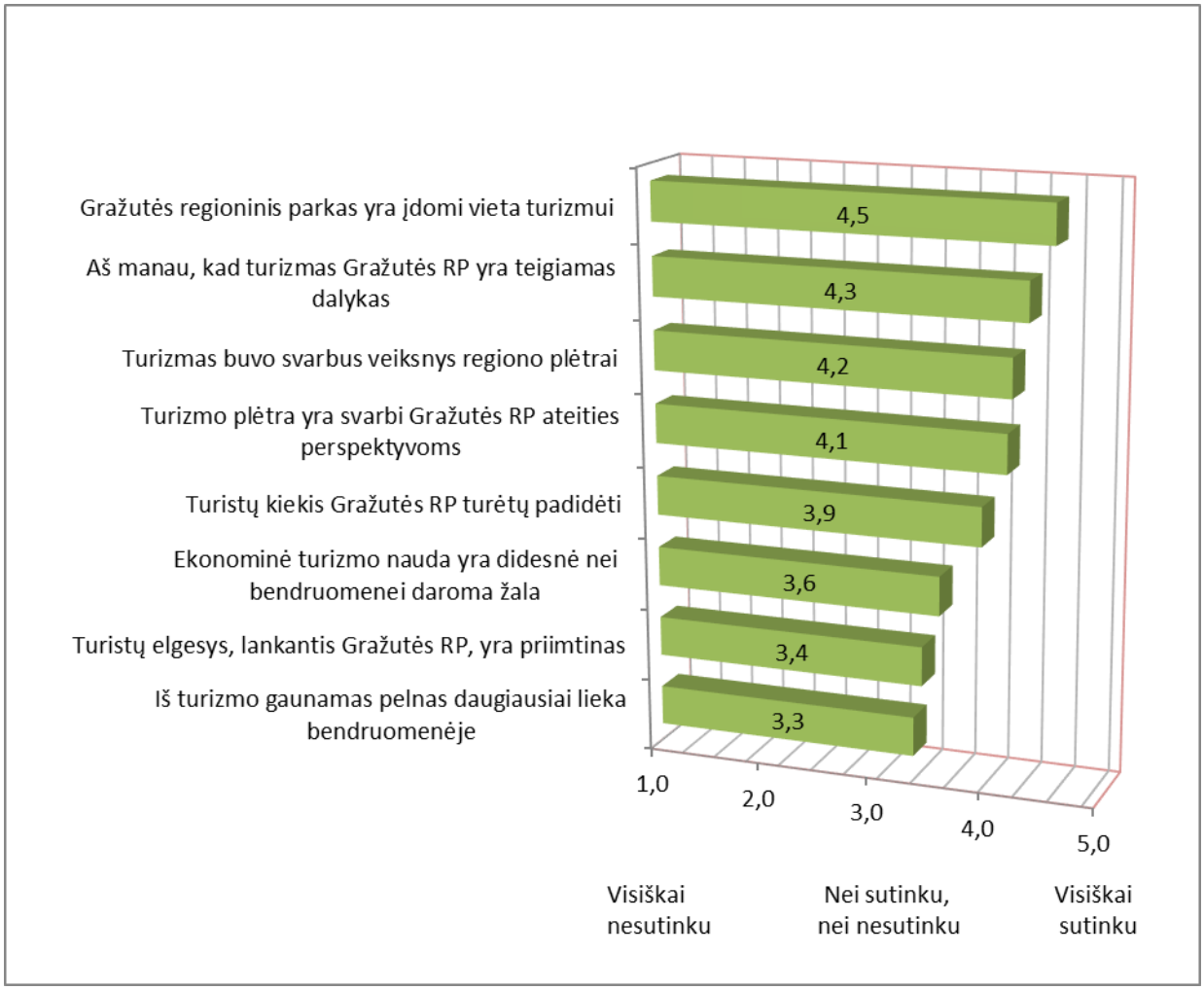
Gražutės regioniniame parke turizmas vystėsi per pastaruosius penkerius metus, taip mano 50% vietos gyventojų, bet 35% mano, kad nebuvo jokio pagerėjimo ir 15% neturėjo nuomonės ar turizmas pagerėjo ar pablogėjo. Respondentai nurodę, kad turizmas pagerėjo, taip pat nurodė ir pastabas dėl kurių jų nuomone pagerėjimas įvyko. Pagerėjimas pastebimas dėl dviračių takų priežiūros ir plėtros (5 pastabos), padidėjęs susidomėjimas kaimo turizmo sodybomis (5 pastabos), didesnės ir geresnės galimybės plaukioti baidarėmis ir valtimis (3 pastabos) ir naujai įkurtų kaimo turizmo sodybų (2 pastabos). Stovyklavietės įrengimas Bikėnuose, Degučių ir Šavašos pažintinių takų įrengimas buvo minimi kaip turizmo pagerėjimo ir vystymosi požymiai parko teritorijoje. 5 paveiksle pateikiamas gyventojų įsivertinimas, kaip turizmas vystėsi per paskutinius 5 metus.

5 pav. Gyventojų požiūrio į įsivertinimas. Ilgiau nei metus parko teritorijoje gyvenančių respondentų nuomonių pasiskirstymas (n=200)

Gyventojų, gyvenančių parko teritorijoje daugiau nei 5 metus požiūris į turizmą išliko nepasikeitęs arba pagerėjo. 50 % gyventojų mano, kad jų požiūris per pastaruosius 5 metus labiau teigiamas, nei buvo prieš tai, 40% teigė, kad nemato jokių pasikeitimų ir pokyčių ir 10% mano, kad požiūris labiau neigiamas. Atsakymų pasiskirstymas tarp socialinių ir ekonominių grupių nebuvo pastebimas. Nesvarbu ar gauna mažesnes ar didesnes pajamas, gyventojai požiūrį į turizmą išreiškė panašiai. Apibendrinant gyventojų nuomonės išreiškimą į turizmą, galima teikti, kad turizmas yra teigiamas dalykas.

Tyrimu siekta išsiaiškinti gyventojų nuomonę į turizmą pateikiant skirtingus teiginius. (žr. 6 pav.).

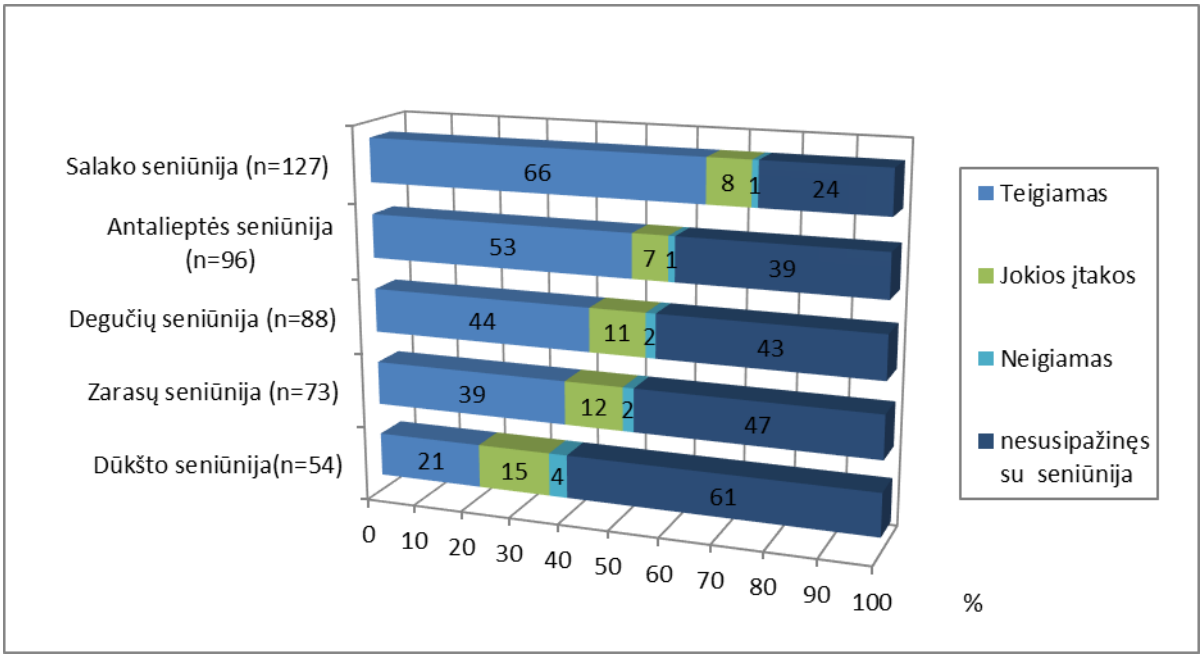
6 pav. Gyventojų nuomonė apie turizmą

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko tyrimo ataskaita "Bendruomenės ryšys su Gražutės regioniniu parku", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Dauguma respondentų mano, kad turizmas Gražutės regioniniame parke yra teigiamas veiksnys ir pats parkas yra įdomi vieta turizmui ir jo plėtrai. Turizmas parke užtikrina regiono plėtrą ir didina ateities perspektyvas, taip mano didžioji dalis vietos gyventojų, dalyvavusių apklausoje. Respondentai nei sutinka, nei nesutinka su teiginiu, jog ekonominė turizmo nauda yra didesnė nei bendruomenei daroma žala. Gyventojai, dirbantys turizmo srityje nemato arba nenori matyti daromas žalos bendruomenei ar gamtai, nes pirma siekia asmeninės gerovės savo aplinkai, tokią nuomonę susidarė darbo autorius atlikdamas apklausą. Turistų elgesys, lankantis Gražutės regioniniame parke yra vertinamas kritiškiau, turistai dažnai elgiasi netinkamai, šiukšlina, niokoja gamtą ir palieka netvarkingas stovyklavietes, kartais net sulaužytus suoliukus, esančius stovyklavietėse. Taip pat

kritiškai vertina ir tai, jog iš turizmo gaunamas pelnas daugiausiai lieka bendruomenėje. Gyventojai, gaunantys didesnes pajamas ir turintys žemės parko teritorijoje labiau neigiamai vertino turistų elgesį, lankantis parko teritorijoje, kitų teiginių atsakymai skirtingose gyventojų grupėse beveik nesiskyrė.

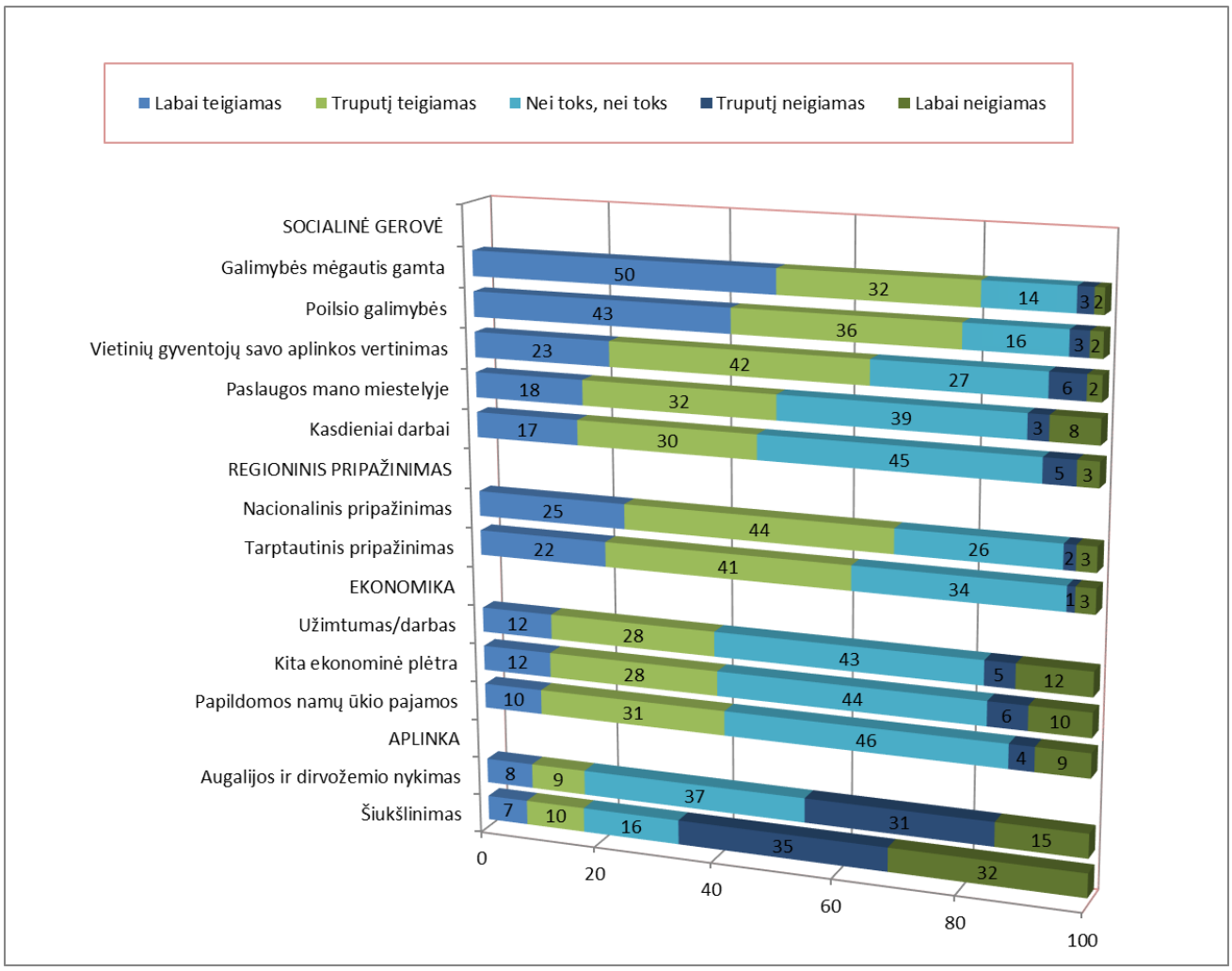
Toliau pateikiama gyventojų nuomonės apie turizmą pasiskirstymas skirtingose seniūnijose. (žr. 7 pav.).

7 pav. Santykinis nuomonės apie turizmo įtaką skirtingose seniūnijose pasiskirstymas (%)

Salako seniūnijoje labiausiai teigiamai vertinama turizmo įtaką lyginant su kitomis seniūnijomis, 66% respondentų teigia, kad daro teigiamą įtaką, 8% jokios įtakos ir tik 1% mano, kad daro neigiamą įtaką, 24% nėra susipažinę su seniūnija. Toks turizmo įtakos pasiskirstymas, kad Salako seniūnijoje labiausiai teigiamai vertinama turizmo įtaka, gali būti dėl to, kad teritorijoje yra nemažai kaimo turizmo sodybų, taip pat Gražutės regioninio parko direkcija randasi Salake. Antalieptės ir Degučių seniūnijose apie 50% respondentų turizmo įtaką įvertino teigiamai. Labiausiai neigiamas respondentų požiūris į turizmą Dūkšto seniūnijoje, taip pat net 61% respondentų nėra susipažinę su Dūkšto seniūnija.

Gražutės regioninio parko gyventojams pagrindinės sritys, kurios yra svarbiausios parke gyvenantiems žmonėms yra: socialinė gerovė, regioninis pripažinimas, ekonomika ir aplinka. (žr. 8 pav.)

8 pav. Santykinis suvokiamo turizmo poveikio Gražutės regioniniame parke pasiskirstymas

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko tyrimo ataskaita "Bendruomenės ryšys su Gražutės regioniniu parku", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

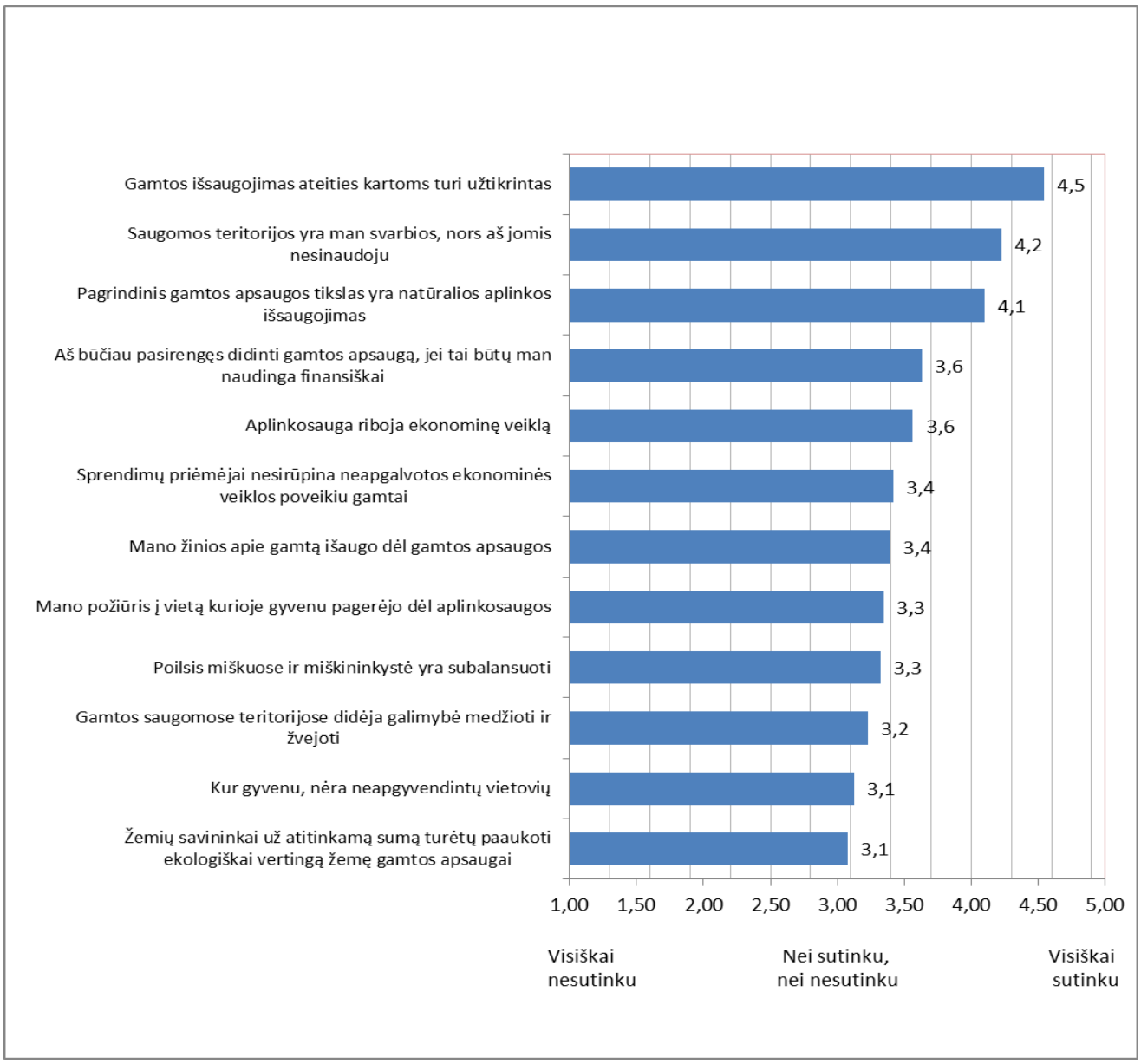
Gyventojų buvo klausiama kaip jų nuomone turizmas įtakoja paveiksle išvardintus dalykus, jų gyvenamoje aplinkoje. Labiausiai teigiama ir didžiausia turizmo įtaka buvo socialinei gerovei, dėl sukuriamų poilsiavimo galimybių parko teritorijoje, taip pat gerina galimybes mėgautis gamta. Vietovės skirtos rekreacijai, labiau prižiūrimos ir atnaujinamos, plečiama infrastruktūra, todėl sukuriama ir gražesnė, tvarkingesnė aplinka, kurioje gyventojams maloniau stovyklauti ar tiesiog išeiti pasivaikščioti, stebėti gamtą ar fotografuoti. Gyvenamoji vieta turėjo reikšmingą įtaką respondentų atsakymų pasiskirstymui, išsamesnis visų veiksnių pasiskirstymas pagal gyvenamą vietą pateiktas 3 priede „Suvokiamas turizmo ir gamtos apsaugos poveikis pagal regionus". Išsilavinimas, taip pat turėjo įtaką tarp respondentų atsakymų, aukštesnį išsilavinimą turintys gyventojai labiau teigiamai įvertino turizmo įtaką poilsiavimo galimybėms. Apie 60% gyventojų mano, kad turizmas padėjo jiems labiau įvertinti aplinką. Turizmas gerina teikiamų paslaugų kokybę seniūnijoje, taip mano apie 50% gyventojų, 39% mano, kad neturi tam įtakos ir 11% mano, kad daro neigiamą įtaką. Panašiai vertinama

ir kasdieninių darbų atlikimas. Jaunesnio amžiaus respondentai, mano kad turizmas teikia daugiau teigiamos įtakos, o vyresnio amžiaus žmonės mano priešingai, kad truputį neigiamą įtaką daro turizmas, miesteliuose teikiamoms paslaugoms. Respondentai teigiamai vertina turizmo įtaką regiono pripažinimui, tiek nacionaliniam, tiek tarptautiniam. Ekonominiu aspektu turizmo įtaka vertinama prasčiau. Turizmo įtaka užimtumui, ekonominei plėtrai ir papildomoms namų ūkio pajamoms vertinama mažiau teigiamai, apie 40% respondentų vertina teigiamai, apie 44% teigia, kad nėra nei teigiamos, nei neigiamos įtakos ir apie 15% mano, kad daro neigiamą įtaką. Salako ir Antalieptės seniūnijoje lyginant su kitomis seniūnijomis ekonominė turizmo nauda buvo vertinama labiau teigiamai (3 priedas). Labiausiai neigiama turizmo įtaka aplinkai, 67% respondentų mano, kad dėl turizmo įtakos daugiau gamtoje šiukšlinama, taip pat lemia augalijos ir dirvožemio nykimą (46%). Vyresni respondentai labiau neigiamai vertino turizmo įtaką aplinkai, nei jaunesnio amžiaus.

Klausimyne gyventojų buvo prašoma atviru klausimu pateikti kitų pastabų apie turizmą. Didžiausios problemos kylančios dėl turizmo Gražutės regioninio parko teritorijoje yra aplinkos šiukšlinimas. Kitas neigiamas aspektas ekologija, gyventojai mano, kad dėl didelio srauto turistų, gali būti pažeistos gamtos ekosistemos. Reikalinga infratruktūros plėtra ir gerinimas, respondentai pastabose nurodė, kad reikia įrengti baidarių punktą Antalieptėje, prie ežerų padaryti naujas laužavietes ir suoliukus, labiausiai lankomose vietose įrengti kavines, svečių namus, labiau prižiūrėti ir tvarkyti esamas stovyklavietes, informuoti turistus apie tai, kas leidžiama ir kas draudžiama daryti gamtoje, stovyklavietėse pastatyti informacinius stendus įspėjančius, kad reikia gerbti ir tausoti gamtą. Respondentai norėtų, kad būtų kuriamas bendras turizmo verslo skatinimas, didesnė parama pradedantiems kurti turizmo verslą parko teritorijoje. Keli respondentai nurodė, kad pageidautų, jog būtų ženklinamos vietos, kur leidžiama rinkti uogas ir grybus. Originalūs atsakymai pateikiami 4 priede.

3.1.3. Požiūris į gamtosaugą

Gražutės regioninio parko gyventojų požiūris į aplinkosaugą buvo daugiau teigiamas, nei neigiamas. Gyventojams yra svarbu išsaugoti gamtą ateities kartoms, nors dažnai, ypač senyvo amžiaus žmonės nesinaudoja saugomų teritorijų sukuriama ir natūralia aplinka, bet gamta išlieka jiems svarbi. Ir didžioji dalis respondentų sutinka su teiginiu, jog pagrindinis gamtosaugos tikslas yra išsaugoti natūralią aplinką, gaunantys mažesnes pajamas ir senyvo amžiaus žmonės su šiuo teiginiu sutiko dažniau, nei jaunesni ir didesnes pajamas gaunantys respondentai (žr. 9 pav.).

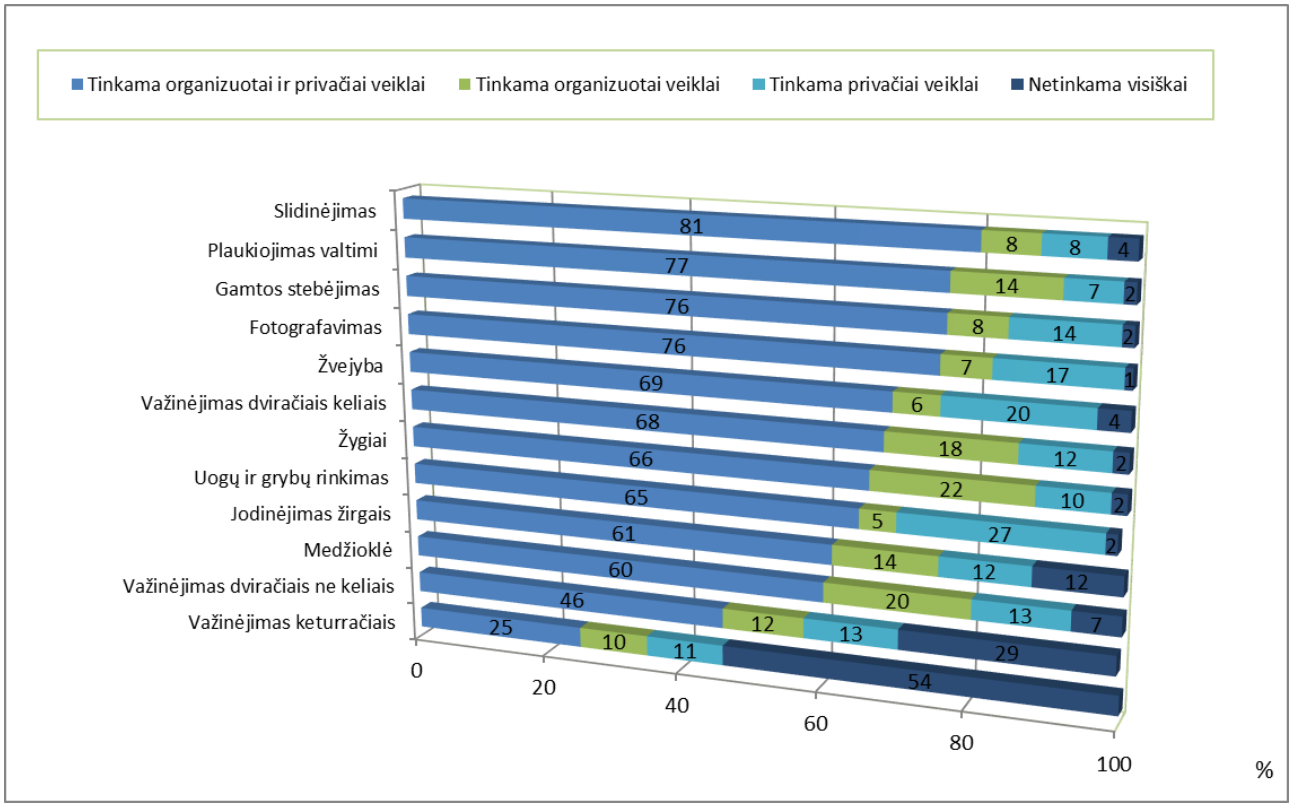

9 pav. Gyventojų nuomonė apie aplinkosaugą

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko tyrimo ataskaita "Bendruomenės ryšys su Gražutės regioniniu parku", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Didžioji dalis respondentų nurodė, kad nesutinka su teiginiu jog aplinkosauga riboja ekonominę veiklą. Suomijoje gyventojams, turintiems žemės regioninio ar nacionalinio parko teritorijoje valstybė siūlo už atitinkamą sumą parduoti, kitaip sakant paaukoti vertingą žemę gamtos apsaugai, Lietuvoje kol kas tas nėra daroma, bet šiame klausimyne buvo pateiktas toks klausimas ir respondentai nei sutiko nei nesutiko su šiuo teiginiu. Gyventojai turintys antruosius namus parko teritorijoje dažniau nurodė, kad aplinkosauga riboja ekonominę veiklą, nei tie kurie neturi antrųjų namų. Respondentai gaunantys mažesnes pajamas ir turintys žemesnį išsilavinimą daug dažniau nurodė, kad Gražutės parko teritorijoje nebėra neapgyvendintų vietovių.

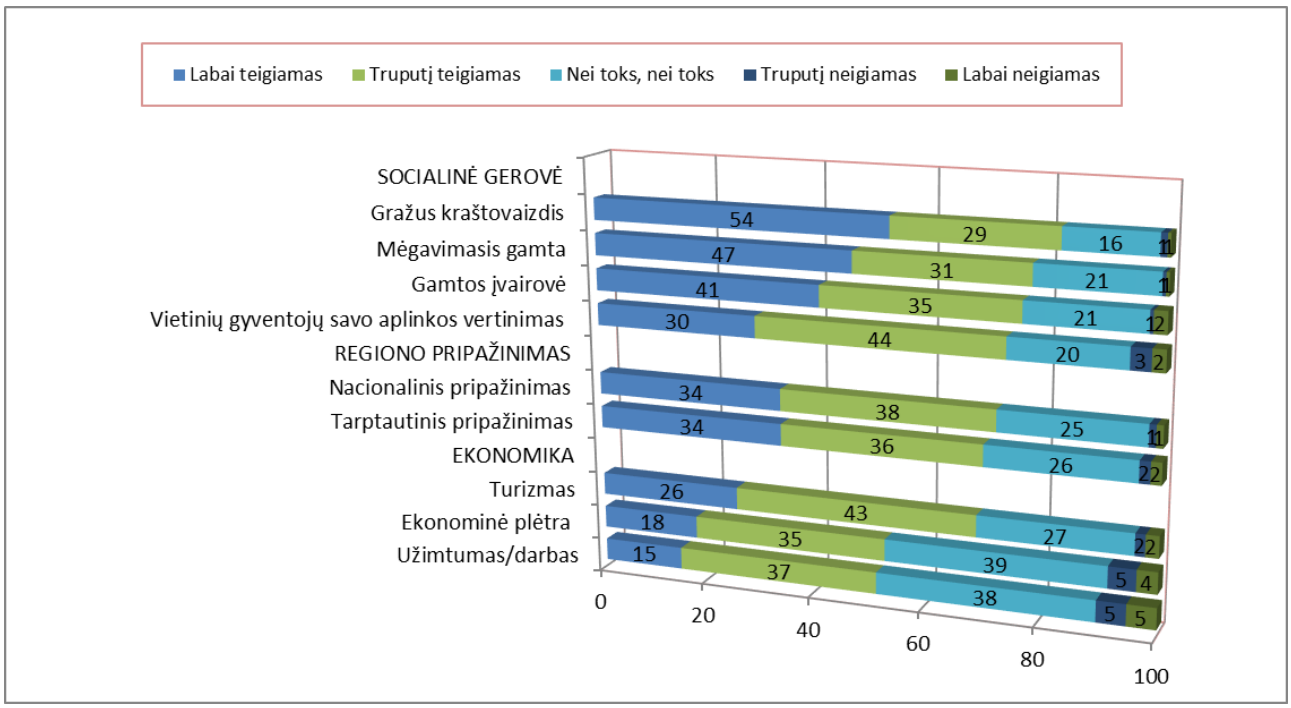
Toliau pateikiama gyventojų nuomonės pasiskirstymas apie veiklų tinkamumą saugomose teritorijoje (žr. 10 pav.).

10 pav. Santykinis respondentų nuomonės apie tam tikrų veiklų tinkamumą saugomose teritorijose pasiskirstymas (n=185-197)

Respondentų buvo klausiama ar išvardintos veiklos tinkamos privačiai, organizuotai, privačiai ir organizuotai ar netinkamos išvis. Ir kaip matyti iš aukščiau esančio 10 paveikslo, dauguma nurodė, kad beveik visos veiklos tinkamos tiek privačiai, tiek organizuotai veiklai, tačiau išskyrė dvi veiklas, kurios netinkamos parko teritorijoje, tai važinėjimas keturračiais ir dviračiais ne keliais. Žinoma buvo nurodžiusių, kad važinėjimas keturračiais yra tinkama veikla saugomoje teritorijoje, taip manė apie 46% respondentų. 12% nurodė, kad nėra tinkama veikla ir jodinėjimas žirgais, 7% medžioklė. Fotografavimas, žvejyba, uogų ir grybų rinkimas priskiriama daugiau prie privačios veiklos. Žygiai, važinėjimas dviračiais keliais, medžioklė priskiriama organizuotai veiklai, tinkamai saugomose teritorijoje.

Sekančiame paveiksle pateikiama gamtosaugos poveikis atskiriems veiksniams (žr.11 pav.).

11 pav. Santykinis suvokiamo gamtosaugos poveikio Gražutės regioniniame parke pasiskirstymas (n=161-184)

Gamtosauga didžiausią teigiamą įtaką daro socialinei gerovei, 83% respondentų nurodė, kad gerina kražtovaizdį, 78% nurodė, kad didina galimybes mėgautis gamta ir apie 75%, kad dėl gamtosaugos didėja gamtos įvairovė ir gyventojai labiau vertina savo aplinką, kurioje gyvena. Gamtosauga daro gerą įtaką regiono pripažinimui, nacionaliniam ir tarptautiniam, taip mano apie 71% respondentų. Teigiama įtaka ekonominiam aspektui mažesnė lyginant su kitais dviem aspektais, 69% mano, kad gamtosauga skatina turizmą, 53%, kad didina ekonominę plėtrą ir 52%, kad teigiamai įtakoja užimtumą. 10% respondentų, mano, kad gamtosauga daro neigiamą įtaką ekonominei plėtrai ir užimtumui. Gyventojai dirbantys turizmo strityje nurodė, kad gamtosauga duoda daugiau teigiamos įtakos užimtumui, nei tie, kurie nedirba turizmo srityje. Dūkšto seniūnijos gyventojai buvo labiausiai kritiški vertindami gamtosaugos poveikį užimtumui ir ekonominei plėtrai. Degučių seniūnijos gyventojai nurodė, kad gamtosauga turi daugiau teigiamos įtakos regiono pripažinimui ir suteikia didesnes galimybes mėgautis gamta ir didina gamtos įvairovę (3 priedas).

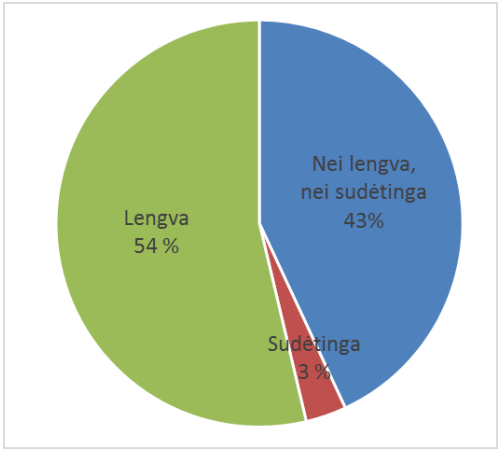
Atviruose klausimuose respondentų buvo prašoma nurodyti su kokiomis aplinkosaugos problemomis buvo susidūrę ir kokias pastabas gali pateikti, daugiausia pastabų buvo apie šiukšlinimo problemą, 40 respondentų nurodė, kad šiukšlinimas yra viena iš didžiausių aplinkosaugos problemų Gražutės regioninio parko teritorijoje. Šiukšlinama yra visur, prie ežerų, upių, miškų, kapinių. Antra problema, kurią nurodė respondentai yra miškų kirtimas. Autoriaus nuomone, ši problema kyla, dėl nežinojimo ir per mažo švietimo, nes miške augantys medžiai sulaukę tam tikro amžiaus turi būti kertami, taip pat kertami užkrėsti miškai, daromas retinimas. Tačiau dauguma gyventojų to nežino ir dėl nežinojimo iškyla problema. Kitos gyventojams iškilusios problemos yra senkantys miško gėrybių

ištekliai (grybai, uogos), brakonieriavimas, miškų kirtimas gyvūnų veisimosi laikotarpiu, miško kelių ir takų niokojimas, išvirtę medžiai, mėlynių rinkimas šukomis, verslinė žvejyba Luodžio ežere, erkių aktyvumas pavasarį nešienaujamose pievose ir šernų išknisami gyventojų pasėliai. Be pastabų susijusių su iškilusiomis aplinkosaugos problemos, gyventojai išreiškė ir savo norius ir pastebėjimus. Norėtų geresnio atliekų tvarkymo, daugiau šiukšliadėžių lankomose vietose, pasiūlė didinti baudas už aplinkosaugos pažeidimus, daugiau dėmesio skirti gamtos apsaugai, apmokestinti tvarkomas ir prižiūrimas stovyklavietes (4 priedas).

3.1.4. Komunikacija ir savanorystė

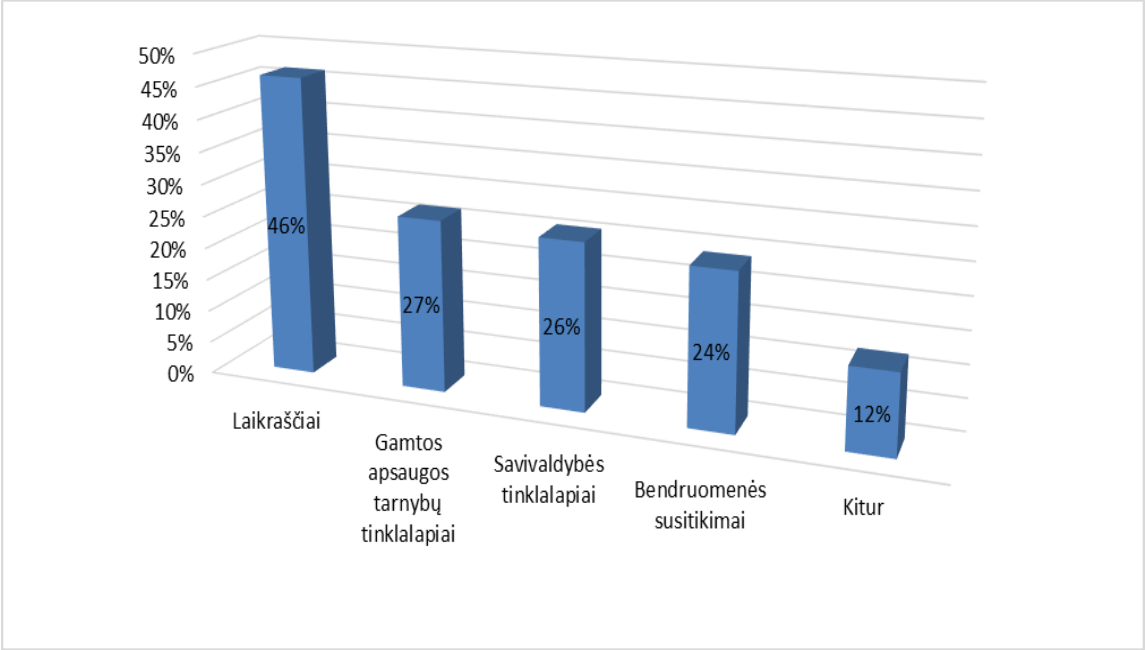
Gyventojų buvo klausiama ar jiems sunku rasti informaciją apie Gražutės regioninį parką, iš kokių šaltinių sužino apie organizuojamus renginius (žr. 12 ir 13 pav.) .

54% respondentų nurodė, kad rasti informacija apie Gražutės regioninį parką yra lengva, 43% teigia, kad nėra nei lengva, nei sudėtinga ir 3%, mano, kad sudėtinga rasti informaciją.

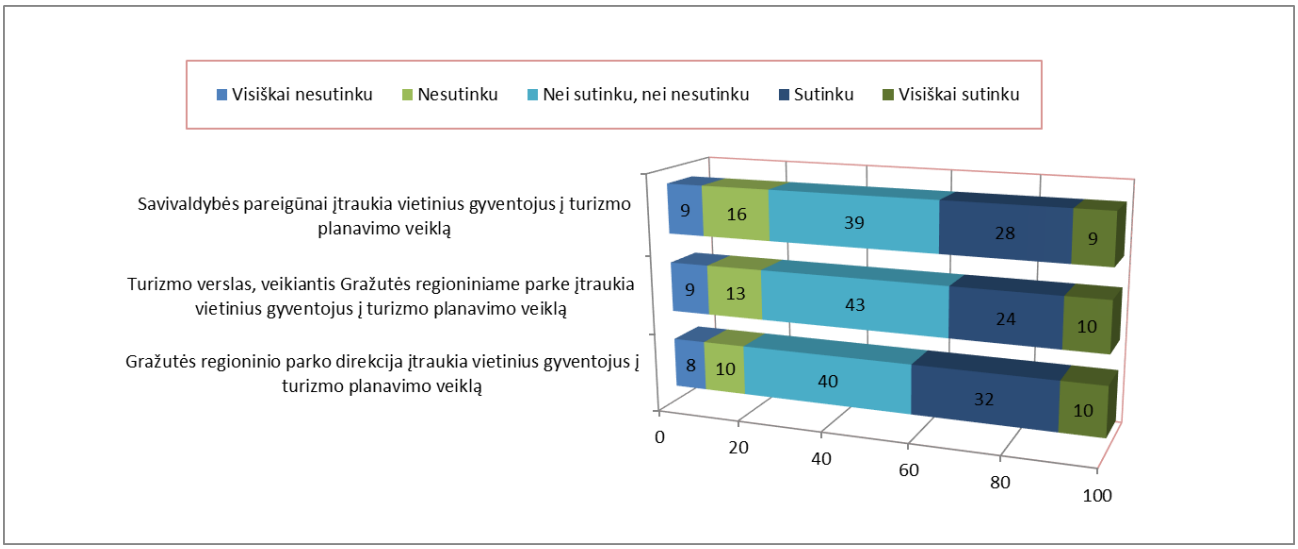
12 pav. Gaunamos informacijos sudėtingumas

Pagrindiniai šaltiniai iš kur gyventojai sužino informaciją apie Gražutės regioninį parką laikraščiai (46%) ir internetas (53%). Nemažas procentas respondentų apie parką ir jo veiklas sužino iš bendruomenės susitikimų (24%) ir 12% iš kitų informacijos šaltinių, draugų, giminaičių, televizijos, bibliotekų. Taip pat buvo prašoma nurodyti kontaktus, jei norėtų gauti informaciją asmeniškai, 11 respondentų nurodė, kad norėtų gauti elektroniniu paštu, bet tik vienas parašė savo elektrinį paštą ir 5 pažymėjo, kad paprastu paštu, žinoma adreso neparašė nei vienas, alternatyviausias būdas gyventojams pasirodė atvirlaiškiai (žr. 13 pav).

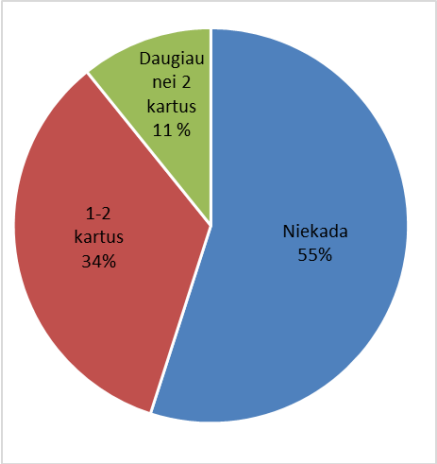
13 pav. Respondentų, kurie nurodė gaunantys informacijos iš tam tikrų šaltinių, kiekis (N=233)

Respondentų buvo klausiama, kaip atskiros institucijos įtraukia vietinius gyventojus į turizmo planavimą. Apie 38% respondentų mano, kad savivaldybės, turizmo verslą turintys asmenys ir regioninis parkas įtraukia vietinius gyventojus į turizmo planavimo veiklas ir procesus, apie 40% nei susitinka, nei nesutinka su pateiktais teiginiais ir apie 22% mano, kad neįtraukia. Pagal gyventojų pateiktus atsakymus labiausiai jų nuomonės nepaiso savivaldybės atstovai (25%), o labiausiai atsižvelgia į gyventojų nuomonę Gražutės regioninis parkas (42%), bet 18% mano, kad parkas irgi nepaiso gyventojų nuomonės. Lyginant gyventojų atsakymų pasiskirstymą pagal seniūnijas, Salako ir Zarasų seniūnijų gyventojai nurodė, kad jie labiau prisideda prie turizmo planavimo proceso (žr. 14 pav.).

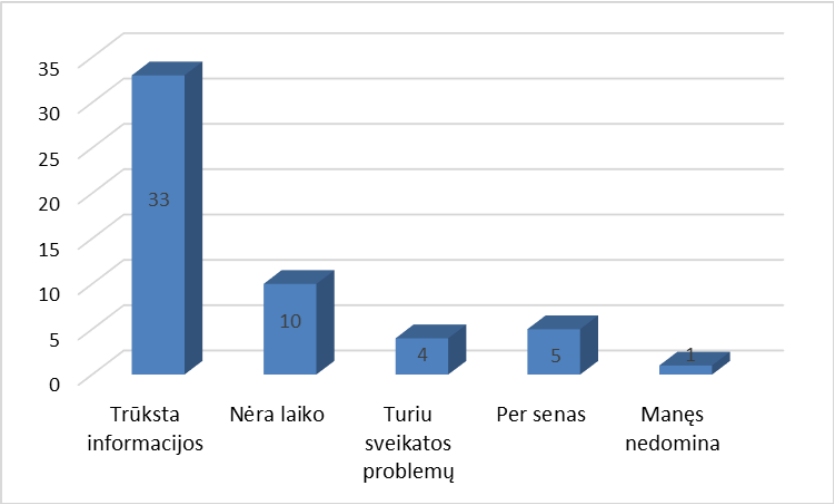
14 pav. Gyventojų nuomonė apie jų galimybes dalyvauti turizmo plėtroje (n= 170-173)

Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad niekada nėra dalyvavę organizuojamuose šviečiamojo pobūdžio renginiuose (55%). 45% nurodė, kad dalyvavo 1-2 kartus arba daugiau nei 2 kartus. Kas dešimtas respondentas teigė, kad dalyvavo daugiau nei 2 kartus. Gyventojų dalyvavimas ir nedalyvavimas organizuojamuose renginiuose pasiskirstęs beveik po lygiai (žr. 15 pav.).

15 pav. Lankymasis organizuojamuose renginiuose

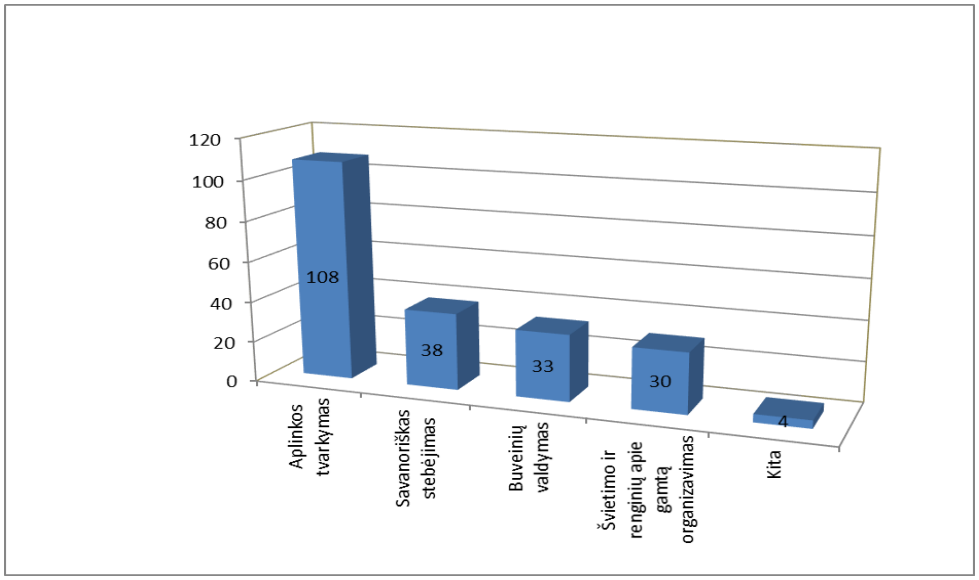
Respondentų, kurie nurodė, kad nedalyvauja organizuojamuose renginiuose buvo prašoma nurodyti nedalyvavimo priežastis. Dažniausia nedalyvavimo priežastimi nurodė, kad trūksta informacijos apie organizuojamus renginius (33 respondentai), antra priežastis – neturi tam laiko (10 respondentų). Keturi respondentai nurodė, kad nedalyvauja, nes turi sveikatos problemų, penki, kad yra tam per seni ir vienas nurodė, kad jam nėra įdomus tokie renginiai (žr. 16 pav.).

16 pav. Nedalyvavimo šviečiamojo pobūdžio renginiuose priežastys

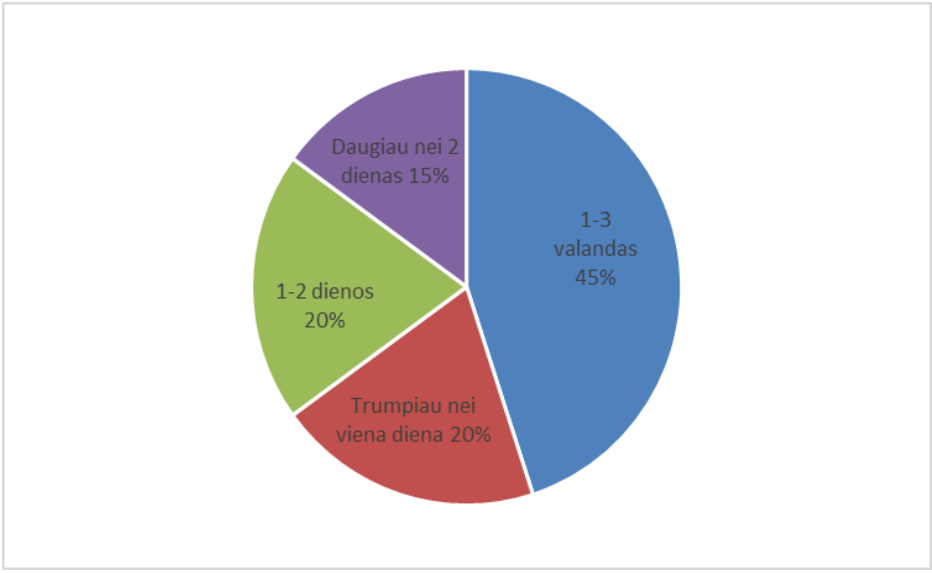
Iš visų apklaustųjų 70% nurodė, kad norėtų prisidėti prie aplinkosauginių veiklų įgyvendinimo. Aplinkos tvarkymas respondentams pasirodė įdomiausia veikla (108 respondentai), sekanti veikla savanoriškas stebėjimas (38 respondentai). Panašiai pasiskirstė buveinių valdymas ir dalyvavimas

švietimo renginių apie gamtą organizavimas. Kitos dominančios veiklos, kurias nurodė yra medžių sodinimas, Dūkšto dvaro tvarkymas ir istoriškai svarbių vietų išsaugojimas (žr. 17 pav.).

17 pav. Respondentų, kurie domisi dalyvavimu tam tikroje aplinkosaugos veikloje, kiekis

Beveik pusė respondentų (45%) norėtų prisidėti prie neilgą laiką trunkančių veiklų, kurioms galėtų skirti nuo 1 iki 3 valandų. 20% galėtų skirti nepilną dieną, bet yra ir tokių gyventojų, kurie gali skirti vieną arba dvi dienas (20%) ar net daugiau nei dvi dienas, su galimybe praleisti naktį vietovėje, kurioje vyks darbai (15%). Jaunesni gyventojai išreiškė didesnį norą prisidėti prie savanoriškų aplinkosaugos veiklų. Pensinio ir vyresnio amžiaus gyventojai mažiau susidomėjo savanoriška veikla, palyginus su dirbančiais (žr. 18 pav.).

18 pav. Respondentų išreikštas noras skirti laiko vienai aplinkosaugos veiklai (n=166)

Respondentai turintys aukštąjį ar profesinį išsilavinimą ar dirbantys turizmo srityje labiau norėtų dalyvauti aplinkosaugos veiklose, nei turintys kitą išsilavinimą ar nedirbantys turizmo srityje.

3.2. Tyrimo apibendrinimas

Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad dažniausia veikla Gražutės regioniniame parke yra uogų ir grybų rinkimas, vaikščiojimas ir važinėjimas dviračiu, o rečiausios veiklos, kuriomis užsiima parko gyventojai yra medžioklė ir slidinėjimas. Manoma, kad parko infrastruktūra yra tinkama pagrindinėms veitinių gyventojų veikloms, tačiau slidinėjimui infrastruktūros nepakanka. Dažniausios vietos parko teritorijoje, kurias naudoja poilsiavimui ir stovyklavimui sutelktos prie Luodžio ežero, Bikėnų valtinės ir Antalieptės.

Apie 50% respondentų mano, kad turizmas parko teritorijoje vystėsi per pastaruosius penkerius metus, taip pat dauguma mano, kad jų požiūris į turizmą išliko nepakitęs arba pagerėjo. Gražutės regioninio parko gyventojai mano, kad parkas yra įdomi vieta turizmui ir turizmas parko teritorijoje teigiamas dalykas. Labiausiai neigimas požiūris į turistų elgesį, lankantis parko teritorijoje ir gyventojai nesutinka su teiginiu, jog iš turizmo gaunamas pelnas daugiausiai lieka bendruomenėje.

Labiausiai teigiamas turizmo poveikis Salako ir Antalieptės seniūnijoje. Gražutės regioninio parko gyventojai mano, kad turizmas prisideda prie jų socialinės gerovės: poilsiavimo galimybių parko teritorijoje ir galimybės mėgautis gamta, poveikis ekonomikai įvertintas prasčiau. Aplinkos šiukšlinimas pagrindinė ir didžiausia problema parko teritorijoje, respondentai problemą įvardino labiausiai neigiamu turizmo poveikiu. Taip pat nurodė, kad reikėtų geresnio atliekų tvarkymo ir parko infrastuktūros plėtros.

Požiūris į aplinkosaugą teigiamas, respondentai dažniausiai sutiko, kad gamtą reikia išsaugoti ateities kartoms ir dauguma mano, kad skatina turizmą parko teritorijoje. Respondentai nei sutiko nei nesutiko su teiginiu apie tai, kad žemių savininkai už atitinkamą sumą turėtų paaukoti ekologiškai vertingą žemę gamtos apsaugai. Kaip ir turizmo įtaka taip ir gamtos apsauga laikoma labiausiai prisidedanti prie gyventojų socialinės gerovės. Aplinkosaugos poveikis ekonomikai įvertintas prasčiau, nei kiti poveikiai.

Didžioji dalis gyventojų mano, kad rasti informaciją apie Gražutės regioninį parką, nėra sudėtinga. Pagrindinis informacijos šaltinis yra vietiniai laikraščiai ir internetas. Gyventojai mano, kad mažiausiai į jų nuomonę atsižvelgia Gražutės regioninio parko direkcija, planuodama turizmo veiklas, nors tuo pačiu teigia, kad ryšys su parko direkcija yra gana artimas, nes daugiau nei pusė respondentų dalyvauja šviečiamojo pobūdžio renginiuose, kurie organizuojami parke. Nedalyvaujantys renginiuose dažniausias nedalyvavimo priežastimis įvardino laiko stoką ir senyvą amžių. Didžioji dalis

respondentų norėtų prisidėti prie savanoriškos veiklos – aplinkos tvarkymo ir kitų veiklų, tačiau patraukliausia veikla būtų neilgai trunkanti.

3.3. SSGG analizė Gražutės regioninio parko santykių su vietos bendruomenėmis

Išorinių veiksnių (galimybių ir grėsmių) analizė daugiausia grindžiama atliktos apklausos rezultatais, vidaus veiksnių (stiprybės ir silpnybės) vertinimas yra grindžiamas remiantis Gražutės regioninio parko darbuotojų nuomone ir autoriaus tyrimo rezultatų pristatymų seniūnijoje padarytomis išvadomis.

Stiprybės:

- Daugiau ar mažiau reguliarūs susitikimai (kartą per metus) su vietos gyventojais, seniūnijų organizuojamuose bendruomenių susitikimuose.
- Leidiniai vietiniame laikraštyje „Zarasų kraštas“, daugiausia apie įvykusius renginius, kuriuose dalyvavo ar prisidėjo prie organizavimo Gražutės regioninio parko direkcija, taip vykdomas aplinkosauginis švietimas apie parką.
- Saugomos teritorijos produkto ženklo panaudojimas, kaip darnaus turizmo skatinimo priemonė, parko viešinimas ir aplinkosauginis švietimas.
- Dalyvavimas Zarasų rajono turizmo forume.
- Dalyvavimas vietos kultūros renginiuose, (miestelio šventėse, kovo 11 renginiai ir kiti).
- Ekskursijų vedimas ir organizavimas parko teritorijoje.
- Geras bendradarbiavimas su vietos mokyklomis (gamtos stovyklų organizavimas, (esant finansavimui iš vykdomų projektų), inkilų kėlimas su mokiniais, dalyvavimas ir organizavimas mokyklos organizuojamuose renginiuose: žemės diena, gamtos viktorina)
- Bendradarbiavimas su Zarasų savivaldybe ir parko teritorijoje esančiomis seniūnijomis.
- Entuziastinga ir kūrybinga komanda.
- Informacija apie vietos gyventojų požiūrį į turizmo ir gamtos apsaugą ir apie pagrindinių informacijos kanalais (atliktas gyventojų nuomonių ir poreikių tyrimas).

Silpnybės:

- Nepakankamas bendradarbiavimas beveik su visomis tikslinėmis grupėmis.
- Susitikimai su vietos gyventojais, kurie organizuojami parko teritorijoje esančių seniūnijų nėra veiksmingi (susirenka labai nedidelis procentas vietos gyventojų).

- Trūksta informacijos apie vietos organizacijas ir bendruomenes ir jų organizuojamus susitikimus.
- Informacijos trūkumas vietiniuose laikraščiuose ir saugomų teritorijų, savivaldybių internetiniuose tinklapiuose apie gamtos apsaugą gamtos valdymo klausimais, kurie turi įtakos vietos gyventojams.
- Silpnas vidinis bendravimas ir bendradarbiavimas sprendžiant konfliktus ir planuojant naujas veiklas dėl vietos gyventojų ir savivaldybių.
- Trūksta žmogiškųjų išteklių
- Trūksta supratimo, kaip svarbu sukurti ir išlaikyti gerus santykius su vietos bendruomenėmis
- Saugomos teritorijos produkto ženklas nėra efektyvi priemonė, nes dauguma gyventojų jį turinčių nesilaiko privalomų reikalavimų ir nėra kuriamas darbus turizmas ir didinamas aplinkosauginis švietimas.
- Ne visi turizmo sektoriaus atstovai dalyvauja turizmo forume ir nebendradarbiauja su suinteresuotomis šalimis (vietiniais gyventojais, bendruomenėmis)
- Aplinkosauginis švietimas nėra nevykdomas pakankamai, aktualiausios problemos nemažėja (šiukšlinimas, aplinkos tarša, miškų kirtimas).
- Finansavimo trūkumas organizuojant gamtos švietimo renginius, informacines kampanijas ir gresianti saugomų teritorijų reorganizacija

Grėsmės:

- Neigiamas vietos gyventojų požiūris į saugomų teritorijų valdymą ir senų problemų sprendimą.
- Prasta miško kelių kokybė.
- Aplinkos šiukšlinimas ir tarša, per maža infrastruktūros plėtra.
- Stovyklaviečių trūkumas.
- Statybos apribojimai, apribojimai apskritai (informacijos apie apribojimus ir galimybes, galimybės gauti leidimus).
- Nepakankama komunikacija (grįžtamasis ryšys) - dauguma bendravimo eina tik į vieną pusę.
- 55 % vietos gyventojų niekada dalyvavo Gražutės regioninio parko organizuojamuose gamtos švietimo renginiuose, pagrindinė nedalyvavimo priežastis informacijos trūkumas.
- Žmonės galvoja, kad gamtos apsauga turi gana neigiamą poveikį vietos ekonomikai ir užimtumui.
- Dauguma apklaustų gyventojų teikia, kad labai maža dalis turizmo naudos lieka vietos ekonomikai.
- 41 % mano, kad turizmas parko teritorijoje per paskutinius penkerius metus nesivystė.

Galimybės:

- Atliktas tyrimas suteikė naujausią informaciją apie vietinių gyventojų poreikius ir esamas aplinkosaugos ir turizmo trūkumus parko teritorijoje.
- Daugiau nei pusė vietinių gyventojų teigė, kad rasti informacijos apie parką yra lengva ir prieinama.
- Vietiniai gyventojai teigiamai žiūri į aplinkosaugą, dėl aplinkosaugos pagerėja socialinė gerovė (gražus kraštovaizdis, gamtos įvairovė ir didesnės galimybės mėgautis gamta)
- 70 % vietos gyventojų yra pasirengę dalyvauti aplinkosaugos veiklose (aplinkos tvarkymas ir priežiūra)
- Didžiausias tikslas gyventojų išsaugoti gamtą ateities kartoms ir padėti užtikrinti natūralios gamtos išsaugojimą.
- Daugumos seniūnijų, esančių parko teritorijoje, gyventojai turizmą mato kaip teigiamą dalyką saugomose teritorijose.
- Dalis vietos gyventojų nori dalyvauti turizmo plėtroje - padėti sukurti infrastruktūrą, dalyvauti diskusijose
- Vietos žmonės yra pasirengę pasidalinti savo idėjomis apie turizmo plėtros (nauji takai, informaciniai ženklus ir kita)
- 45% gyventojų dalyvavo Gražutės regioninio parko organizuojamuose gamtos švietimo renginiuose vieną ar du kartus.

3.4. Lyginamoji analizė su atliktu tyrimu Latvijoje ir Suomijoje

Lietuvoje toks tyrimas saugomoje teritorijoje buvo atliktas pirmą kartą. Klausimynas buvo parengtas, remiantis Oulu universiteto patirtimi, buvo daromi klausimyno pakeitimai, kurie atitiko Gražutės regioninio parko ir Kemeri nacionalinio parko poreikius. Klausimynai buvo sudaromi vykdant projektą „Community Programme for Sustainable Development“ (Bendruomenės programa tvariam vystymuisi), Projekte dalyvavo trys šalys Lietuva, Latvija ir Suomija. (Darbo autorius tiesiogiai dirbo su šiuo projektu, sudarinėjo klausimyną, atliko apklausą Gražutės regioninio parko teritorijoje ir sistemino gautus rezultatus). Lietuvoje tyrimas buvo vykdomas Gražutės regioninio parko teritorijoje, Latvijoje – Kemeri nacionalinio parko teritorijoje, Suomijoje – šalia Soyte ir Oulanka nacionalinių parkų esančiose teritorijoje. Suomijoje parkų teritorijos nėra apgyvendintos kaip Baltijos šalių.

19 pav. Šalių ir parkų, kuriuose buvo vykdoma apklausa, žemėlapis

Šaltinis: cit.: Gražutės regioninio parko "Bendruomenės programa", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas.

Suomijoje tyrimų sritis buvo suskirstyta į keturis regionus: Tavalkoski, Soyte, Kuusamo centras ir šiaurės Kuusamas. Apklausa buvo atliekama paštu, dalyvių adresai buvo imami iš gyventojų registro centro, pagal atrinktus mėginių ėmimo kriterijus. Klausimynai į namų ūkius buvo išsiųsti 2013 metų lapkričio pabaigoje. Respodentams buvo suteikta dvi savaitės užpildyti klausimyną. Iš Taivalkoski teritorijos (Soyte nacionalinis parkas) sugrįžo 18% klausimynų (195 klausimynai), iš Kuusamo teritorijos 23% (397 klausimynai), iš viso buvo išsiųsti 2809 klausimynai. Baltijos šalių, Lietuvos ir Latvijos sritis buvo suskirstyta į seniūnijas arba kaimus. Pasirinktas klausimynų pristatymo metodas vaikščiojimas po namus (house-to-house). Apklausa prasidėjo 2013 metų lapkričio viduryje, baigėsi 2013 metų gruodžio pabaigoje. Taip pat buvo naudojamos pašto dėžutės, siekiant padėti pristatyti ir surinkti klausimynus. Respondentams buvo duoda 2-3 dienos užpildyti klausimyną. Gražutės regioninio parko teritorijoje buvo išdalinti 385 klausimynai, sugrįžo 233 (60%), Kemeri nacionalinio parko teritorijoje buvo išdalinta 478, sugrįžo 349, bet tinkamais buvo pripažinti 321 klausimynai (73 %).

Toliau 10 lentelėje pateikiama trumpa informacija apie tirtus regionus.

10 lentelė. Tirtų teritorijų aprašymas

Tirta teritorija	SUOMIJA, Koillismaa	LATVIJA, Ķemeri	LIETUVA, Gražutė
Tiriamos teritorijos plotas (km^2)	14 326	Toks pat kaip ir Kemerių nacionalinio parko	Toks pat kaip ir Gražutės regioninio parko
Demografiniai duomenys			
Gyventojų skaičius	28 745 (tyrimo aprėptyje, o ne tiesiogiai ST)	~ 4000 (KNP ribose)	~ 1800 (GRP ribose)
Gamtos apsauga ir valdymas			
Saugomos teritorijos, jų plotai (ha) ir įkūrimo metai	Oulanka NP (29 000); įkurtas 1956 m. Syöte NP (30 000); įkurtas 2000 m. Sukerijärvi griežtai saugomas gamtos rezervatas, 3 gamtos draustiniai (Valtavaara-Pyhävaara, Soiperoinen, Kaunislampi), 2 natūralūs miškai (Iivaara ir Näränkä; „Natura 2000“ teritorijos)	Kemerių NP (36 180) Įkurtas 1997 m.	Gražutės regioninis parkas (31 933) Įkurtas 1992 m.
Žemės nuosavybė saugomose teritorijose	Daugiausia valstybinės žemės	Daugiausia valstybinės ir savivaldybių žemės	Daugiausia privačios žemės (~ 3000 skirtingų savininkų); visi ežerai ir 50 % miškų yra valstybiniai
Suinteresuotosios šalys / pagrindiniai veikėjai	„Metsähallitus“, savivaldybės, vietos bendradarbiavimo grupės, vietos turizmo asociacijos, įmonės-partnerės	Gamtos apsaugos agentūra, savivaldybės, vietos gyventojai (labai nedaug organizuotų grupių), vietos įmonės (nėra organizuotų asociacijų), nevyriausybines organizacijos ir t.t.	Regioninio parko direkcija, savivaldybės, seniūnijos, vietos gyventojai, turizmo įmonės, nacionalinės miškų urėdijos.
Turizmas			
Apsilankymų skaičius nacionaliniame parke per metus	240 000 (Oulanka 170 000, Syöte 70 000)	50–70 000 (2010 m.)	~ 80 000 (2013 m.)
Pajamos iš turizmo	Oulanka NP 15 M €; Syöte NP 3,8 M €	~ 1,1 M € (2010 m.)	Nėra duomenų
Užimtumas turizmo srityje	Oulanka NP 190 (asmenų per metus), Syöte NP ir kelionių pėsčiomis zonos 51 (asmenų per metus)	~ 10 % vietinės populiacijos	~ 15 % vietinės populiacijos
Dalyvavimas tarptautiniuose tvaraus turizmo tinkluose	**Oulanka NP** - patvirtintas PAN parkas 2002–2014 m. - patvirtintas tarpribinis parkas su Paanajärvi NP 2014 m. **Syöte NP** Patvirtintas EDTC nariu 2004 ir 2011 m.	Ķemerių NP Patvirtintas EDTC nariu 2012 m.	Gražutės RP Patvirtintas EDEN nariu 2012 m, 2013m.

Šaltinis: cit.: Gražutės regioninio parko “Bendruomenės programa”, 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Baltijos šalių teritorijos yra panašios užimamos teritorijos plotu, įkūrimo metais, turistų apsilankymo skaičiumi, populiacijos dydžiu parko teritorijoje. Suomijoje tirta teritorija pralenkia Baltijos šalis plotu, gyventojų skaičiumi, turistų, apsilankančių parkuose, skaičiumi. Tirtos teritorijos

yra labai skirtingos, lyginant Baltijos šalių teritorijas ir Suomijos, tačiau gauti rezultatai pateikti lyginamoje analizėje yra panašūs (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal atskirus veiksnius skirtinguose parkuose

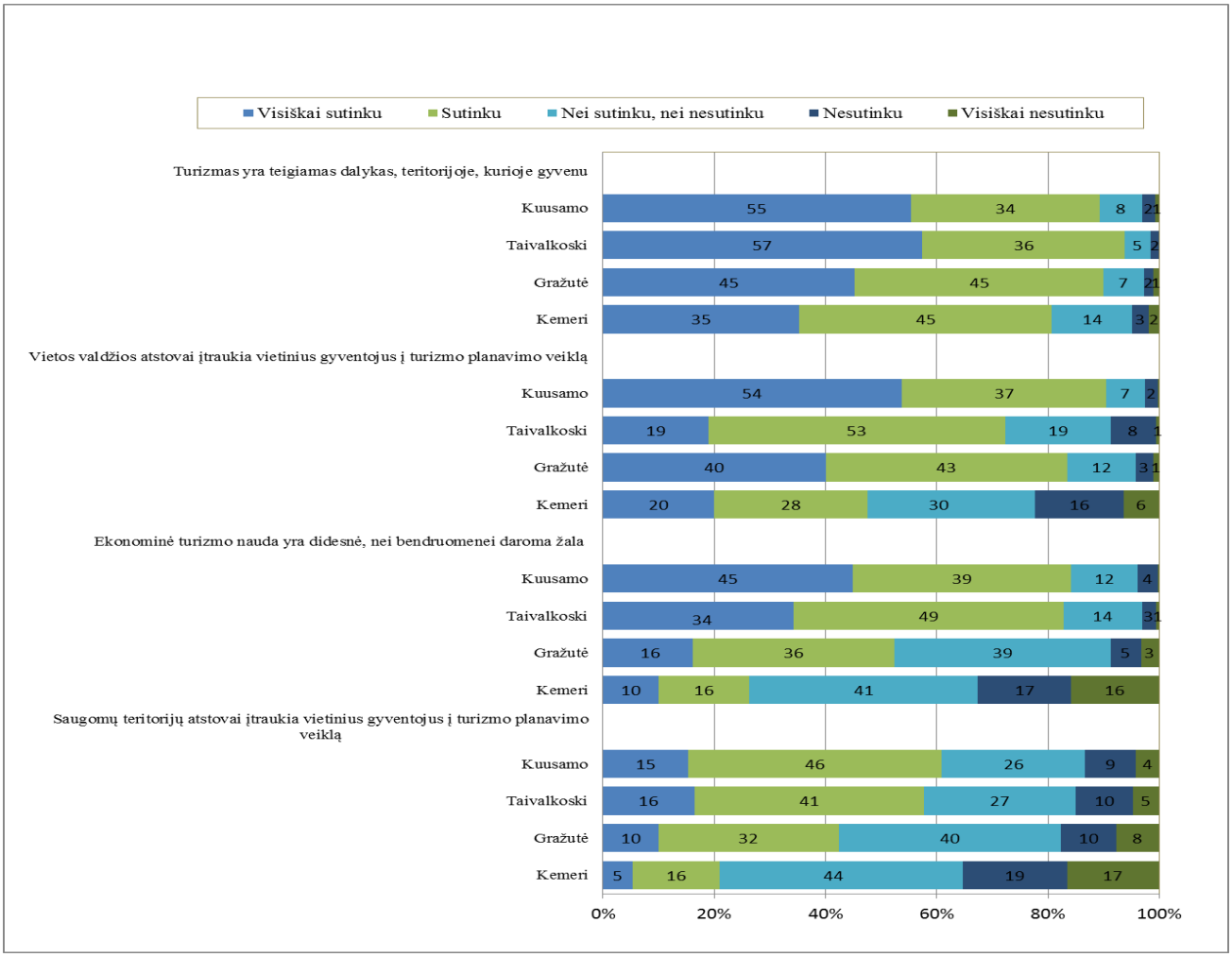
	Gražutė	Kemeri	Kuusamo	Taivalkoski		Gražutė	Kemeri	Kuusamo	Taivalkoski
Užsiėmimas	**%**	**%**	**%**	**%**	**Amžius**	**%**	**%**	**%**	**%**
Verslininkas arba savarankiškai dirbantis asmuo	6	12	13	7	45 m. ir jaunesni	22	32	19	18
Samdomas darbininkas	28	37	38	43	45-65 m.	41	36	46	50
Bedarbis	14	4	3	8	65 m. ir vyresni	29	23	32	29
Pensininkas	40	28	39	36	*Nenurodyta*	8	9	3	3
Kita	7	12	5	5					
Nenurodyta	6	6	3	2	**Išsilavinimas**				
					Pradinis arba panašus	5	5	33	40
Su turizmu susijęs darbas					Vidurinis	18	26	4	3
Ne	66	85	78	89	Profesinis	22	31	26	35
Taip	18	7	21	9	Aukštasis neuniversitetinis	23	6	28	19
Nenurodyta	6	7	1	2	Aukštasis universitetinis	26	28	8	12
					Nenurodyta	5	4	2	2
Žemės savininkas									
Ne	46	55	39	48	**Kilmė**				
Taip	43	22	62	52	Vietinis	37	25	44	37
Nenurodyta	10	23	0	0	Grįžęs	12	5	24	31
					Atvykėlis	46	60	30	31
					Nenurodyta	5	10	2	1

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko "Bendruomenės programa", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Gražutės regioninio parko teritorijoje didžioji dalis gyventojų yra pensininkai (40%), lyginant su kitais parkais, bet taip pat didelė dalis pensinio amžiaus žmonių ir Kuusamo (39%), Taivalkoski (36%) teritorijose. Mažiausiai pensinio amžiaus žmonių Kemeri nacionalinio parko teritorijoje (28%). Suomijos regionuose daugiausia respondentų apie 36%, turinčių pradinį ir panašų išsilavinimą, lyginant su Lietuvos (5%) ir Latvijos (5%) labai didelis skirtumas. Skirtumas susidarė, dėl skirtingos švietimo sistemos Suomijoje, pagrindinis išsilavinimas trunka devynerius metus, baigę pagrindinį išsilavinimą gali papildomai mokytis dar 1100 valandų ir skaitosi baigęs pagrindinio ugdymo programą ir gali eiti mokytis toliau arba pradėti dirbti. Kemeri ir Gražutės parkų teritorijoje daugiausia respondentų turinčių aukštąjį išsilavinimą, taip pat atvykėlių. Gražutės regioninio parko (18%) ir

Kuusamo (21%) teritorijose dirba daugiau nei kituose regionuose, žmonių turizmo sektoriuje. Suomijos regionuose didelė dalis respondentų turi žemės parko teritorijoje.

Toliau pateikiamas trijų šalių požiūrio į turizmą palyginimas. (žr. 20 pav.). Dauguma lyginamų teiginių atskleidžia savivaldybių, saugomų teritorijų ir turizmo verslą, turinčių žmonių bendradarbiavimą su vietiniais gyventojais ir jų įtraukimą į planavimo procesus. Bendradarbiaujant didinamas ir aplinkosauginis švietimas, nes gyventojai įtraukiami į saugomoje teritorijoje vykstančius procesus, kurie praplečia žinias apie aplinkosaugą ir saugomas teritorijas.

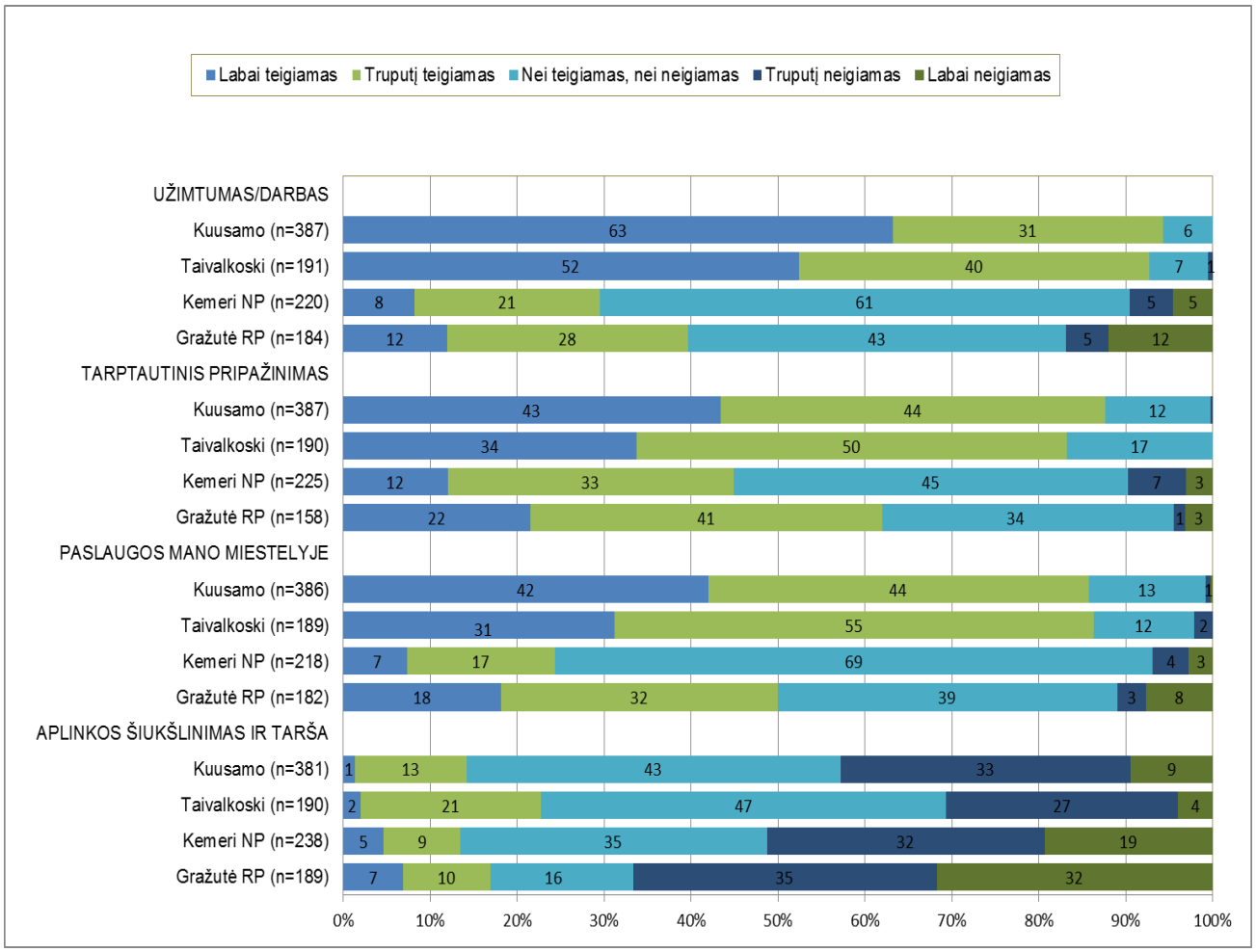

20 pav. Požiūris į turizmą skirtingų šalių regionuose

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Gražutės regioninio parko "Bendruomenės programa", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Didelė dalis respondentų sutinka (apie 88%), kad turizmas yra teigiamas dalykas teritorijoje, kurioje gyvena, panašiai mano visų tirtų regionų gyventojai, nors ir skirtingose šalyse. Nuomonė išsiskiria ties teiginiu, kad „vietos valdžios atstovai atsižvelgia į vietinių gyventojų nuomonę planuodami turizmą", Kuusamo regione 91% mano, kad atsižvelgia, Taivalkoski ir Gražutėje 83%, labiausiai su šiuo teiginiu nesutinka Kemeri parko teritorijos gyventojai, 22% nesutinka, 30% neturi nuomonės, 48% sutinka. Kuusamo teritorijos gyventojai mano, kad ekonominė nauda turizmui yra

didesnė, nei bendruomenei daroma žala, su teiginiu sutinka 84%, labiausiai nesutinka Kemeri parko gyventojai, tik 26% sutinka su šiuo teiginiu. Saugomų teritorijų atstovai, pasak respondentų nuomonės mažiau įtraukia vietinius gyventojus į turizmo planavimo veiklas nei vietos valdžios atstovai.

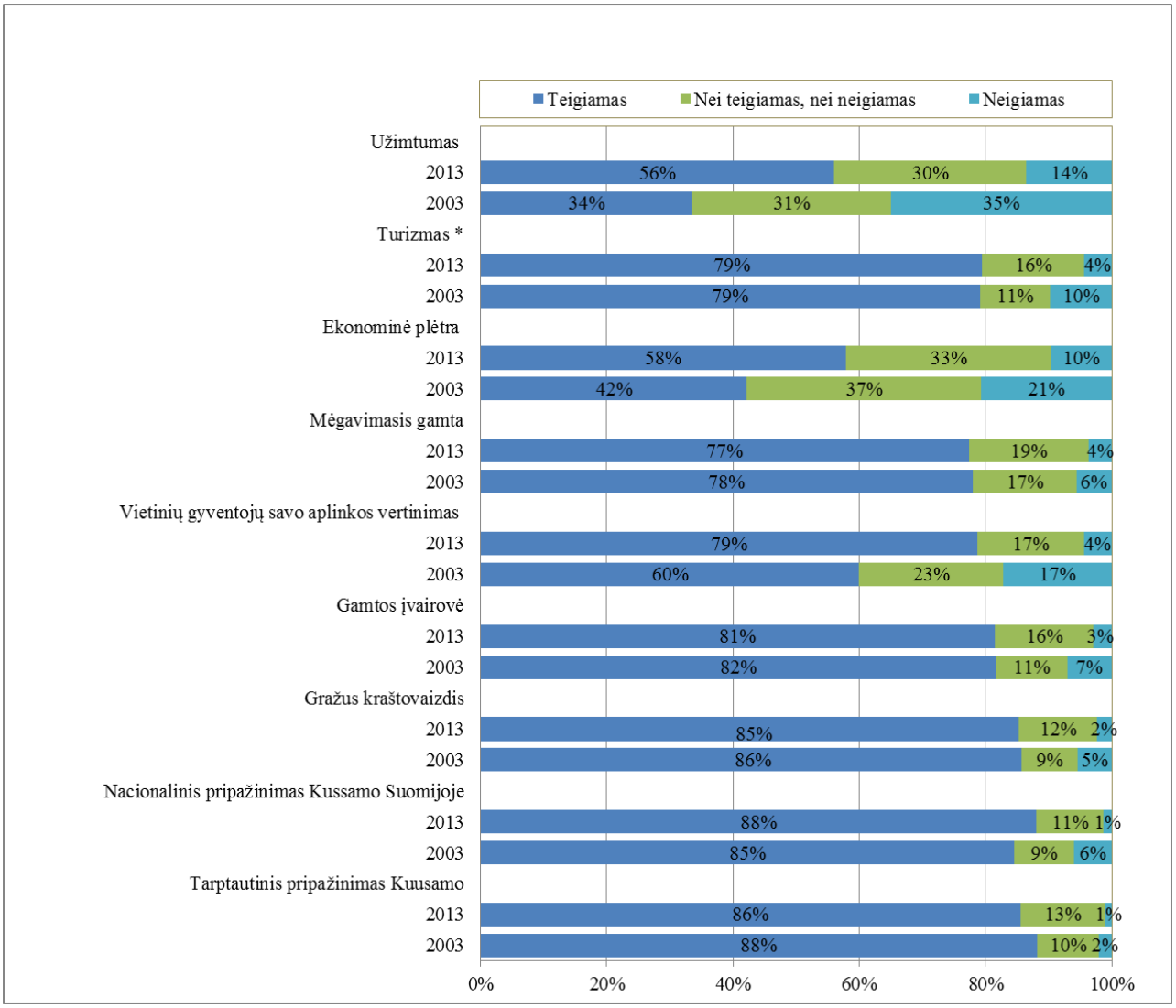

21 pav. Suvokiamas turizmo poveikis skirtingų šalių regionuose

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis:
Gražutės regioninio parko "Bendruomenės programa", 2014. Gražutės regioninio parko direkcijos archyvas

Turizmo poveikis skirtinguose regionuose suvokiamas labai skirtingai. Suomijos regionuose Taivalkoski ir Kuusamo apie 93% respondentų mano, kad turizmo poveikis užimtumui yra teigiamas, priešingai nei Baltijos šalių regionuose tik mažiau nei pusė apklaustųjų mano, kad poveikis teigiamas. Turizmo įtaka tarptautiniam pripažinimui gana teigiamai vertinama visuose skirtingų šalių regionuose, išskyrus Kemeri parko gyventojus. Įtaka paslaugoms miesteliuose geriausiai vertinama Suomijos regionuose, prasčiausiai Kemeri regione, Gražutės regione vertinama gana gerai. Įvertinus turizmo poveikį užimtumui, tarptautiniam pripažinimui, paslaugoms miesteliuose, Suomijos regionai vertina geriausiai, o Kemeri prasčiausiai. Labiausiai neigiama turizmo įtaka visuose regionuose yra aplinkos šiukšlinimui ir taršai. Didžiausia neigiama turizmo įtaka aplinkos šiukšlinimui ir taršai matoma Gražutės regioninio parko teritorijoje (67%).

Suomijoje tyrimas buvo daromas antrą kartą, pirmas kartas buvo 2003 metais, praėjus dešimtmečiui aplinkosaugos poveikis daugumai skirtingų veiksnių išliko toks pat. (žr. 22 pav.).

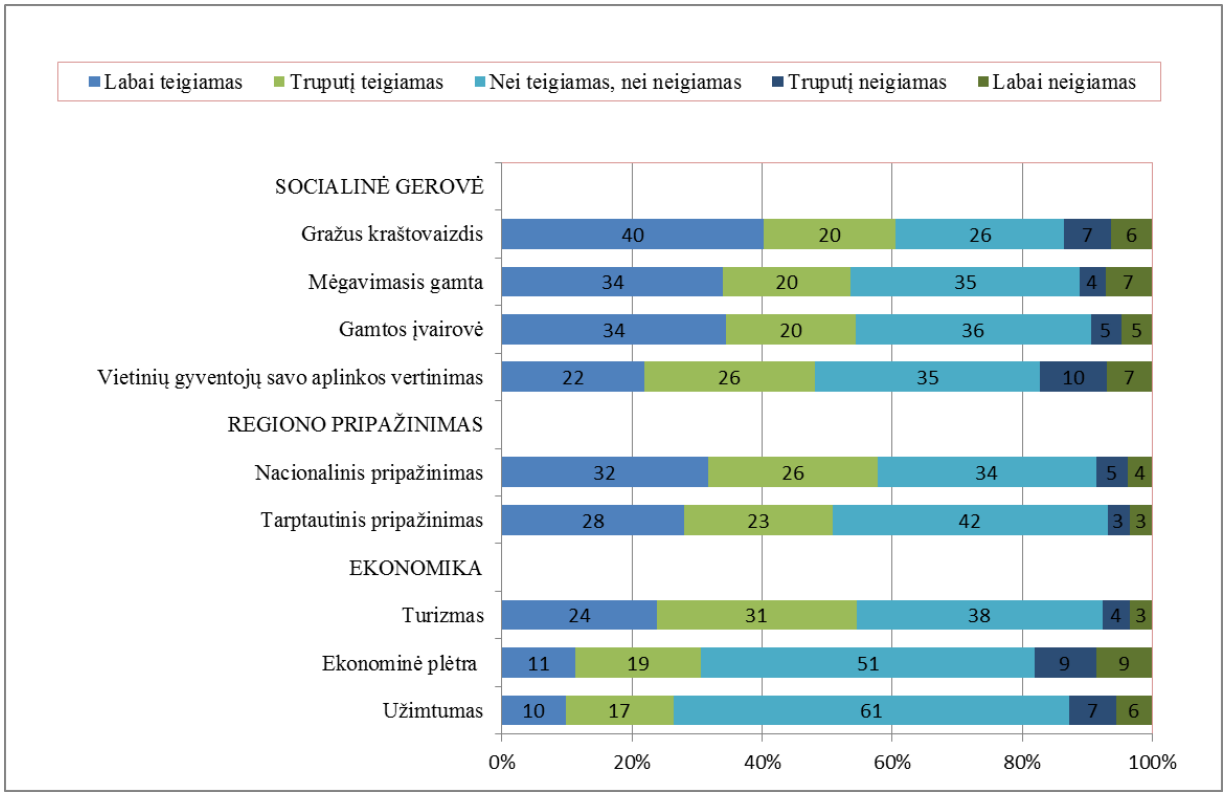
22 pav. Suvokiamas aplinkosaugos poveikis 2013 ir 2003 metais

Šaltinis sudaryta autorės, remiantis: Tourism and Nature Concervation in Koillismaa Region, Northern Finland.[žr. 2015-02-28] Prieiga per internetą: http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a207.pdf

Didžiausi skirtumai tarp 2003 ir 2013 metų yra aplinkosaugos poveikio įtaka užimtumui, ekonominei plėtrai ir vietinių gyventojų savo aplinkos vertinimui. 2013 metais atliktame tyrime respondentai labiau teigiamai įvertino aplinkosaugos poveikį užimtumui 56% ir ekonominei plėtrai 58%, lyginant su 2003 atliktais tyrimo rezultatais, 34% užimtumas ir 42% ekonominė plėtra. 2003 metais aplinkosaugos poveikį užimtumui 35% įvertino neigiamai. Vietinių gyventojų savo aplinkos vertinimas buvo geriau vertinimas 2013 metais, 2003 metais 17% respondentų manė, kad daro neigiamą poveikį. Aplinkosaugos poveikis turizmui, gamtos įvairovei, kraštovaizdžiui, tarptautiniam ir nacionaliniam pripažinimui Kuusamo teritorijoje skyrėsi labai minimaliai lyginant 2003 ir 2013 metų

tyrimų rezultatus. Lyginamoji tyrimų analizė Suomijos regionuose padėjo įvertinti, kuriose srityse aplinkosaugos teigiamas poveikis padidėjo, kuriose išliko toks pat, pablogėjimo nebuvo.

Kemeri nacionaliniame parke (Latvija) kaip ir Gražutės regioniniame parke toks tyrimas buvo atliekamas pirmą kartą. (žr.23 pav.).

23 pav. Santykinis suvokiamas aplinkosaugos poveikis Kemeri nacionaliniame parke pasiskirstymas

Šaltinis sudaryta autorės, remiantis: Community realations with Kemeri Nacional Park. [žr. 2015-02-28] Prieiga per internetą:http://www.kemerunacionalaisparks.lv/images/files/KNP_iedzivotaju_anketesana_EN.pdf

Labiausiai teigiamai Kemeri nacionalinio parko gyventojų vertinamas veiksnys socialinė gerovė. 60% respondentų nurodė, kad aplinkosauga teigiamai veikia gražų kraštovaizdį, 54% mėgavimąsi gamta ir gamtos įvairovę, 48% vietinių gyventojų savo aplinkos vertinimą, parko teritorijoje. Aplinkosaugos poveikis tarptautiniam (51%) ir nacionaliniam (58%) pripažinimui vertinamas taip pat gerai. Aplinkosaugos poveikis ekonominiams aspektams, lyginant su socialine gerove ir regiono pripažinimu, vertinamas prasčiau. Didžiausias teigiamas poveikis turizmui 55%, ekonominei plėtrai 30% ir užimtumui 27%. Taip pat didelė dalis respondentų teigia, kad aplinkosaugos poveikis ekonominei plėtrai ir užimtumui nei teigiamas, nei neigiamas.

Kemeri nacionalinio parko gyventojai, mano, kad rasti informacijos apie Kemeri parką yra lengva, taip galvoja beveik pusė apklaustų respondentų. Dažniausias informacijos šaltinis iš kur Kemeri parko gyventojai sužino apie parką ir parko organizuojamas renginius yra vietiniai laikraščiai ir internetas. Tačiau daugiau nei pusė (60%) apklaustųjų respondentų niekada nedalyvavo šviečiamojo pobūdžio organizuojamuose renginiuose, likę 40% dalyvavo vieną arba 2 kartus. Priežastys kurias

nurodė, kodėl nedalyvauja organizuojamuose renginiuose buvo laiko stoka, neįdomu, sudėtingas atvažiavimas iki renginio vietos, kiti teigė, kad mėgsta gamta stebėti ir ja domėtis vieni, o ne masiniuose renginiuose, turi sveikatos problemų arba jaučiasi per seni dalyvauti renginiuose. Įdomiausia savanoriška veikla aplinkos tvarkymas ir savanoriškas stebėjimas.

3.5. Lyginamosios analizės apibendrinimas

Suomijos tirtas Koillismaa regionas (Oulanka ir Syöte nacionaliniai parkai) buvo vietintelė teritorija, kurioje turėjo patirties įgyvendinant saugomų teritorijų vietos gyventojų apklausos tyrimus. Šioje teritorijoje tyrimai buvo vykdomi 2003 metais, tokiu pačiu metodu kaip ir 2013 metais, siunčiant klausimynus paštu atrinktiems namų ūkiams. Įgyta patirtis paskatino atlikti tyrimą 2013 metais Suomijoje ir Baltijos šalyse – Lietuvoje ir Latvijoje. Klausimynas buvo sudaromas, atsižvelgiant 2003 metų Suomijos sudarytą klausimyną. 2013 metų Suomijos regiono klausimyne buvo padaryti pakeitimai, lyginant su 2003 metais. Klausimyną sudarė: požiūris į turizmą, suvokiamas turizmo poveikis, požiūris į aplinkosaugą, suvokiamas aplinkosaugos poveikis, informaciją apie respondentą. Baltijos šalių klausimynai buvo identiški, klausimyną sudarė tos pačios dalys kaip ir Suomijos regione, tačiau buvo padaryta ir esminių pakeitimų. Į klausimyną buvo įtraukta: informacijos apie saugomas teritorijas surinkimo būdai, norą įsitraukti į gamtosaugos veiklą (dalyvauti savanoriškoje veikloje), pagrindines problemas, su kuriomis susiduriama gamtos saugojimo srityje (atviras klausimas), teritorijas, skirtas poilsiui lauke, ir regioninius vystymosi poreikius (visuomenės dalyvavimas GIS klausimuose). Apklausa vykdoma vaikščiojant po namus.

Kiekviename tirtame regione svarbiausias uždavinys buvo išsiaiškinti vietinių gyventojų poreikius ir nuomonę apie turizmo ir aplinkosaugos poveikį atskiriems veiksniams ir gautus tyrimų rezultatus panaudoti turizmo, infrastruktūros plėtrai, saugomų teritorijų gerinimui ir sustiprinti ryšį su vietos bendruomenėmis, didinti aplinkosauginį švietimą. Pateiktuose lyginamosios analizės lentelėse ir paveiksluose matoma daug skirtumų ir panašumų tarp tirtų teritorijų. Visose trijose tirtose teritorijose gyventojai mano, kad turizmas yra teigiamas dalykas teritorijoje , kurioje jie patys gyvena. Turizmo poveikis užimtumui ir tarptautiniam pripažinimui Suomijos tirtose teritorijoje labiau teigiamas, nei Lietuvoje ar Latvijoje. Lyginant Suomijos teritorijos rezultatus 2013 ir 2003 metais, matoma, kad 2013 metais aplinkosaugos poveikis visiems skirtingiems veiksniams, kaip užimtumas, turizmas, ekonominė plėtra ir kiti, buvo vertinama geriau 2013 metais. Kemeri nacionalinio parko gyventojai mano, kad labiausiai teigiamas aplinkosaugos poveikis yra socialinei gerovei. Taip pat Kemeri parko gyventojai mano, kad lengva rasti informaciją apie parką, ir pagrindiniai informacijos šaltiniai vietiniai laikraščiai ir internetas.

IŠVADOS

1. Lietuvoje saugomų teritorijų tvarkymas ir atskirų veiklų vykdymas dažnai nesiderina su darnaus vystymosi principais. Saugomų teritorijų direkcijos siekia aplinkosauginių tikslų, tuo tarpu vietos gyventojai ar suinteresuotieji asmenys socialinių – ekonominių. Norint saugomose teritorijose pasiekti darnių veiklų būtina ne tik suderinti šiuos tris siekius, bet vykdyti aktyvesnes švietimo veiklas ne tik vietinių gyventojų, bet ir įvairių kitų asmenų tarpe.

2. Visuomenės aplinkosaugos švietimas Lietuvoje nėra prioritetinė sritis ne tik bendrai respublikoje, bet ir saugomose teritorijose. Už šalies aplinkosauginio švietimo tikslų ir uždavinių gyvendinimą atsakingos visų lygmenų (šalies, apskričių, miestų ir rajonų) valdžios ir valdymo institucijos pagal įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytą kompetenciją. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas visiems piliečiams ir visuomeninėms organizacijoms suteikia daug teisių, tačiau įpareigoja vykdyti ir savo pilietines pareigas saugant aplinką, tausojant gamtos išteklius ir nepažeidžiant kitų gamtos išteklių naudotojų teisių bei interesų. Tai reiškia, kad aplinkosauginio švietimo procese vienaip ar kitaip turi dalyvauti (vieni mokytis, kiti mokyti) visi šalies gyventojai.

3. Analizuojant visuomenės aplinkosauginio švietimo poreikius teoriniu aspektu buvo nustatytos šios spragos: 1) per mažas gyventojų sąmoningumo lygis (mažas informuotumas), 2) kontrargumentų dėl klimato kaitos sklaida, o atlikus tyrimą Gražutės regioniniame parke, nustatyta, kad: 1) gyventojams trūksta informacijos apie aplinkosauginį švietimą, 2) trūksta dalyvavimo planuojant turizmo veiklas Gražutės regioniname parke.

4. Nustatyta, kad esamų spragų pašalinimui yra reikalingas aplinkosauginis švietimas, kuris keltų gyventojų sąmoningumo lygį, paskatintų žmones keisti elgesį, atitinkamai keistųsi gamybos technologijos, vartojimo įpročiai, santykis su pačia aplinka.

5. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad svarbiausias Gražutės regioninio parko vietinių gyventojų aplinkosaugos švietimo poreikis yra šviečiamojo pobūdžio renginiai, kurie organizuojami parke, informacijos skelbimas vietiniuose laikraščiuose ir internete. Šiam poreikiui patenkinti, Gražutės regioninio parko direkcija, turėtų planuoti daugiau įvairių šviečiamojo pobūdžio renginių, dažniau skelbti informaciją vietiniuose laikraščiuose, o planuodama turizmo veiklas - atsižvelgti į gyventojų nuomonę.

6. Palyginus Gražutės regioninio parko, kitų saugomų teritorijų ir kitose šalyse atliktus tyrimus galima teikti, kad parko vietinių gyventojų poreikiai yra panašus, vietiniai gyventojai nori būti įtraukti į parko veiklas ir dalyvauti turizmo, infrastruktūros,aplinkosaugos planavimo procesuose. Pagrindiniai panašumai yra šie: socialinė gerovė yra svarbi vietiniams gyventojams, turizmas teigiamas dalykas saugomose teritorijoje, aplinkos šiukšlinimas viena didžiausių problemų visose

tirtose teritorijoje, skirtumai: Suomijos tirtose teritorijoje vietiniai gyventojai į turizmą ir aplinkosaugą žiūri labiau teigiamai, nei Baltijos šalyse Lietuvoje ir Latvijoje.

7. Išanalizavus kitose šalyse atliktus tyrimus galima teikti, kad Suomijoje, išskirtinis dėmesys yra skiriamas šiems aspektams: aplinkosaugai ir ekonominei plėtrai. Tuo tarpu Latvijoje, išskirtinis dėmesys yra skiriamas šiems aspektams: gamtos įvairovei, kraštovaizdžiui, tarptautiniam ir nacionaliniam pripažinimui.

8. Darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino iš dalies, kadangi Gražutės regioniniame parke, siekiant aplinkosaugos ir visuomenės švietimo, įtraukiant visuomenės narius, vyksta ekologinis švietimas, t.y. vedamos ekskursijos, organizuojami aplinkosauginiai renginiai, žygiai ir stovyklos. Taip pat vyksta kraštovaizdžio ir gyvosios gamtos monitoringas. Tačiau vietiniai gyventojai nėra įtraukiami į turizmo planavimo veiklą Gražutės regioniniame parke, bei trūksta informacijos apie aplinkosauginį švietimą.

REKOMENDACIJOS

Šis magistrinis darbas ir jame pateikiami tyrimų duomenys yra skirti Gražutės regioniniam parkui ir kitoms saugomoms teritorijoms. Atliktas tyrimas yra puikus pavyzdys, kaip reikėtų pradėti dirbti su bendruomenėmis ir kaip sustiprinti ryšį su saugomoje teritorijoje gyvenčiais žmonėmis ir didinti aplinkosauginį švietimą. Todėl rekomenduočiau:

1. Gražutės regioninio parko direkcijai:

- Parengti informacinius straipsnius apie aktualiausias problemas: šiukšlinimą, miškų kirtimą, plastiko deginimą ir kitas problemas. Juos publikuoti Gražutės regioninio parko direkcijos internetiniame tinklapyje, socialiniuose tinkluose ir vietiniuose laikraščiuose „Zarasų kraštas“ ir „Mūsų Ignalina“, taip pat kabinti skelbimus informaciniuose stenduose, visose parko teritorijoje esančiose seniūnijoje;
- Įtraukti vietos gyventojus į naujų parko veiklų organizavimą;
- Skatinti žmones kreiptis į Gražutės regioninio parko direkciją dėl iškilusių aplinkosauginių problemų ir kartu jas spręsti;
- Atsižvelgti į gyventojų poreikius ir nuomonę gerinant ar naujai darant turizmo infrastruktūrą;
- Įtraukti jaunus vietos gyventojus į savanoriavimo programą.

2. Saugomų teritorijų tarnybai ir kitoms direkcijoms:

- Kiekvienais metais išleisti informacinį švietėjišką lankstinuką apie saugomas teritorijas ir lankymosi jose ypatumus;
- Organizuoti renginius pagal poreikį atskiroms socialinėms grupėms žmonių (vaikams, paaugliams, darbingo amžiaus žmonėms ir pensijinio amžiaus žmonėms), atsižvelgiant į kiekvienos grupės interesus;
- Stiprinti ryšį su vietos gyventojais ir bendruomenėmis, vykdant apklausas ir dažniau asmeniškai bendraujant su vietiniais gyventojais, taip būtų ir mažinama atskirtis tarp valstybinių institucijų ir vietinių gyventojų ir didinamas aplinkosauginis švietimas, kartu ir gerinamas tvarus regiono vystymasis.
- Dalyvauti miestelio šventėse, mokyklose organizuojamuose renginiuose, kurių metu pristatyti visas aktualias naujienas vykstančias parke, taip pat pakviesti į organizuojamus artimiausius renginius ir talkas.

BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai ir kiti normatyviniai aktai:

1. Biologinės įvairovės konvencija. Vilnius: Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, 1999
2. Europos Sąjungos atnaujinta darnaus vystymosi strategija. Briuselis: Europos Sąjungos taryba, 2006
3. Informavimo apie aplinką ir Lietuvos gyventojų aplinkosauginio švietimo skatinimo programa. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Vilnius, 2004
4. Jungtinių Tautų Bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo nacionaline strategija. Valstybės žinios, 2008-02-14, Nr. 19-685
5. Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teisingumo institucijas aplinkos apsaugos klausimais, 2001. Valstybės Žinios, 2001-08-24, Nr. 73-2572
6. Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos įstatymas. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 5-5-75
7. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014
8. Lietuvos Respublikos Saugomų teritorijų įstatymas. Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902
9. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. Valstybės Žinios, 2011, Nr. 38-1804
10. Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas. Valstybės Žinios, 1998, Nr. 32-852
11. Lietuvos Respublikos visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija ir veiksmų programa, Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija. Vilnius, 1997
12. Lietuvos aplinkos apsaugos strategija. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerija. Vilnius, 1996
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Darnios plėtros skyriaus pažyma, 2009 [žr. 2015-03-19] Prieiga per internetą: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2009/090916/37.pdf
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 22-652
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“. Valstybės Žinios, 2004, NR. 41-1335
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl LR saugomų teritorijų arba jų dalių, kuriose yra paukščių apsaugai svarbių teritorijų, sąrašo patvirtinimo ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų ribų nustatymo“. Valstybės Žinios, 2010, Nr. 36-1719
17. Nacionalinė Bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo strategija, 2006 [žr. 2015-01-16] Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/index.php#r/563
18. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė, 2009

19. Nacionalinės darnaus vystymosi strategija. Vilnius: Lututė, 2011
20. Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programa [žr. 2015-01-15]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=305987&p_query=&ptr2
21. Nacionalinė turizmo plėtros 2007-2010 m. programa [žr. 2011-10-29] Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/lt/dokumentai/ntpp/NTPP%20studija%20ir%20tyrimas.htm
22. 1979 m. balandžio 2 d. Tarybos direktyva 79/409/EEB „dėl laukinių paukščių apsaugos reikalavimus, surinkimo“. [žr. 2015-01-17]. Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6569
23. 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB „dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos“. [žr. 2015-01-17]. Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6569
24. Visuomenės aplinkosauginio švietimo strategija, 1997. [žr. 2015-01-18]. Prieiga per internetą: http://www.elibrary.lt/resursai/LR_ministerijos/AM/kiti/Strategine_svietimo_programa.pdf

Moksliniai šaltiniai:

1. Baškytė R., Baranauskas R., Kirstukas M. Lietuvos gamta. Saugomos teritorijos. Kaunas: Lututė, 2004
2. Bivainis E., Tamošiūnas T. Darnus regionų vystymasis: teorinis diskursas // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. 2007, Nr. 1 (8).
3. Bruzgelevičienė R. Darnaus vystymosi švietimo ir Lietuvos švietimo reformos idėjų sąsajos. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2006.
4. Burinskienė M. Subalansuota miestų plėtra. Vilnisu: Technika, 2003
5. Cooper Ch., Fletcher J., Fyall J., Gilbert D., Wanhill S. Tourism Principles and Practice – London, 2004
6. Čiegis R. Darnaus žemės ūkio plėtra Lietuvoje. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. (2009) Nr. 16 (1)
7. Čiegis R., Zeleniūtė R. Ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai. 2008, Nr. 2/1
8. Europos Aplinkos agentūra. Europos aplinka. Būklė ir raidos perspektyvos 2010 m. Apibendrinimas. Danija: Rosendahls-Schultz Grafisk, 2010.
9. Goberytė A. Pilietinės visuomenės ir bendruomenės vaidmuo darnaus vystymosi kontekste. Darnaus vystymosi strategija ir praktika. Mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009
10. Ivavičiūtė G. Rekreacinė kraštotvarka. Metodiniai patarimai. Kaunas, 2008
11. Jurkonis N. Kraštovaizdžio ekologija. Mokomoji knyga Kaunas, 2012

12. Lithuania National report, United Nation Conference on Environment and Development. Environmental Protection Department. „Spauda“, 1992
13. Maarleveld M. Social environmental learning for sustainable natural re-source management: theory, practice, and facilitation. Wageningen: WUR, published doctoral dissertation, 2003
14. Masser I. Managing our urban future: the role of remote sensing and geographic information systems. Habitat International, 2001, Vol. 25, Issue 4, December
15. Mierauskas P. Gamtotvarka. Strateginis ekosistemų valdymas. Vilnius: Lietuvos gamtos fondas, 2009.
16. Palmer Joy A. Environmental education in 21st century. Theory, practice, progress and promise. Londonas: Taylor&Francis e-Library, 2003
17. Petrikienė D. Naujos ekologinės pasaulėžiūros prielaidos ir pagrindinės idėjos. Žmogus ir gamtos sauga. II dalis. Kaunas: LŽŪU, 2009
18. Pocienė A., Pocius S. Prevencinės vandens taršos mažinimo priemonės. Mokomoji knyga.- Kaunas, 2008.
19. Sepi M. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl pasirengimo 2012m. pasaulio aukščiausiojo lygio susitikimui tvaraus vystymosi klausimais. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, 2010.
20. Staniškis J.K., Staniškienė Ž., Jasch Ch. Aplinkos apsaugos kaštų vertinimas siekiant subalansuotos pramonės plėtros. Monografija, 2005
21. Suvorova O. Mokymų lyderystės ugdymo tematikos reikšmė darnaus vystymosi principo įgyvendinimo kontekste. Darnaus vystymosi strategija ir praktika. Mokslo darbai 1. Vilnius, 2008
22. Štreimikienė D., Norkus M., Mockutė R., Laučius L. Turizmo plėtra Lietuvoje ir jos įtaka aplinkos kokybei ir gamtiniams ištekliams // Ekonomika ir vadyba – Tarptautinės konferencijos medžiaga. Kaunas, 2005
23. Tarvydienė M. E., Gurskienė V. Teritorijų planavimas. Mokomoji knyga. Kaunas, 2008
24. Tuncer. What role can civil society play to encourage sustainable consumtion patterns in the CEE region. Sustainable Consumtion 2008 Conference: Corvinus University of Budapest, Hungary, 2008.
25. VšĮ Lietuvos regioninių tyrimų institutas. Kultūrinio ir gamtinio potencialo panaudojimo turizmui Druskininkuose ir apylinkėse galimybių studija. Kaunas, 2003
26. Zakarauskaitė N. Darnaus vystymosi žinių ir praktinio taikymo poreikio tyrimas. Kauno kolegijos studentų tiriamieji/kūrybiniai darbai. 2009, Nr. 1(1)

Kiti internetiniai šaltiniai:

1. Aplinkos politika ir valdymas. [žr. 2015-01-20] Prieiga internetu: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:www.scribd.com/doc/133259087/Aplinkos-Politika-Ir-valdymas&strip=1
2. Aplinkotyra. [žr. 2015-01-18] Prieiga internetu: http://aplinkotyra.vdu.lt/material/moduliai/biologine_ivairove/paskaitu_medziaga/p12%20paskaita.pdf
3. Barkutė G. Edukacinė ir rekreacinė veikla Žagarės regioniniame parke: teorinės ir praktinės galimybės. [žr. 2015-01-21] Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100903_081821-30664/DS.005.0.01.ETD
4. Community realations with Kemeri Nacional Park. [žr. 2015-02-28] Prieiga per internetą: http://www.kemerunacionalaisparks.lv/images/files/KNP_iedzivotaju_anketesana_EN.pdf
5. Daneikaitė M. Urbanistinės plėtros Lietuvos saugomose teritorijose reglamentavimas. [žr. 2015-01-21] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110705_130152-66760/DS.005.0.01.ETD
6. Dyšienė B. Aplinkos apsaugos politikos vystymasis Lietuvoje. [žr. 2015-01-24] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20070115_145939-36750/DS.005.0.02.ETD
7. Gaigalienė R., Petkevičienė V. Pabaltijo šalių darnaus vystymosi įvertinimas. [žr. 2015-01-20] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110802_162323-86774/DS.005.0.02.ETD
8. Gečaitė R. Nacionaliniai parkai: čia ir ten [žr. 2015-01-17] Prieiga per internetą: http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-07-08-rasa-gecaite-nacionaliniai-parkai-cia-ir-ten/47247/print
9. Gornova A. Projekto „Visuomenės informavimo apie aplinką šviečiamosiose laidose, spaudoje, filmuose ir internetiniame portale“ kaip efektyvios Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos viešųų ryšių veiklos modelis. [žr. 2015-01-21] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110705_132150-11345/DS.005.0.01.ETD
10. Gudelytė I. Lietuvos ekonominio socialinio darnaus vystymosi pagrindimas. [žr. 2015-01-27] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110803_091836-97948/DS.005.0.01.ETD
11. Johanesburgo darnaus vystymosi deklaracija [žr. 2015-01-14]. Prieiga per internetą: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=3564

12. Jungtinių Tautų aplinkos ir vystymo konferencijos ataskaita [žr. 2015-01-16]. Prieiga per internetą: www.am.lt/VI/files/0.754498001106643478.pdf57
13. Jungtinių Tautų „Darbotvarkė 21“. [žr. 2015-01-19]. Prieiga per internetą: http://www.pprc.lt/dv/dokumentai/Darbotvarke_21.pdf
14. Kacėnienė A. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos komunikacija skatinant buitinių atliekų rūšiavimą. [žr. 2015-01-22] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20101125_190823-99334/DS.005.1.01.ETD
15. Klumbytė-Kolesnikova I. Ūkinės veiklos apribojimų įtaka žemės ūkio veiklai Lietuvos saugomose teritorijose [žr. 2015-01-15] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060517_094424-63976/DS.005.0.02.ETD
16. Lietuvos saugomos teritorijos. [žr. 2015-01-17] Prieiga internetu: http://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos saugomos teritorijos
17. Lipavičius J. Saugomos teritorijos Lietuvoje – 20 metų patirtis. [žr. 2015-01-26] Prieiga per internetą: http://www.forest.lt/go.php/lit/geriausius/3148/1
18. Our Common Future. Presentation of the Raport of the World Commission on Environment and Development. 1987 [žr. 2015-01-19]. Prieiga per internetą: //www.regjeringen.no/globalassets/upload/SMK/Vedlegg/Taler%20og%20artikler%20av%20tidligere%20statsministre/Gro%20Harlem%20Brundtland/1987/Presentation_of_Our_Common_Future_to_UNEP.pdf
19. Pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų įgyvendinimo užsiesio šalyse analizė [žr. 2015-02-25] Prieiga per internetą: http://galimybes.pedagogika.lt/uploads/Uzsienio%20salies%20patirtis%281%29.pdf
20. Paulauskas R. Šiaulių regiono saugomų teritorijų būklė ir perspektyvos [žr. 2015-01-20] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090811_085135-24408/DS.005.0.01.ETD
21. Pivorienė J. Švietimo vaidmuo Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinant darnaus vystymosi programas. [žr. 2015-01-22] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20100222_095438-68522/DS.005.0.01.ETD
22. Rudzgienė V. Saugomų teritorijų gyventojai savo teisėmis primena baudžiauninkus [žr. 2015-01-14] Prieiga per internetą: http://www.grynas.lt/aplinka/prof-vrudzkiene-saugomu-teritoriju-gyventojai-savo-teisemis-primena-baudziauninkus.d?id=51354097
23. Sakalauskas M. Raktažolės pelenėlės populiacijos kaita Salantų regioniniame parke. [žr. 20015-01-22] Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100621_115044-10053/DS.005.0.01.ETD

24. Saugomos teritorijos [žr. 2015-01-18] Prieiga per internetą: http://aplinkotyra.vdu.lt/material/moduliai/biologine_ivairove/paskaitu_medziaga/p12%20paskaita.pdf
25. Subalansuotos plėtros įgyvendinimo nacionalinė ataskaita [žr. 2015-01-17] Prieiga per internetą: http://www.am.lt/LSP/files/SUB-PLET-NAC-AT.pdf
26. Šparauskas J. Darnaus miesto vystymo (-si) daugiatikslė selektonovacija. [žr. 2015-01-18] Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_20041005_170917-49543/DS.005.0.01.ETD
27. Tourism and Nature Concervation in Koillismaa Region, Northern Finland. [žr. 2015-02-28] Prieiga per internetą: http://julkaisut.metsa.fi/julkaisut/show/1720
28. Turistinis Gražutės regioninio parko žemėlapis. [žr. 2015-02-20] Prieiga per internetą: http://grazute.lt/data/files/turistinis_zemelapis.pdf
29. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba, 2007. [žr. 2015-01-16] Prieiga per internetą: http://www.vstt.lt/VI/index.php

SANTRAUKA

Darbo tema: „*Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio švietimo poreikių vertinimas tvaraus regiono vystymo kontekste*“.

*Temos aktualumas.*Gamtos, istorinio ir kultūrinio paveldo apsauga yra vienas iš pagrindinių elementų, ateities kartoms suteikiantis aukštos kokybės gyvenimo sąlygas. Vienas iš veiksmingiausių būdų atlikti šią užduotį yra saugomų teritorijų kaip pagrindinių visos visuomenės bendro paveldo saugojimas. Vis dėlto, visuomenės dalis, kuri labiausiai tiesiogiai prisideda prie šių procesų, t.y. saugomose teritorijose arba artimiausioje kaimynystėje gyvenantys žmonės, ne visada žino apie juos supančias vertybes ir dėl šios priežasties jie nežino apie priemonių, kurios yra įgyvendinamos, siekiant jas apsaugoti, poreikį.

*Darbo problema.*Nepakankamas aplinkosaugos švietimas vietos parkų gyventojų, sumažina tvaraus vystymosi galimybes regione.

Darbo tikslas - išanalizuoti ir įvertinti aplinkosauginio švietimo poreikius Gražutės regioniniame.

Darbo uždaviniai: 1) Apžvelgti saugomų teritorijų sistemą ir aplinkosaugą darnaus vystymosi kontekste; 2) Išnagrinėti visuomenės aplinkosauginio švietimo sistemą Lietuvoje; 3) Ištirti Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio šveitimo poreikius skirtinguose aspektuose; 4) Įvertinti Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginį švietimą su panašiais atliktais tyrimais Lietuvoje ir užsienyje.

Darbo metodai. Rašant darbą buvo naudojami aprašomieji ir empiriniai tyrimo metodai.

Tyrimo hipotezė - Aplinkosauginis švietimas Gražutės regioniniame parke yra pakankamas.

Atlikus tyrimą, paaiškėjo, kad Lietuvoje saugomų teritorijų tvarkymas ir atskirų veiklų vykdymas dažnai nesiderina su darnaus vystymosi principais. Saugomų teritorijų direkcijos siekia aplinkosauginių tikslų, tuo tarpu vietos gyventojai ar suinteresuotieji asmenys socialinių – ekonominių. Taip pat paaiškėjo, kad visuomenės aplinkosaugos švietimas Lietuvoje nėra prioritetinė sritis. Tyrimo rezultatai atskleidė ir tai, kad svarbiausias Gražutės regioninio parko vietinių gyventojų aplinkosaugos švietimo poreikis yra šviečiamojo pobūdžio renginiai, kurie organizuojami parke. Išanalizuoti kitų šalių atlikti tyrimai atskleidė, kad Suomijoje, išskirtinis dėmesys yra skiriamas aplinkosaugai ir ekonominei plėtrai, o Latvijoje - gamtos įvairovei, kraštovaizdžiui, tarptautiniam ir nacionaliniam pripažinimui. Darbo pradžioje iškelta hipotezė pasitvirtino iš dalies, kadangi Gražutės regioniniame parke, siekiant aplinkosaugos ir visuomenės švietimo, įtraukiant visuomenės narius, vyksta ekologinis švietimas, t.y. vedamos ekskursijos, organizuojami aplinkosauginiai renginiai, žygiai ir stovyklos. Taip pat vyksta kraštovaizdžio ir gyvosios gamtos monitoringas. Tačiau vietiniai gyventojai nėra įtraukiami į turizmo planavimo veiklą Gražutės regioniniame parke bei trūksta daugiau informacijos apie aplinkosauginį švietimą.

Darbo struktūra.Magistrinį baigiamąjį darbą sudaro turinys, įvadas, trys pagrindiniai skyriai. Pirmoje dalyje aptariama saugomų teritorijų sistema ir aplinkosauga darnaus vystymosi kontekste. Antroje visuomenės aplinkosauginio šveitimo Sistema Lietuvoje. Trečioje dalyje pateikiama tyrimo metodika ir pristatomi tyrimo analizės rezultatai. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

SUMMARY

Thesis: "Assessment of the environmental education needs for the residents of Grazute Regional Park in the context of sustainable regional development".

Relevance of the topic: Protection of natural, historical and cultural heritage is one of the key elements, ensuring a high-quality living conditions for the future generations. The most efficient way to do this is to protect certain territories and areas as part of the whole social heritage. However, the part of the society, which is directly affecting these processes the most, i.e. people living in protected areas or nearby, are not always aware of the value of the territory, therefore do not have knowledge of certain measures to be implemented for protection of it.

Thesis statement: Insufficient environmental education for the residents of regional parks is lowering the possibilities to seek and ensure sustainable development in the region.

Goal: Analyze and evaluate the need for environmental education in Grazutes Regional Park.

Objectives: 1) Review the system of protected territories in the context of sustainable regional development; 2) Analyze the environmental education system in Lithuania; 3) Research the environmental education needs for residents of Grazute Regional Park in different aspects; 4) Evaluate and compare the existing environmental education in Grazute Regional Park with previous studies, conducted in Lithuania and foreign countries.

Methods: Descriptive and empirical methods are used for the thesis.

After conducting the study, it appeared that management of protected areas in Lithuania is in most cases not aligned with the principles of sustainable development. The administration of protected areas is usually seeking environmental goals, whereas the residents of these territories and third parties are looking into socio-economic aspects. It as well became clear, that environmental education is not a priority in Lithuania. The study also revealed that there is a need for various educational events to be organized in the regional park itself for its residents. After comparing findings with practices in other countries, the study has shown that Finland is meanwhile prioritizing environmental and economic development, and Latvia is focusing on natural diversity, landscape, national and international acknowledgment.

Structure: The master thesis includes content, introduction and three main chapters. First chapter contains the review of the system of protected territories in the context of sustainable regional development. The system of environmental education in Lithuania is analyzed in the second chapter, and the third chapter contains methodology of the study and its results. The conclusions, suggestions, list of references, summary in Lithuanian and English, and appendixes are provided at the end of the thesis.

PRIEDAI

1 priedas

APKLAUSOS KLAUSIMYNAS

Gerbiami Gražutės Regioninio Parko gyventojai,

Šį tyrimą atlieka Gražutės regioninio parko direkcija, siekiant sužinoti, kaip Gražutės regioninio parko gyventojai naudojasi parko teritorija poilsiui gamtoje, ir suprasti, ką jie galvoja apie turizmą šioje vietoje bei aplinkosaugą joje.

Jūsų atsakymai į pateiktus anketos klausimus mums labai svarbūs. Atsakymai bus tvarkomi konfidencialiai ir niekur neviešinami. Šio tyrimo informacija bus panaudota bendruomenės gerovės ir plėtros kūrimui.

Prašome užpildyti anketą per dvi dienas. Klausimynus surinksime atvykę į Jūsų namus. Jei planuojate išvykti, prašome palikti savo kontaktinius duomenis.

Jei turite klausimų dėl atliekamo tyrimo, susisiekite:

Laura Ivanauskienė: +37038559426, +370 62390037, laura@grazute.lt

Trumpiniai: GRP - Gražutės regioninis parkas, Gražutės RP - Gražutės regioninis parkas

POILSIS GAMTOJE GRAŽUTĖS REGIONINIAME PARKE

1. Kaip dažnai užsiimate žemiau išvardytomis veiklomis Gražutės regioniniame parke?

	Dažnai (mažiausiai 2 k./mėn.)	Kartais (1 k./mėn.)	Niekada
a. Medžioklė	☐	☐	☐
b. Žvejyba	☐	☐	☐
c. Gamtos gėrybių rinkimas (uogos, grybai ar kita)	☐	☐	☐
d. Gamtos stebėjimas, fotografavimas	☐	☐	☐
e. Pasivaikščiojimai ar žygiai	☐	☐	☐
f. Iškylavimas gamtoje	☐	☐	☐
g. Slidinėjimas	☐	☐	☐
h. Plaukimas baidarėmis	☐	☐	☐
i. Važinėjimas dviračiu	☐	☐	☐
j. Auto turizmas	☐	☐	☐
k. Kita, kas?_____	☐	☐	☐

2. Prašome žemėlapyje apskritimu pažymėti tas vietas, kurias naudojate poilsiui gamtoje Gražutės regioniniame parke.

3. Kokia kita veikla, kuriosšiuo metu nėra, norėtumėte užsiimti Gražutės RP? (1-2 veiklos)

_____

4. Jūsų nuomone, kaip Gražutės RP infrastruktūra ir paslaugos prisideda prie žemiau išvardintų veiklų?

	Labai gerai	Gana gerai	Nei gerai, nei blogai	Gana prastai	Labai blogai
a. Medžioklė	☐	☐	☐	☐	☐

b. Žvejyba	☐	☐	☐	☐	☐
c. Gamtos gėrybių rinkimas (uogos, grybai ar kiti)	☐	☐	☐	☐	☐
d. Gamtos stebėjimas ar fotografavimas	☐	☐	☐	☐	☐
e. Pasivaikščiojimas arba žygiai	☐	☐	☐	☐	☐
f. Iškylavimas gamtoje (be laužo)	☐	☐	☐	☐	☐
g. Iškylavimas gamtoje (su laužu)	☐	☐	☐	☐	☐
h. Stovyklavimas	☐	☐	☐	☐	☐
i. Slidinėjimas	☐	☐	☐	☐	☐
j. Plaukimas baidarėmis	☐	☐	☐	☐	☐
k. Važinėjimas dviračiu	☐	☐	☐	☐	☐
l. Autoturizmas	☐	☐	☐	☐	☐
m. Kita, kas?_____	☐	☐	☐	☐	☐

5. Prašome žemėlapyje nurodyti ir <u>numeriu</u> (1-5) pažymėti vietoves, kurioms reikalinga plėtra (pvz., reikalingi nauji informaciniai stendai, kelrodžiai). Žemiau pateikite informaciją apie vietovę.

1._____
2._____
3._____
4._____
5._____

6. Ką Jūs manote apie informacijos apie Gražutės RP prieinamumą?

☐ Informacija lengvai prieinama
☐ Neilengva, neisunkurasti informacijos
☐ Ypač sudėtinga

7. Iš kur Jūs gaunate informacijos apie GRP?

☐ Vietiniai laikraščiai
☐ Savivaldybėstinklalapiai
☐ Valstybės saugomų teritorijų tarnybos, GRP tinklapis
☐ Bendruomenės susitikimai
☐ Kitur, kur? _____

8. Kaip dar norėtumėte gauti daugiau informacijos apie GRP?

_____

9. Kiek kartų dalyvavote <u>gamtai, aplinkosaugai skirtuose šviečiamojo pobūdžio renginiuose</u>, organizuotuose Gražutės regioniniame parke?

☐ 1-2 kartus
☐ Daugiau nei 2 kartus
☐ Niekada. Pakomentuokite, kodėl ne _____

10. Ar Jus domina galimybė prisidėti prie <u>gamtos apsaugos</u> (pvz. parko aplinkos tvarkymo ir pan.) Gražutės RP?

☐ Taip
☐ Ne, pakomentuokite._____(-> Pereikite prie 13 klausimo)

11. Prie kokios organizuojamos aplinkosaugos veiklos norėtumėte prisidėti?

☐ Aplinkos tvarkymas
☐ Buveinių valdymas
☐ Savanoriška stebėsena, (pvz. stebėjimas)
☐ Gamtos švietimo, renginių organizavimas
☐ Kitaip, kaip? _____

12. Kiek laiko Jūs norėtumėte/galėtumėte skirti vienai rengiamai aplinkosauginei veiklai?

- ☐ 1-3 valandas
- ☐ Mažiau nei vieną dieną
- ☐ 1-2 dienas
- ☐ Daugiau nei 2 dienas, su galimybe praleisti naktį vietovėje, kurioje vyksta darbai.

TURIZMAS GRAŽUTĖS REGIONINIAME PARKE

13. Ar manote, kadturizmas kaipverslasvystėsiGražutėsRPper pastaruosius5 metus?

- ☐ Ne, nėra pastebimų turizmo verslo vystymosi požymių
- ☐ Taip. (prašome pateikti turizmo verslo vystymosi pavyzdžių).

_____

14. Ar Jūsųpožiūris įturizmąpasikeitėper pastaruosius5 metus?

- ☐ Dabar turizmą vertinu palankiau, nei anksčiau
- ☐ Požiūris nepasikeitė.
- ☐ Požiūris į turizmą labiau neigiamas nei anksčiau.
- ☐ Aš gyvenu šioje vietovėje mažiau nei 5 metus

15. Kaip Jūs manote, kokį poveikį turizmas turėjo išvardintoms seniūnijoms Gražutės RP?

	Teigiamą poveikį	Jokio poveikio	Neigiamą poveikį	Nesu susipažinęs su vietove
a. Zarasų seniūnija	☐	☐	☐	☐
b. Salako seniūnija	☐	☐	☐	☐
c. Dūkšto seniūnija	☐	☐	☐	☐
d. Antalieptės seniūnija	☐	☐	☐	☐
e. Degučių seniūnija	☐	☐	☐	☐

16. Jūsų nuomone, kaip turizmas įtakoja žemiau išvardintus dalykus Jūsų gyvenamoje vietoje?

	Labai teigiamas	Truputį teigiamas	Nei teigiamas nei neigiamas	Truputį neigiamas	Labai neigiamas
a. Poilsio galimybės	☐	☐	☐	☐	☐
b. Galimybėsmėgautis gamta	☐	☐	☐	☐	☐
c. Kasdieniniai darbai	☐	☐	☐	☐	☐
d. Paslaugos mano miestelyje	☐	☐	☐	☐	☐
e. Užimtumas/darbas	☐	☐	☐	☐	☐
f. Papildomos namų ūkio pajamos	☐	☐	☐	☐	☐
g. Ekonominė plėtra	☐	☐	☐	☐	☐
h. Šiukšlinimas ar aplinkos tarša	☐	☐	☐	☐	☐
i. Augalijos ar dirvožemio nykimas	☐	☐	☐	☐	☐
j. GRP pripažinimas Lietuvoje	☐	☐	☐	☐	☐
k. Tarptautinis GRP pripažinimas	☐	☐	☐	☐	☐
l. Vietinių gyventojų savo aplinkos vertinimas	☐	☐	☐	☐	☐
m. Kita, kas?_____	☐	☐	☐	☐	☐

17. ArJūs sutinkate, arnesutinkate sušiais teiginiais,susijusiais suturizmuGražutėsregioniniame parke:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
a. Gražutės regioninis parkas yrajdomi vieta turizmui	☐	☐	☐	☐	☐
b. Turizmas buvo svarbus veiksnys regiono plėtrai	☐	☐	☐	☐	☐

c. Aš manau, kad turizmas GRP yra teigiamas dalykas	☐	☐	☐	☐	☐
d. Pelnas gaunamas iš turizmo daugiausiai lieka bendruomenėje	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ekonominė turizmo nauda yra didesnė nei bendruomenei daroma žala	☐	☐	☐	☐	☐
f. Savivaldybės pareigūnai atsižvelgia į vietinių gyventojų nuomonę, planuojant turizmą	☐	☐	☐	☐	☐
g. Turizmo įmonės, esančios GRP atsižvelgia į vietinių gyventojų nuomonę, planuojant turizmą	☐	☐	☐	☐	☐
h. Gražutės regioninio parko direkcija atsižvelgia į vietinių gyventojų nuomonę, planuojant turizmą	☐	☐	☐	☐	☐
i. Turistų elgesys, lankantis GRP, yra priimtinas	☐	☐	☐	☐	☐
j. Turistų kiekis GRP turėtų padidėti	☐	☐	☐	☐	☐
k. Turizmo plėtra yra svarbi GRP ateities perspektyvoms	☐	☐	☐	☐	☐

18. Ar Jūs prisidėjote prie turizmo plėtros savo miestelyje?

☐ Ne
☐ Taip, kaip? _____

19. Ar norėtumėte daugiau prisidėti prie turizmo plėtros savo miestelyje?

☐ Ne
☐ Taip, kaip? _____

20. Kitos pastabos, susijusios su turizmu:

_____
_____
_____

APLINKOSAUGA

21. Kaip Jūs manote, ar aplinkosauga netoli Jūsų namų turi įtakos Jūsų namų ūkiui?

	Daug naudos	Šiek tiek naudos	Nei nauda, nei žala	Šiek tiek žalos	Daug žalos
a. Finansinė įtaka	☐	☐	☐	☐	☐
b. Poilsio įtaka	☐	☐	☐	☐	☐
c. Gyvenimo sąlygos	☐	☐	☐	☐	☐
d. Poveikis žmogaus sveikatai	☐	☐	☐	☐	☐
e. Kita, kas? _____	☐	☐	☐	☐	☐

22. Kaip Jūs manote, ar išvardintos veiklos yra tinkamos saugomose teritorijose?

	Tinka tik privačiai asmens veiklai	Tinka tik organizuotai veiklai	Tinka tiek privačiai tiek organizuotai veiklai	Netinka visiškai
a. Žygiai	☐	☐	☐	☐
b. Važinėjimas dviračiais keliais	☐	☐	☐	☐
c. Važinėjimas dviračiais ne keliais	☐	☐	☐	☐

d. Žvejyba	☐	☐	☐	☐	
e. Medžioklė	☐	☐	☐	☐	
f. Uogų ir grybų rinkimas	☐	☐	☐	☐	
g. Plaukiojimas	☐	☐	☐	☐	
h. Slidinėjimas	☐	☐	☐	☐	
i. Gamtos stebėjimas	☐	☐	☐	☐	
j. Fotografavimas	☐	☐	☐	☐	
k. Jodinėjimas žirgais	☐	☐	☐	☐	
l. Važinėjimas keturračiais	☐	☐	☐	☐	

23. Jūsų nuomone, kokį poveikį daro aplinkosauga <u>Jūsų gyvenamai vietai</u> išvardintose veiklose?

	Labai teigiamas poveikis	Šiek tiek teigiamas poveikis	Nei teigiamas nei neigiamas poveikis	Šiek tiek neigiamas poveikis	Labai neigiamas poveikis
a. Gėrėjimasis aplinka	☐	☐	☐	☐	☐
b. Kraštovaizdžio grožis	☐	☐	☐	☐	☐
c. Užimtumas, darbo vietos	☐	☐	☐	☐	☐
d. Turizmas	☐	☐	☐	☐	☐
e. Ekonominė plėtra	☐	☐	☐	☐	☐
f. Gamtos įvairovė	☐	☐	☐	☐	☐
g. GRP pripažinimas Lietuvoje	☐	☐	☐	☐	☐
h. Tarptautinis GRP pripažinimas	☐	☐	☐	☐	☐
i. Vietinių gyventojų savo aplinkos vertinimas	☐	☐	☐	☐	☐
j. Kita, kas?_____	☐	☐	☐	☐	☐

24. Ar Jūs sutinkate, ar nesutinkate su žemiau pateiktais teiginiais, susijusiais su <u>aplinkosauga Gražutės RP</u>:

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
a. Aplinkosauga riboja ekonominę veiklą	☐	☐	☐	☐	☐
b. Kur gyvenu, nėra neapgyvendintų vietovių	☐	☐	☐	☐	☐
c. Poilsis miškuose ir miškininkystė yra subalansuoti	☐	☐	☐	☐	☐
d. Mano požiūris į vietą, kurioje gyvenu, pagerėjo dėl aplinkosaugos	☐	☐	☐	☐	☐
e. Mano žinios apie gamtą išaugo dėl gamtos apsaugos	☐	☐	☐	☐	☐
f. Pagrindinis gamtos apsaugos tikslas yra natūralios aplinkos išsaugojimas	☐	☐	☐	☐	☐
g. Saugomose teritorijose didėja galimybė medžioti ir žvejoti	☐	☐	☐	☐	☐
h. Gamtos išsaugojimas ateities kartoms turi būti užtikrintas	☐	☐	☐	☐	☐
i. Sprendimus priimantys asmenys nesirūpina neapgalvotos ekonominės veiklos poveikiu gamtai	☐	☐	☐	☐	☐
j. Žemių turėtojai už atitinkamą sumą turėtų paaukoti ekologiškai vertingą žemę gamtos apsaugai	☐	☐	☐	☐	☐
k. Aš būčiau pasirengęs didinti gamtos apsaugą, jei tai būtų man naudinga finansiškai	☐	☐	☐	☐	☐

l. Saugomos teritorijos man yra svarbios, nors aš jomis ir nesinaudoju ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

25. Su kokiomis gamtos problemomis Jūs esate susidūrę Gražutės regioniniame parke?

_____
_____
_____
_____

26. Kitos pastabos, susijusios su gamtos apsauga:

_____
_____
_____

PAGRINDINĖ INFORMACIJA

27. Lytis ☐ Moteris ☐ Vyras

28. Gimimo metai 19____

29. Kiek namuose gyvena suaugusiųjų _____ ir vaikų (iki 18 metų)_____

30. Seniūnija, kurioje gyvenate

Zarasų seniūnija ☐
Salako seniūnija ☐
Dūkšto seniūnija ☐
Antalieptės seniūnija ☐
Degučių seniūnija ☐

31. Ar Jūs kilęs iš Gražutės regioninio parko teritorijos?

☐ Čia gimiau ir gyvenu visą savo gyvenimą
☐ Čia gimiau, bet teko gyventi kitoje vietoje
Gyvenau kitur ….. metus.
☐ Gimiau kitur, GRP gyvenu ….. metus.

32. Išsilavinimas

☐ Pradinis ☐ Profesinis ☐ Aukštasis universitetinis
☐ Vidurinė mokykla ☐ Aukštasis neuniversitetinis

33. Užsiėmimas, profesija

☐ Verslininkas ar savarankiškai dirbantis ☐ Pensininkas
☐ Samdomas darbuotojas ☐ Vaiko priežiūros atostogose
☐ Studentas ☐ Kita, kas?_____
☐ Bedarbis

34. Ar Jūsų darbas yra susijęs su turizmu?

☐ Ne ☐ Taip, kaip? _____

35. Kokios buvo Jūsų namų ūkio bendros pajamos 2012 metais?

☐ Iki 12 000 LT ☐ 42 001 – 72 000 LT
☐ 12 001 – 42 000 LT ☐ Daugiau 72 001 LT

36. Kiek Jūsų namų ūkis uždirbo iš žemiau išvardintų veiklų, vykusių Gražutės regioniniame parke 2012 metais?

	Nebuvo	Atsitiktinės	Svarbios	Pagrindinis pajamų

	pajamų	pajamos	pajamos	šaltinis (daugiau nei 50%)
a. Medžioklė ar žvejyba	☐	☐	☐	☐
b. Miškininkystė	☐	☐	☐	☐
c. Turizmas*	☐	☐	☐	☐
d. Gamtos produktai (uogos, grybai)	☐	☐	☐	☐
e. Kita, kas?_____	☐	☐	☐	☐

*(pvz. pajamos išdarboturizmoįmonėje,nuosavasturizmo verslasar pirčių, namų ir pan. nuoma)

37. Ar kas nors iš gyvenančių kartu su Jumis turi žemiau nurodyto turto Gražutės regioniniame parke?

	Taip	Ne
a. Antrieji namai	☐	☐
b. Žemė/miškas	☐	☐

DĖKOJAME UŽ JŪSŲ ATSAKYMUS

ŽEMĖLAPYJE NURODYTI PLĖTROS POREIKIAI

Kelių remontas

- Kelio į Žvilbučių kaimą remontas
- Kelių ir kelkraščių remontas
- Kelio ežero link remontas

Poilsio infrastruktūros plėtra

- Stalai, suoliukai, pavėsinė (2)
- Liepto ir laiptų remontas (2)
- Nauji suoliukai ir ženklas
- Lieptas
- Priėjimas ir stovyklavimo įranga prie Ažukalnio ežero
- Tako prie Luodžio ežero sutvarkymas
- Laiptų į Degučių piliakalnį įrengimas
- Suoliukų sutvarkymas

Kitos infrastruktūros plėtra

- Degučių bažnyčios sutvarkymas
- Degučių „Laisvės“ paminklo sutvarkymas
- Degučių piliakalnio sutvarkymas
- Degučių ežero pakrantės sutvarkymas
- Degučių pilkapio sutvarkymas
- Žvilbučių dvaro sutvarkymas (2)
- Gaidelių kaimo paplūdimių rekonstrukcija
- Šavašos tako rekonstrukcija
- Dvarvietės remontas
- Turizmo infrastruktūros plėtra
- Automobilių stovėjimo aikštelė (2)
- Vandens infrastruktūra
- Stovyklavietės sutvarkymas (3)
- Luodžio ežero pakrantės sutvarkymas (2)
- Napoleono akmens išsaugojimas
- Kapinių tvarkymas, kad jos nesunyktų
- Sabalunkos poilsiavietės sutvarkymas
- Luodžio ežero pakrantės sutvarkymas
- Vandens malūno sutvarkymas
- Luodžio ežero pakrantės sutvarkymas
- Kanalo sutvarkymas
- Užtvankos sutvarkymas
- Tiltiškių energetikos muziejaus tvarkymas ir plėtra
- Dūkšto dvaro plėtra

Aplinkos tvarkymas

- Aplinkos sutvarkymas
- Šiukšlių rinkimas
- Paplūdimio valymas
- Lūžų miško valymas
- Aikštelėse reikalingos šiukšliadežės

Informacijos pateikimo gerinimas

- Ženklas „Pažemiškis“ prieš vietinės reikšmės kelią (2)
- Gražutės regioninio parko kelrodis (2)
- Salako kelrodis
- Informacinis stendas apie Švento ežerą ir naujas ženklas

SUVOKIAMAS TURIZMO IR GAMTOS APSAUGOS POVEIKIS PAGAL REGIONUS

TURIZMAS					**GAMTOS APSAUGA**				
Seniūnija	n	Neigiamai	Nei taip, nei ne	Teigiamai	Seniūnija	n	Neigiamai	Nei taip, nei ne	Teigiamai
Užimtumas									
Degučiai	26	19%	50%	31%	Degučiai	22	0%	55%	45%
Antalieptė	37	3%	51%	57%	Antalieptė	40	5%	40%	55%
Salakas	87	21%	39%	40%	Salakas	83	13%	33%	54%
Dūkštas	21	29%	48%	24%	Dūkštas	20	25%	30%	45%
Zarasai	11	9%	73%	18%	Zarasai	10	0%	60%	40%
Ekonominė plėtra									
Degučiai	25	28%	56%	16%	Degučiai	22	0%	45%	55%
Antalieptė	36	3%	39%	58%	Antalieptė	39	0%	49%	61%
Salakas	79	18%	38%	44%	Salakas	76	13%	30%	57%
Dūkštas	20	30%	40%	30%	Dūkštas	20	20%	30%	50%
Zarasai	11	0%	73%	27%	Zarasai	10	0%	60%	40%
Nacionalinis GPR pripažinimas									
Degučiai	17	12%	18%	71%	Degučiai	23	0%	17%	83%
Antalieptė	35	0%	23%	77%	Antalieptė	37	0%	27%	73%
Salakas	76	7%	26%	67%	Salakas	79	4%	23%	73%
Dūkštas	19	5%	26%	68%	Dūkštas	20	5%	35%	60%
Zarasai	10	0%	50%	50%	Zarasai	10	0%	40%	60%
Tarptautinis GPR pripažinimas									
Degučiai	18	11%	39%	50%	Degučiai	19	0%	16%	84%
Antalieptė	34	0%	24%	76%	Antalieptė	37	0%	24%	76%
Salakas	76	5%	36%	59%	Salakas	77	5%	26%	69%
Dūkštas	18	6%	28%	67%	Dūkštas	18	11%	28%	61%
Zarasai	11	0%	55%	45%	Zarasai	9	0%	56%	44%
Vietos gyventojų savo aplinkos vertinimas									
Degučiai	22	9%	41%	50%	Degučiai	22	5%	18%	77%
Antalieptė	37	3%	27%	70%	Antalieptė	38	5%	16%	79%
Salakas	83	8%	25%	66%	Salakas	82	6%	23%	71%
Dūkštas	23	17%	17%	65%	Dūkštas	21	10%	19%	71%
Zarasai	11	0%	36%	64%	Zarasai	9	0%	22%	78%

TURIZMAS					GAMTOS APSAUGA				
	n	Neigiamai	Nei taip, nei ne	Teigiamai		n	Neigiamai	Nei taip, nei ne	Teigiamai
Poilsio galimybės					**Užimtumas teritorijoje**				
Degučiai	30	3%	23%	73%	Degučiai	28	0%	14%	86%
Antalieptė	42	0%	17%	83%	Antalieptė	41	0%	17%	83%
Salakas	90	4%	13%	82%	Salakas	81	1%	21%	78%
Dūkštas	24	21%	13%	67%	Dūkštas	21	5%	29%	67%
Zarasai	11	0%	27%	73%	Zarasai	10	0%	40%	60%
Galimybės mėgautis gamta					**Gražus kraštovaizdis**				
Degučiai	28	7%	36%	57%	Degučiai	28	0%	14%	86%
Antalieptė	40	0%	8%	93%	Antalieptė	41	0%	17%	83%
Salakas	92	3%	15%	82%	Salakas	82	2%	15%	83%
Dūkštas	23	13%	4%	83%	Dūkštas	21	5%	19%	76%
Zarasai	11	0%	0%	100%	Zarasai	10	0%	20%	80%
Kasdieninių darbų vykdymas					**Gamtos įvairovė**				
Degučiai	22	9%	59%	32%	Degučiai	25	0%	12%	88%
Antalieptė	36	0%	44%	56%	Antalieptė	39	0%	28%	72%
Salakas	86	10%	42%	48%	Salakas	78	4%	17%	79%
Dūkštas	21	14%	29%	57%	Dūkštas	21	10%	29%	62%
Zarasai	10	10%	70%	20%	Zarasai	10	0%	30%	70%
Paslaugos mano kaime					**Turizmas**				
Degučiai	26	19%	54%	27%	Degučiai	22	0%	41%	59%
Antalieptė	36	0%	47%	53%	Antalieptė	39	0%	26%	74%
Salakas	88	13%	31%	57%	Salakas	82	6%	21%	73%
Dūkštas	21	19%	29%	52%	Dūkštas	20	10%	30%	60%
Zarasai	10	0%	70%	30%	Zarasai	10	0%	50%	50%
Papildomos namų ūkio pajamos									
Degučiai	25	12%	68%	20%					
Antalieptė	36	6%	36%	58%					
Salakas	79	18%	43%	39%					
Dūkštas	20	15%	35%	50%					
Zarasai	11	0%	64%	36%					
Šiukšlinimas arba tarša									
Degučiai	28	82%	7%	11%					
Antalieptė	38	58%	29%	13%					
Salakas	88	68%	13%	19%					
Dūkštas	22	64%	23%	14%					
Zarasai	11	55%	18%	27%					
Aplinkos būklės blogėjimas									
Degučiai	21	57%	29%	14%					
Antalieptė	35	40%	40%	20%					
Salakas	79	46%	39%	15%					
Dūkštas	17	41%	35%	24%					
Zarasai	10	50%	30%	20%					

GYVENTOJŲ PASTABOS DĖL TURIZMO IR GAMTOS APSAUGOS GRAŽUTĖS REGIONINIAME PARKE

Turizmas

- Antalieptės kajakų ir baidarių punkto įkūrimas
- Atidaryta daugiau kavinių ir svečių namų
- Mokyti turistus apie ekologijos reikalavimus
- Nurodyti vietas, kuriose galima rinkti mėlynes, spanguoles, gervuoges
- Nėra slidinėjimo reikmenų nuomos punktų, stovyklavietės turėtų būti mokamos
- Parko stovyklaviečių tvarkymas
- Trūksta suoliukų prie ežerų
- Turizmo verslui reikalingas didesnis maitinimo paslaugų tinklas
- Turizmas yra verslas, kurį būtina skatinti, remti ir finansuoti
- Daugiau informacijos vietiniams gyventojams apie parko veiklas teikimas
- Didelis turistų srautas gali neigiamai paveikti Žemės gamtos ekosistemas
- Per daug šiukšlių
- Noriu bendradarbiauti su GRP ir kitomis kaimo turizmo įmonėmis

Gamtos apsauga

Šiukšlinimas (40)

- Šiukšlinimas (17)
- Šiukšlinimas miškuose (16)
- Šiukšlinimas prie ežerų (2)
- Neturėjau kur išmesti buitinių atliekų
- Šiukšlinimas prie upių
- Nepakanka šiukšliadežių
- Šiukšlinimas senosiose Salako kapinėse
- Atostogautojai palieka šiukšles

Aplinkosauga (18)

- Miškų kirtimas (11)
- Miškų kirtimas gyvūnų veisimosi laikotarpiu
- Miško takų niokojimas
- Išvirtę medžiai, užkertantys miško kelius
- Šiukšlinimas
- Luodžio ežero pakrantės tvarkymas, šernų populiacijos ribojimas
- Upės užteršimas
- Pavasarinis erkių aktyvumas, ypač nenušienautose teritorijose

Senkantys gamtos produktų ištekliai (3)

- Uogų rinkimas, nesilaikant reikalavimų, brakonieriavimas
- Uogų rinkimas šukomis
- Daug verslinės žvejybos Luodžio ežere

Kitos problemos

Nepakanka poilsiaviečių

5 priedas

LEIDIMAS NAUDOTI GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS INFORMACIJĄ MAGISTRO BAIGIAMAJAME DARBE

GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO DIREKCIJA

Valstybės biudžetinė įstaiga, Laisvoji a. 14, 32216 Salakas, Zarasų raj. Tel. (8 38) 559 426,
faks. (8 38) 425 , el.p. parkas@grazute.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188738025

Laurai Ivanauskienei

Malūno g. 5, Salakas

LT-32217 Zarasų rajonas

2015-02-13 Nr. S-62

Salakas

DĖL LEIDIMO NAUDOTI GRAŽUTĖS REGIONINIO PARKO DIREKCIJOS INFORMACIJĄ MAGISTRO BAIGIAMAJAME DARBE

Gražutės regioninio parko direkcija atsižvelgdama į Lauros Ivanauskienės prašymą, leidžia naudoti viešą ir vidinių archyvų informaciją apie Gražutės regioninį parką, rašant magistro baigiamąjį darbą "Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio švietimo poreikių vertinimas tvaraus regiono vystymo kontekste", Mykolo Romerio universitete, politikos ir vadybos fakulteto viešojo administravimo institute, studijų programa „Teritorijų ir aplinkosaugos planavimas". Taip pat leidžia magistro baigiamajame darbe įvardinti parko pavadinimą. Gražutės regioninio parko direkcija pretenzijų dėl informacijos naudojimo neturi ir nereikš ateityje.

Direktorius Gedas Kukanauskas

6 priedas

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015 - 03 - 23

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),
Politikos ir vadybos fakulteto, Viešojo administravimo instituto teritorijų ir aplinkosaugos planavimo programos
Studentė Laura Ivanauskienė,
patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „*Gražutės regioninio parko gyventojų aplinkosauginio švietimo poreikių vertinimas tvaraus regiono vystymo kontekste*“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) (vardas, pavardė)